

P.4/2

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

REDAKTOR: BOGDAN HORODYSKI

ROCZNIK XXVII — ZESZYT 4
PAŹDZIERNIK — GRUDZIEŃ 1959

WARSZAWA

WYDANO Z ZASIŁKIEM MINISTERSTWA KULTURY I SZTUKI

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY STOWARZYSZENIA
BIBLIOTEKARZY POLSKICH

K W A R T A L N I K

WRAZ Z DODATKIEM

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA O KSIĄŻCE

REDAKTOR: BOGDAN HORODYSKI

ZAST. REDAKTORA: ZBIGNIEW DASZKOWSKI

Kolegium Redakcyjne:

J. AUGUSTYNIAK, J. BAUMGART, A. BOCHEŃSKI, Z. KEMPKA,
S. KOTARSKI, R. PRZELASKOWSKI, K. REMEROWA, H. WIĘC-
KOWSKA

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA O KSIĄŻCE jest opracowywany
w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. Redaktor:
H. SAWONIAK

Adres Redakcji:

W a r s z a w a, Rakowiecka 6. Biblioteka Narodowa
tel. 211-117.

Adres Administracji:

W a r s z a w a, Konopczyńskiego 5/7 tel. 698-47.

Rękopisy w Redakcja nie zwraca. Autorowie nie za-
wiadomięni do trzech miesięcy o przyjęciu ich prac mogą je
odebrać w Administracji w ciągu roku.

Na życzenie autorów i na ich koszt Redakcja sporządza
nadbitki z drukowanych w czasopiśmie artykułów.

Cena pojedynczego numeru zł 12.—

Prenumerata roczna (wraz z dodatkiem) wynosi zł. 48.—

Wpłaty dokonywać należy na konto czekowe PKO I-9-120056
lub Narodowy Bank Polski VII O/M-1531-9-1383 Administra-
cja Wydawnictw SBP Warszawa (z wyraźnym zaznaczeniem
celu wpłaty).

DRAHOŠLAV GAWRECKI
Przewodniczący Sekcji techniki
i organizacji pracy bibliotecznej
Centr. Rady Bibl. w Czechosłowacji

O MIĘDZYNARODOWĄ WSPÓLPRACĘ W ZAKRESIE BUDOWNICTWA BIBLIOTECZNEGO

Na łamach prasy fachowej, w dyskusjach bibliotekarzy, a zwłaszcza w praktycznej działalności bibliotek coraz dobitniej występuje problem zacofania w zakresie bazy materiałno-technicznej i coraz głośniejsze się słyszy krytyka niezadowolającego stanu rzeczy w budownictwie, urządzeniu wnętrz i technicznym wyposażeniu bibliotek. Dotyczy to także krajów o najbardziej rozwiniętym budownictwie bibliotecznym i o tradycyjnie wysokim poziomie pracy bibliotekarskiej. Problem tego zacofania nie da się więc sprowadzić wyłącznie do kwestii niedostatecznych środków finansowych, przeznaczanych w poszczególnych państwach na biblioteki. Jest on bowiem jednocześnie wyrazem nierozwiązania dotychczas w sposób zadowalający problematyki architektury bibliotecznej, techniki budowlanej, wyposażenia wewnętrznego (urządzenia, ogrzewanie, oświetlenie, klimatyzacja, transport, higiena itd.). A trzeba podkreślić, że przyczyny tego tkwią również w zacofaniu całej techniki bibliotecznej, która jest uzależniona od ideologicznego i wychowawczego pojęcia bibliotekarstwa i od technicznego wyposażenia, które biblioteki mają lub mogą mieć do swej dyspozycji.

Rozumiemy coraz wyraźniej, że materiałno-techniczne zacofanie szkodliwie wpływa na polityczną i fachową działalność bibliotek i w praktyce zmniejsza znaczenie ich społecznych, kulturalno-oświatowych i naukowych funkcji i zadań. Niektóre przykłady z dawnej i niedawnej przeszłości, która niestety oddziaływała jeszcze na współczesność, mogłyby się stać przestrogą. W projektowaniu bibliotek decydujące znaczenie miał dawniej wygląd z e w n ę t r z

ny budynku, a w wyniku tego jednostronnie dominowały formalne reguły architektoniczne i urbanistyczne (np. styl reprezentacyjny itp.), czemu towarzyszyło lekceważenie większości istotnych postulatów bibliotekarskich i potrzeb czytelnika-użytkownika bibliotek. Dzisiaj natomiast w projektowaniu bibliotecznym usiłujemy doprowadzić do harmonijnej współpracy bibliotekarza, architekta i działaczy życia politycznego i gospodarczego oraz uzyskać właściwe rozwiązania jakościowe, wychodząc od wewnątrz, czyli od potrzeb i postulatów bibliotek jako instytucji specjalnych. Abyśmy mogli w praktyce zrealizować ten ciągle odległy cel naszych usiłowań, trzeba jak najrychlej doprowadzić do podwyższenia poziomu wiedzy w tym zakresie zarówno u bibliotekarzy, jak i u architektów, projektantów i pozostałych specjalistów, którzy przyczyniają się w dziedzinie własnej specjalizacji do stworzenia odpowiedniego poziomu materialno-technicznej bazy bibliotek. Bez poważnej wiedzy specjalnej nie zdołamy osiągnąć stopniowego postępu w formułowaniu podstawowych postulatów i zasad, na których ma się oprzeć budownictwo biblioteczne, stojące na najwyższym poziomie światowym, zgodne z rzeczywistymi bibliotecznymi potrzebami współczesności i korzystające z wszystkich zdobyczy techniki. Do takiego stanu rzeczy nie doprowadzi tradycyjna droga indywidualnych wysiłków entuzjastów, którzy w osamotnieniu poświęcają się specjalizacji w tym zakresie.

W ostatnich dziesięcioleciach podejmowano kilka godnych uwagi prób znalezienia nowej i skuteczniejszej formy działania: wiadomo np., że w Związku Radzieckim już od 1934 r. całe zespoły architektów i bibliotekarzy poświęcały się problematyce budownictwa bibliotecznego (przed ostatnią wojną np. Gabinet współczesnej architektury Wszeczhwiązkowej Akademii Nauk w Leningradzie, obecnie — Dział architektury, budownictwa i urzędów bibliotecznych w Moskwie i in.); znana jest również amerykańska organizacja współpracy bibliotekarzy i architektów, trwająca systematycznie od 1944 r.; wiemy, że we francuskim Ministerstwie Oświaty pracuje grupa specjalistów z tego zakresu, że w Enschede (Holandia) odbyła się w 1957 r. doniosła konferencja na temat budownictwa, że na Zjeździe bibliotekarzy w Moguncji (NRF) w 1952 r. toczyła się ożywiona dyskusja nad tymi problemami; wiemy również o zespołowych podróżach badawczych bibliotekarzy zachodniemieckich i austriackich do Stanów Zjednoczonych, a znamy i indywidualne poczynania

bibliotekarzy innych państw nie wyłączając Polski (Augustyniak, Birkenmajer, Dylík, Janicki, Krzyżanowski, Orlik. Piasecki — doświadczenia radzieckie, amerykańskie, angielskie i francuskie, Przelaskowski, Skoczylas, Witkiewicz-Koszczyk i in.), Czechosłowacji (Daříček, Doležal, Gawrecki, Götzt, Kuba i in.) i innych krajów.

Na podstawie pozytywnych, i negatywnych doświadczeń dochodzimy do wniosku, że w celu zapewnienia planowego i efektywnego rozwoju materialno-technicznej bazy bibliotek istnieje konieczność zorganizowania trwałych form współpracy w tym zakresie, i to nie tylko na terenie poszczególnych państw, ale także w postaci systematycznych i wszechstronnych kontaktów międzynarodowych i międzynarodowego współdziałania. Kładziemy nacisk na oba czynniki postulatu — organizacja wewnątrzpaństwowa i międzynarodowa. Wynika to z tego ważkiego powodu, że problematyka budowy bibliotek ma zarówno wiele elementów wspólnych w zasięgu międzynarodowym, jak też wiele czynników specyficznych, uwarunkowanych różnicami państwowymi, narodowymi i regionalnymi.

Już w końcu 1957 i na początku 1958 r. przedstawiłem kolegom czechosłowackim, radzieckim, polskim, niemieckim, bułgarskim i węgierskim ramowy plan odpowiedniej organizacji. Plan ten, wynikający w głównej mierze z konkretnych potrzeb czechosłowackich, ale uwzględniający także zagadnienia międzynarodowe, opublikowałem pt. *Co dělat po lepší umístění a zařízení našich knihoven*¹; wydawnictwo to dostępne jest także w zbiorach polskich bibliotek naukowych.

Podczas swej niedawnej podróży badawczej do Związku Radzieckiego (1958), poświęconej za przykładem W. Piaseckiego wyłącznie problemom budownictwa bibliotecznego, przekonałem się ponownie, że postulat międzynarodowej współpracy jest wszędzie żywo odczuwany. Podzielię się więc na tym miejscu w sposób najwzięźlejszy niektórymi podstawowymi zasadami, uzgodnionymi w głównych zarysach z radzieckimi specjalistami i podzielanymi przez tych kolegów polskich, z którymi łączą mnie intensywne więzy współpracy i wspólnego zainteresowania rozwiązaniem najpilniejszych aktualnych problemów w tym zakresie.

Należyta ogólnopaństwowa organizacja współpracy w zakresie budownictwa bibliotek niewątpliwie przyczynia się do pomnożenia

¹ Ostrava 1958 4° ss 59

i podniesienia poziomu pracy indywidualnej. W tych państwach, gdzie dotychczas brak takiej organizacji, nad zagadnieniami budownictwa bibliotecznego pracują poszczególne biblioteki, biura projektowe lub poszczególni pracownicy w rozproszeniu, stosownie do swych jednostkowych celów lub rozmaitych nieskoordynowanych zainteresowań, dysponując jedynie własnymi niedostatecznymi lub jednostronnie rozwiniętymi siłami, umiejętnościami i środkami. Jest przy tym rzeczą charakterystyczną, że w większości wypadków i w tych państwach uznaje się konieczność odrębnej metodyki pracy bibliotecznej, mającej swoje organizacyjne formy w postaci specjalnych instytucji, istnieje zawód bibliotekarzy, zajmujących się w teorii i w praktyce zagadnieniami metodycznymi (w Czechosłowacji specjalista taki określany jest terminem: metodik, podobnie jak np. bibliograf), i organizowane są odpowiednie placówki metodyczne; dlategoż więc w dalszej konsekwencji nie szkoli się bibliotekarzy-technologów i nie organizuje się pracowni poświęconych budownictwu, urządzeniom wewnętrznym i technicznemu wyposażeniu bibliotek, czy to jako instytucji samodzielnych, czy też w ramach ośrodków metodycznych lub biur projektowych i instytucji naukowych. Jeżeli utworzenie państwowych czy regionalnych placówek tego typu, jakkolwiek jeszcze nie zawsze wzorowo zorganizowanych, przyniosło już w praktyce dodatnie rezultaty (np. w ZSRR, USA, Francji itd.), to można bez obawy omyłki przyjąć, że zorganizowana współpraca międzynarodowa dałaby dalsze, jeszcze pomyślniejsze efekty.

Zorganizowana współpraca międzynarodowa mogłaby zapewnić (a możliwości takie były dotychczas niedostrzegane i niewykorzystywane) sprawną ocenę opracowywanych problemów, systematyczne gromadzenie osiągniętych wyników, nowych ustaleń oraz pozytywnych i negatywnych doświadczeń jednostek, a także państwowych i regionalnych placówek. Organizacja taka w oparciu o ogólnie przyjęty statut mogłaby doprowadzić do planowego wyznaczenia programów pracy, celowego podziału zadań i sprawnego przyswojenia najlepszych rezultatów uzyskanych w skali międzynarodowej. Zorganizowana współpraca międzynarodowa dałaby się zrealizować — zwłaszcza w państwach o ustroju socjalistycznym — na takich samych zasadach, jakie od kilku już lat funkcjonują w zakresie współpracy gospodarczej i produkcji przemysłowej.

Byłoby przeto rzeczą pożądaną utworzenie w każdym kraju ogólnopństwowego ośrodka-pracowni dla spraw budownictwa, urzą-

dzenia i technicznego wyposażenia bibliotek. Odpowiednio do potrzeb wewnątrzpaństwowych byłoby również celowe zorganizowanie dalszych placówek regionalnych, np. w Związku Radzieckim nie tylko centralnych pracowni w Bibliotece im. Lenina i w Bibliotece im. Sałtykowa-Szczedrina, ale także w poszczególnych bibliotekach związkowych oraz ewentualnie w innych regionalnych jednostkach.

Placówki te należałoby zorganizować albo przy centralnych organach administracyjnych i rządowych (ministerstwach), albo w bibliotekach, które są centralnymi czy regionalnymi ośrodkami metodycznymi i mają wygodne drogi kontaktu z pracownikami architektonicznymi, projektowymi i budowlanymi.

Jedną z głównych zalet zorganizowanych w ten sposób pracowni jest — jak to wyżej wskazałem — możliwość skoordynowanego i planowego podziału pracy nad zagadnieniami o wadze międzynarodowej lub państwowej. Mam tu przede wszystkim na myśli: wymianę materiałów, osiągnięć i doświadczeń; badanie, udostępnianie i publikowanie prac, źródeł bibliograficznych i pomocy specjalnych; konsultację budowlanych programów, planów i projektów; propagowanie nowych pomysłów, prac teoretycznych i rezultatów praktycznych w zakresie budownictwa, urządzeń i technicznego wyposażenia, postępów w dziedzinie planowania, konstrukcji i wykonawstwa; opracowywanie i zalecanie jednostkowych i typowych projektów, prototypów i produktów przemysłowych. A na nieostatnim miejscu — produkowanie w skali przemysłowej i rozpowszechnianie masowe nie tylko projektów, urządzeń i wyposażenia technicznego, ale także materiałów budowlanych i konstrukcyjnych itp. Przy sprawnym podejściu do zagadnienia moglibyśmy — wykorzystując możliwości poszczególnych państw — stosunkowo szybko i przy użyciu najmniejszych środków osiągnąć faktyczne polepszenie materialno-technicznej bazy bibliotek we wszystkich państwach, co dokładnie odpowiadałoby tezom o zgodnej drodze wszystkich państw socjalistycznych ku komunizmowi, zawartym w przemówieniu N. S. Chruszczowa i w końcowych wnioskach XXI Zjazdu KPZR.

Jednocześnie jest rzeczą oczywistą, że wymienione wyżej instytucje współpracy wykazałyby swą przydatność przynosząc maksymalne oszczędności i przyczyniając się do wzrostu własnego kulturalnego i politycznego znaczenia, którego wagi nie trzeba tu chyba ponownie podkreślać.

Od strony teoretycznej dałoby się w ten sposób zaprojektować i wypracować podstawowe zasady budownictwa bibliotecznego,

urządzenia i technicznego wyposażenia bibliotek w zgodzie z postępowymi pojęciami bibliotekoznawstwa i bibliografii. Można by ustalić hierarchię ważności i określić najważniejsze metody rozwiązywania zadań długofalowych i niezwłocznych unikając dotychczasowej żywołości, a często i dublowania prac, co jest jak dotąd objawem typowym. (obecnie np. badamy z osobna w Związku Radzieckim, Polsce i Czechosłowacji problemy jak najekonomiczniejszego wykorzystania przestrzeni magazynowej i bez wzajemnej znajomości osiąganych w tych krajach wyników oraz bez dokładnego przeanalizowania doświadczeń państw kapitalistycznych projektujemy, dokonujemy prób, a nawet rozpoczynamy wyrób regałów do magazynowania zwartej; podobnie przedstawia się sytuacja w zakresie innych urządzeń i wyposażenia, jak np. ochrona i konserwacja zbiorów itp.). Dalej należałoby dążyć do równomiernego i wspólnie uzgodnionego rozwijania fachowych kwalifikacji specjalistów, np. w formie kursów przygotowawczych dla architektów i bibliotekarzy, poprzez wprowadzenie w istniejących szkołach bibliotekarskich i w politechnikach na wydziałach architektury i budownictwa wykładów z dziedziny architektury, budownictwa, urządzeń i technicznego wyposażenia bibliotek itp. Wiąże się z tym kwestia pomocy naukowych, podręczników, wprowadzenie aspirantury i podjęcie całego szeregu dalszych posunięć, które dotychczas są albo całkowicie zaniedbane, albo dokonywane różnorodnie i na niejednorodnym poziomie. Nie inaczej przedstawia się sprawa poznawania osiągnięć zagranicznych. Nie wystarczy tu dotychczasowa praktyka wyjazdów indywidualnych (np. Paszczenko — Szwecja, Piasecki — ZSRR, USA, Anglia, Francja, Gawrecki — Polska i ZSRR). O ileż skuteczniejsze byłoby zorganizowanie zespołu specjalistów ze Związku Radzieckiego i krajów demokracji ludowej w celu przyswojenia doświadczeń państw o najlepiej rozwiniętym budownictwie i placówek, które osiągnęły najwybitniejsze rezultaty w zakresie poszczególnych urządzeń bibliotecznych! Taki zespół wykwalifikowanych specjalistów moglibyśmy zobowiązać do twórczego wykorzystania doświadczeń w praktyce budownictwa bibliotecznego krajów socjalistycznych tak, aby w realnie wyznaczonym terminie poziom tych bibliotek odpowiadał potrzebom państw budujących socjalizm i przystępujących do budowy komunizmu. Nie oznacza to jednak wyeliminowania badań indywidualnych i indywidualnego zaznajamiania się z doświadczeniami międzynarodowy-

mi, oznacza to tylko celowe uzupełnienie tej wyjściowej formy i podwyższenie efektywności dotychczasowych niezadowalających osiągnięć.

Jeżeli w dalszym ciągu wskażemy jeszcze na możliwość realizacji filmów i innych środków propagandy służących popularyzacji bibliotek wśród mas pracujących, możliwość tworzenia filmów instruktażowych i innych pomocy niezbędnych dla podnoszenia kwalifikacji bibliotekarzy, architektów i pozostałych specjalistów jak również czytelników i użytkowników bibliotek, możliwość urządzania stałych i wędrownych wystaw poświęconych projektowaniu i budownictwu bibliotecznemu — to w ten sposób zwrócimy uwagę na dalsze szerokie możliwości międzynarodowej współpracy. A przecież wyliczeniem tym bynajmniej nie wyczerpaliśmy wszystkich korzyści, jakie z takiej współpracy wypłyną.

Wielkiej okazji dla wspólnego ustalenia zasad tej współpracy dostarczy niewątpliwie międzynarodowe sympozjum, które w najbliższym czasie mają zamiar zorganizować radzieccy bibliotekarze i architekci. Mamy więc jak najbardziej aktualną okazję do przygotowania konkretnych projektów i przyczynienia się aktywnym współudziałem do wypełnienia treścią tej doniosłej konferencji, która może oznaczać wejście na nową drogę, przynoszącą zasadniczą i z utęsknieniem oczekiwaną zmianę w dotychczasowym zaccianiu materialno-technicznej bazy bibliotek.

Jest rzeczą oczywistą, że same posunięcia organizacyjne — utworzenie ośrodków do spraw budownictwa, urządzenia i technicznego wyposażenia bibliotek — nie rozwiążą natychmiast skomplikowanego problemu w całej jego złożoności. Mogą wszakże dostarczyć mocnych podstaw organizacyjnych, na których gruncie będziemy mogli w sposób skuteczniejszy, niż działo się to dotychczas, rozstrzygać poszczególne kwestie — na odpowiednim poziomie, postępowymi metodami i w sposób jak najoszczędniejszy zarówno w zakresie środków finansowych i materiałowych, jak też w zakresie energii ludzkiej, której w żadnym kraju nie ma w nadmiarze, a która wszędzie na ogół jest zbyt cennie marnotrawiona.

Z jęz. czeskiego tłum. Zb. D.

JANINA PELCOWA
B-ka Narodowa
Inst. Bibliograficzny

PRACE BIBLIOGRAFICZNE I DOKUMENTACYJNE W CHIŃSKIEJ REPUBLICE LUDOWEJ

Artykuł niniejszy nie rości sobie pretensji do wszechstronnego zobrazowania stanu bibliografii i dokumentacji w Chinach współczesnych: miesięczny pobyt w trzech zaledwie miastach — Pekinie, Nankinie i Szanghaju — pozwolił jedynie na bardzo fragmentaryczne zapoznanie się z tymi dziedzinami na tle całokształtu pracy bibliotek. Okolicznością utrudniającą obserwacje była konieczność korzystania z pośrednictwa tłumaczy, co mogło się częściowo przyczynić do zniekształcenia podawanych informacji. Toteż ukazanie się poniższego artykułu w druku usprawiedliwione jest przede wszystkim brakiem opracowań tego tematu w polskiej literaturze bibliotekarskiej, a także chęcią podzielenia się wiadomościami o szeregu innych niż u nas, a często interesujących rozwiązań tych trudności, które i nam nie są obce.

Organizacja bibliografii narodowej ukształtowała się w Chinach inaczej niż w Polsce: u nas bibliografia narodowa jest opracowywana w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej; w Chinach bibliografię bieżącą książek oraz nowych tytułów czasopism publikuje Biblioteka Głównego Zarządu Wydawnictw Ministerstwa Kultury, a bibliografię zawartości czasopism — Biblioteka Szanghajska.

Rejestracja bieżącej produkcji książkowej została zorganizowana wkrótce po ostatecznym zwycięstwie rewolucji. W 1950 r. powstał w Pekinie Główny Zarząd Wydawnictw, który opracował zarządzenie o egzemplarzu obowiązkowym, ustalił zasady opisu bibliograficznego i klasyfikacji bibliotecznej oraz powołał do życia własną bibliotekę; zadaniem jej jest gromadzenie, rejestracja i przechowywanie bieżącej produkcji wydawniczej.

Pierwsza publikacja Biblioteki pt. *Wsjekitajskiej ukazatel nowych knig*¹ ukazała się w 1951 r. w postaci druku zwartego obejmującego 10406 pozycji, wydanych w okresie 1 X 1949 — 31 XII 1950. Od października 1951 r. publikacja przekształciła się w cza-

---

¹ Tytuły publikacyj są przytaczane w tłumaczeniu na polski, chyba że obok chińskiego występuje tytuł w jednym z języków europejskich, bądź gdy tytuł jest zaczerpnięty z drugiej ręki. Tytuł powyższy i informacje o wydawnictwie według F o m i n c e w a (zob. Literatura, poz. 6).

pospismo, które po kilkakrotnej zmianie tytułu i częstotliwości nosi obecnie nazwę: *Ogólnokrajowa Bibliografia Nowych Książek*. Ukazuje się ono co 10 dni i składa się z dwu części: zagadnieniowej i systematycznej. W cz. 1 (22 działy) są rejestrowane wydawnictwa o tematyce społeczno-polityczno-ekonomicznej, w szczególności dotyczące „wielkiego skoku” w budowie socjalizmu, a poza tym publikacje regionalne i lokalne, grafika i książeczki obrazkowe. W cz. 2 są zgrupowane książki w układzie systematycznym według klasyfikacji dla średnich i małych bibliotek², a w ostatnich 4 działach znajduje się literatura dziecięca, podręczniki i programy nauczania, książki w językach mniejszości narodowych, książki w językach obcych. Z wycieńczenia tego wynika, że w klasyfikacji piśmiennictwa obok kryteriów treściowych są stosowane również kryteria formalne (zasieg terytorialny, formy piśmiennicze, kryteria językowe).

W obrębie jednego działu podawane są najpierw prace oryginalne, a następnie tłumaczenia, z przytoczeniem skróconego opisu bibliograficznego w języku oryginału. W układzie prac w ostatnich poddziałach są stosowane dwa kryteria: ważność wydawnictw i ich nowoczesność.

Opis bibliograficzny jest bardzo uproszczony. Zawiera następujące elementy: symbol klasyfikacji Biblioteki Pekinńskiej (w cz. 2 bez symbolu literowego podanego w tytule działu), tytuł, nazwa autora (redaktora, tłumacza itp.), cena, nazwa instytucji wydawniczej, format, liczba hieroglifów w tysiącach, rok i miesiąc wydania, wysokość nakładu. Niektóre opisy są adnotowane. Pozycje nie są numerowane.

W opisie zwraca uwagę inna niż u nas kolejność elementów, zwłaszcza wysunięcie na pierwsze miejsce tytułu, co charakteryzuje zresztą bibliografie i katalogi w całej Azji, oraz brak oznaczenia miejsca wydania, którego nazwa jest zawarta w nazwie instytucji wydawniczej.

Początkowo bibliografia bieżąca składała się z dwu serii publikowanych w jednym zeszytce: z wykazu pierwodruków i wznowień. Od lipca 1958 r. wznowienia są rejestrowane wyłącznie w kartotekach Biblioteki oraz ujmowane w wykazach statystycznych. Przyczyną tego posunięcia było dążenie do oszczędności i uproszczenia pracy podyktowane hasłem „wielkiego skoku”.

² Klasyfikacja opracowana w Bibliotece Pekinńskiej dzieli piśmiennictwo na 21 działów: marksyzm-leninizm, filozofia, nauki społeczne (11 działów), nauki przyrodnicze (7 działów), nauka o książce i dzieła o treści ogólnej. Klasyfikacja posługuje się symbolami literowo-cyfrowymi. np. K 201.8.

Oddział kontroli i reklamacji egzemplarza obowiązkowego otrzymuje z każdej instytucji wydawniczej listy opublikowanych książek; są one podstawą do reklamowania wydawnictw nienadesłanych. Biblioteka uzyskuje około 95% publikacji prowincjonalnych³, natomiast zaledwie około 10% — powiatowych⁴.

Oddział statystyki prowadzi statystykę bieżącej produkcji wydawniczej; korzystają z niej: Zarząd Wydawnictw zarówno w swej polityce wydawniczej jak i w pracy propagandowej oraz Centralny Urząd Statystyczny.

Komasacje roczne bibliografii bieżącej opracowywało do rocznika 1955 przedsiębiorstwo Sin-hua (odpowiednik naszego „Domu Książki”), od rocznika 1956 pracę tę przejęła Biblioteka Zarządu Wydawnictw. Ostatnio ukazała się komasacja *Wszekitajskiej katalog knig za 1956 god*⁵ w układzie systematycznym, zawierająca również dane statystyczne, wykaz gazet i czasopism, które zaczęto wydawać w 1957 r. (tak!) i spis instytucji wydawniczych.

Z kolei należy zanotować istnienie katalogu tytułów czasopism Biblioteki Czasopism w Szanghaju, opublikowanego w 1957 r. pt *Katalog kitajskich pieriodycznych izdaniy 1881—1949*⁶. Obejmuje on powyżej 8000 tytułów. Ze względu na bogactwo zasobów wymienionej biblioteki (600 000 wol.) katalog jej zbiorów może zastępować bibliografię retrospektywną tytułów czasopism i gazet.

Bibliografię zawartości czasopism zaczęła wydawać w 1955 r. wspomniana Biblioteka Czasopism, włączona w 1958 r. do Biblioteki Szanghajskiej. Bibliografia ukazuje się pt. *Ogólnokrajowy Wykaz Zawartości Najważniejszych Gazet i Czasopism*. Jest to miesięcznik o nakładzie 4400 egz., który rejestruje materiały z 40 gazet i 600 czasopism, przeprowadzając selekcję wśród artykułów publikowanych w wydawnictwach regionalnych. W bibliografii zastosowany jest układ systematyczny według klasyfikacji Chińskiego Uniwersytetu Ludowego⁷. W obrębie ostatnich poddziałów podane są naj-

³ Chińska Republika Ludowa dzieli się — z grubsza biorąc — na 25 prowincji, prowincje na rejony, a rejony na powiaty.

⁴ Oprócz tej biblioteki z egzemplarza obowiązkowego korzystają jeszcze dwie: Biblioteka Pekinśka i Biblioteka Chińskiej Akademii Nauk. Pozostałe 2 egzemplarze są przekazywane Ministerstwu Propagandy i Głównemu Zarządowi Wydawnictw.

⁵ Tytuł wydawnictwa i dane o nim według informacji: *Nowyj tom jeżegodnika kitajskiej knigi*. Sow. Bibliogr. 1958 wyp. 52 s. 100.

⁶ Cyt. według informacji: *Katalog kitajskich pieriodycznych izdaniy 1881—1949*. Sow. Bibliogr. 1958 wyp. 50 s. 99.

⁷ Całość piśmiennictwa jest podzielona w tej klasyfikacji na 17 działów, z których 16 tworzą 3 grupy: nauki ogólne — marksizm-leninizm, filozofia (2 działy), nauki społeczne — wiedza zdobyta w walce klas (10 działów),

pierw artykuły z gazet, a następnie z czasopism, uszeregowane według miejsc i dokładnych dat wydania. Pozycje nie są numerowane.

Główny zrab bibliografii poprzedzają: wstęp, spis wydawnictw Biblioteki Szanghajskiej, spis tytułów gazet (w układzie geograficznym) i czasopism (według klasyfikacji Ch.U.L.) wraz z wykazem wykorzystanych numerów, spis treści w tymże układzie. Ze względu na występowanie w nazwach autorów trzech pism: chińskich hieroglifów, grażdanki i alfabetu łacińskiego indeks autorów następujący po głównym zrabie bibliografii jest ułożony w trzech szeregach.

Od 1959 r. bibliografia zawartości czasopism ma ukazywać się w dwu seriach: 1. nauki filozoficzne i społeczne, 2. nauki ścisłe i technika.

Centralny druk kart katalogowych książek został zainicjowany przez Bibliotekę Pekiąską w 1936-37 r., wznowiony w 1950 r. Opisy miały początkowo charakter wyłącznie rejestracyjny, od 1955 r. pojawiały się również opisy adnotowane. Od sierpnia 1958 r. drukowane karty adnotowane w formacie międzynarodowym są opracowywane wspólnie z Biblioteką Chińskiego Uniwersytetu Ludowego. Zespół pracuje w Bibliotece Głównego Zarządu Wydawnictw, gdzie ma najszybszy dostęp do egzemplarza obowiązującego. Druk kart trwa 5 dni. Zamówień dokonuje się według 70 działów. Miesięczny nakład wynosi około 1 miliona egzemplarzy⁸.

Centralne katalogowanie książek, ale już tylko na użytek miejscowy, jest prowadzone m.in. w Bibliotece Szanghajskiej, Nankińskiej, Północno-Wschodniej (w Szenjang), a prawdopodobnie również w innych wielkich bibliotekach, stanowiąc jedną z form opieki nad mniejszymi bibliotekami. należącej do zadań bibliotek prowincjonalnych.

Biblioteka Szanghajska publikuje od 1956 r. drukowane karty katalogowe artykułów z czasopism. O ich powodzeniu świadczy wysokość nakładu około 1600 tys. miesięcznie. Spotkać je można we wszystkich większych bibliotekach kraju.

---

nauki przyrodnicze i technika — wiedza zdobyta w procesie produkcji (4 działy). Ostatni dział obejmuje dzieła o treści ogólnej i informatory. Zwraca uwagę brak matematyki wśród działów głównych; jest ona jednym z poddziałów nauk przyrodniczych.

⁸ Nadto Biblioteka Pekiąska sporządza dla swych abonentów karty książek drukowanych alfabetem łacińskim; poza tym prenumeruje 1 komplet kart Wszeczziwzokowej Izby Książki w Moskwie i przedrukowuje je po uzupełnieniu ich tłumaczeniem tytułu na chiński oraz symbolami klasyfikacyjnymi.

Bardzo rozpowszechnione jest w Chinach opracowywanie bibliografii specjalnych, przede wszystkim dziedzin lub zagadnień i zalecających. Tematyka jednych i drugich jest zazwyczaj związana z aktualnymi potrzebami kraju, w pierwszym rzędzie — z problemami społeczno-politycznymi lub gospodarczymi. Tak np. gdy po ogłoszeniu w 1958 r. generalnej linii partii pracownicy naukowcy Politechniki w Szanghaju postanowili zacieśnić związek między nauką a produkcją i opracować 319 tematów z zakresu techniki, Biblioteka Politechniki przygotowała im odpowiednie wykazy literatury. Również w innych wielkich bibliotekach opracowuje się spisy bibliograficzne, najczęściej nieadnotowane, związane tematycznie ze specjalizacją biblioteki.

Spisy takie składają się zazwyczaj z kilku wykazów obejmujących publikacje w języku chińskim, japońskim, rosyjskim i w tzw. językach zachodnich, posługujących się alfabetem łacińskim. W obrębie języków zachodnich i rosyjskiego pozycje są uszeregowane w alfabecie autorów, w obrębie języka chińskiego i japońskiego — według pewnych określonych elementów hieroglifów. Opisy bibliograficzne są tu dość proste; w różnych spisach różnią się doбором elementów.

Z ciekawszych opracowań warto przykładowo przytoczyć bibliografię: tworzyw sztucznych, raka, epilepsji, medycyny chińskiej, leczenia przy pomocy „szpilek”, historii (30 000 artykułów z czasopism za ostatnie 50 lat)⁹, geografii (600 artykułów z 1956 r.)¹⁰, artykułów z czasopism bibliotekarskich (ponad 7000 artykułów z lat 1901—1957).

Dość rozpowszechnione jest publikowanie przez poszczególne biblioteki drukowanych lub powielanych inną techniką katalogów dzieł, dotyczących jednej dziedziny a nawet zagadnienia i znajdujących się we własnych zbiorach. Tak np. w Bibliotece Chińskiej Akademii Nauk w Pekinie opracowano katalogi bibliografii, dzieł matematycznych, grafiki; w Bibliotece Filii Akademii w Szanghaju — biologii, w Uniwersytecie Pekińskim i w Bibliotece Szanghajskiej — wyborowe katalogi klasycznej literatury chińskiej, w Nankińskiej — katalogi dzieł o maszynach górniczych, o metalurgii i obróbce metali, o hydroelektrowniach itd.

---

⁹ Według informacji: *Ukazatel statiej po istoriczeskim naukam Kitaja*. Sow. Bibliogr. 1958 wyp. 51 s. 118.

¹⁰ Według informacji: *Ukazatel kitajskej literatury po geografii*. Sow. Bibliogr. 1958 vyp. 52 s. 100.

Bibliografie zalecające dotyczą najczęściej tematyki społeczno-politycznej, np. „Walka o pokój i budownictwo pokojowe”, „Komuna ludowa jest dobra”, „Taiwan”. W r. 1958 opublikowano również szereg spisów zalecających o wytopie stali.

Bibliografie zagadnieniowe i zalecające są rozsyłane do bibliotek rejonowych, miejskich i wiejskich, do bibliotek związków zawodowych, czytelni przy klubach kultury itd. znajdujących się w obrębie oddziaływania określonej biblioteki, tzn. na terenie jednej lub paru prowincji. Nie tylko służą pomocą przy doborze lektury, ale stanowią również jedną z podstaw uzupełniania księgozbiorów.

Spśród bardzo nielicznych bibliografii osobowych należy wymienić przede wszystkim spisy poświęcone Mao Tse-tungowi. Biblioteka Chińskiego Uniwersytetu Ludowego przygotowuje kompletną bibliografię jego prac; zgromadzono już 800 pozycji, podczas gdy *Wybrane prace* zawierają ich zaledwie 80. Bibliografia ma podawać opisy adnotowane; przewidziany jest układ chronologiczny oraz indeksy: nazw osobowych, geograficzny, przedmiotowy i cytat. Poza tym biblioteki opracowują wyborowe zestawienia prac przywódcy Chin współczesnych w postaci niewielkich spisów zalecających. Biblioteka Nankińska opublikowała kilka druków ulotnych, z których każdy zawiera tytuł jednej pracy Mao Tse-tunga oraz jej wyborową bibliografię przedmiotową. Ta sama biblioteka opracowała szereg bibliografii podmiotowych i przedmiotowych Marksa.

Znane są również na terenie Chin bibliografie zespołów osobowych, np. pracowników instytutów Chińskiej Akademii Nauk za lata 1949—1956.

Uprzejmi chińscy gospodarze podsuwali polskim bibliotekarzom wydawnictwa dotyczące Polski, m.in. opublikowaną przez Bibliotekę Pekijską na stulecie śmierci Mickiewicza 10-stronicową broszurę z prelekcją prof. K. Budzyka oraz wyborową bibliografią mickiewiczowską podmiotową i przedmiotową, w języku polskim, chińskim, rosyjskim, niemieckim, czeskim i angielskim.

Dość często spotyka się wykazy nabytków poszczególnych bibliotek. Biblioteka Chińskiej Akademii Nauk w Pekinie publikuje tygodniowe wykazy swych nabytków w 7 seriach; są one rozsyłane do większych bibliotek i do pracowników naukowych na terenie całych Chin. Biblioteka Pekijska wydaje miesięczne wykazy nabytków (wybór) w nakładzie 1000 egz. uwzględniając wyłącznie piśmiennictwo krajowe, gdyż literatura zagraniczna jest rejestrowana w od-

powiednim centralnym katalogu. Miesięcznik ten, abonowany przez wiele bibliotek, służy im pomocą przy uzupełnianiu zbiorów.

Wreszcie na marginesie należy wspomnieć o często spotykanych drukowanych lub powielanych inną techniką katalogach czasopism, zwykle zagranicznych: ich tytułów lub zawartości. Tak np. Biblioteka Politechniki Tsing-hua opublikowała katalog czasopism abonowanych w 1956 r., ważny o tyle, że biblioteka ta jest centralną księżnicą techniczną w kraju. Biblioteka Instytutu Paleontologicznego w Nankinie wydaje poszytami spis zawartości czasopism zagranicznych, znajdujących się w jej zbiorach. Biblioteka Obserwatorium Astronomicznego w Nankinie ogłasza, począwszy od 1958 r., spisy treści abonowanych czasopism zagranicznych w kilku seriach dotyczących wąskich specjalności, które stanowią przedmiot zainteresowania pracowników naukowych Obserwatorium. Biblioteka Uniwersytecka w Pekinie opublikowała katalog chińskich periodyków.

Centralne katalogi zostały uznane w Chinach za jedno z najważniejszych narzędzi ujawniających zasoby bibliotek i ułatwiających czytelnikom ich wykorzystanie. We wrześniu 1957 r. powołano do życia kilkanaście zespołów koordynacyjnych; jednym z ich zadań jest planowanie prac w zakresie centralnych katalogów. Zespoły w Pekinie i Szanghaju mają zasięg ogólnokrajowy, reszta służy jednej lub paru prowincjom. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele największych bibliotek miasta, w którym zespół ma swą siedzibę.

Organem wykonawczym pekińskiego zespołu koordynacyjnego w zakresie prac nad centralnymi katalogami jest Oddział Centralnych Katalogów Biblioteki Pekinńskiej. Powierzono mu realizację następujących zadań:

1. Badanie zasobów bibliotecznych na terenie całego kraju;
2. Przygotowanie planu opracowywania centralnych katalogów;
3. Ustalenie zasad opisu bibliograficznego;
4. Opracowanie niektórych centralnych katalogów;
5. Koordynacja prac nad centralnymi katalogami w skali ogólnokrajowej.

Przy opracowywaniu centralnych katalogów stosuje się jedną z trzech metod:

1. Metodę tzw. próbnego katalogu: biblioteka prowincjonalna, otrzymawszy temat z Pekinu, opracowuje centralny katalog w zasięgu bibliotek swego miasta lub prowincji i wydaje go w postaci

maszynopisu lub rękopisu powielanego; katalog zostaje rozesyłany do innych bibliotek, które zaznaczają wydawnictwa znajdujące się w ich zbiorach i podają tytuły nie reprezentowane w nadesłanym katalogu; w oparciu o te materiały biblioteka macierzysta opracowuje centralny katalog w postaci pełnej;

2. Rozcinanie drukowanych katalogów bibliotek i tworzenie kartotek dziedzin lub zagadnień;

3. Nadsyłanie opisów z poszczególnych bibliotek do ośrodka centralnego. Tę metodę stosuje się przy publikowaniu centralnego katalogu w postaci czasopisma bieżącego.

Ze względu na to, że opisy bibliotek są zaopatrzone w symbole klasyfikacji stosowanej w danej bibliotece, zachodzi potrzeba ujednostajnienia, a więc przeklasyfikowania opisów. W tym celu Oddział Centralnych Katalogów opracował tablicę, w której są zestawione odpowiadające sobie symbole poszczególnych schematów klasyfikacyjnych. Umożliwia ona ponowną klasyfikację opisów w liczbie 200 dziennie.

Zagadnienia ujednostajnienia opisów alfabetycznych redaktorzy chińskich centralnych katalogów nie znają twierdząc, że opisy są sporządzane ściśle według instrukcji, a więc nie wymagają korekty. Sprawa najsporniejsza — wybór hasła — jest rozstrzygnięta w ten sposób, że hasło stanowi nie tylko nazwa autora, ewentualnie nazwy autorów i to bez względu na ich liczbę (jeśli jest ich powyżej trzech, podaje się nazwę pierwszego, a następnie wyrażenie: i in.), lecz również nazwy redaktorów i wydawców naukowych, a także autorstwo korporatywne.

A oto typy licznych centralnych katalogów opracowywanych obecnie w Chinach:

1. Centralne katalogi książek (bez ograniczenia zakresu). Tak np. Oddział Centralnych Katalogów opracowuje wydawnictwo, które obok chińskiego nosi tytuł angielski: *Union catalogue of accessions of Western books in Chinese libraries* (Pekin 1958 i n.). Zawiera ono materiał wybrany z kartoteki centralnego katalogu nabytków zagranicznych, do którego około 200 bibliotek nadsyła opisy w łącznej liczbie ca 10 tys. miesięcznie. Zgodnie z tytułem publikacja zawiera wyłącznie książki w językach zachodnich. Stanowi kwartalnik wydawany w 2 seriach (nauki filozoficzne i społeczne, nauki ścisłe i technika), w układzie systematycznym według klasyfikacji Biblioteki Pekinńskiej, w ostatnich poddziałach — w układzie alfabetycznym. Opisy bibliograficzne są dość szczegółowe, np. uwzględ-

niąją tytuły poszczególnych tomów w wydawnictwach wielotomowych. U dołu każdej pozycji podane są sigla bibliotek (w postaci liczb) oraz jej numer kolejny. Główny zrabę spisu poprzedzają: instrukcja sporządzania kart do centralnego katalogu, spis treści, przedmowa, wykaz bibliotek i ich sigłów w układzie geograficznym, szczegółowy schemat klasyfikacji, wykaz skrótów. Na końcu zeszytu — indeks autorów.

Uzupełnieniem tego wydawnictwa jest *Centralny Katalog Nabytków Zagranicznych w Bibliotekach Szanghajskich* (Szanghaj 1958 i n.), wydawany przez Bibliotekę Szanghajską. W pierwszym roku katalog obejmował nauki ścisłe i technikę; od 1959 r. ma ukazywać się również seria nauk filozoficznych i społecznych. Główny zrabę spisu składa się z 3 części: rosyjskiej, zachodniej i japońskiej, uszeregowanych według klasyfikacji Biblioteki Pekińskiej; każdej części odpowiada osobny indeks autorów. Opisy bibliograficzne są tu bardzo uproszczone, np. w wydawnictwie wielotomowym podaje się wyłącznie liczbę tomów pomijając ich tytuły i objętość. Zeszyt rozpoczyna się od krótkiej przedmowy, z kolei następuje wykaz bibliotek (początkowo 13, obecnie 18) i ich sigłów oraz ciekawie ukształtowany spis treści, będący jednocześnie schematem klasyfikacji: nazwie każdego poddziału odpowiada liczba stron poszczególnych części.

Biblioteka Nankińska ma w swym planie opracowanie centralnego katalogu książek zagranicznych znajdujących się w bibliotekach prowincji Kiangsu, której Nankin jest stolicą.

2. Centralne katalogi czasopism (bez ograniczenia zakresu), z którymi miałam sposobność się zapoznać, mają postać wydawnictw zwartych. Jeden z nich pt. *Obszczij spisok zurnalow na inostrannyh jazykach sochranjajuszczichsja w bibliotekach 47 wuzow Kitaja* (Pekin 1958) obejmuje 12 044 tytuły czasopism. Wykazuje zasoby bibliotek do 1955 r. włącznie. Przewidziane są uzupełnienia. Drugi, opracowany i wydany przez Bibliotekę Nankińską pt. *Union catalogue of scientific periodicals in Nanking libraries* (Nanking 1957), rejestruje zasoby czasopism rosyjskich, zachodnich i japońskich od XVIII w. do 1956 r. Trzeci, opracowany przez Bibliotekę Filii Akademii Nauk w Szanghaju, ogranicza się w swym zasięgu do sieci bibliotek Chińskiej Akademii Nauk w jednym mieście. Jest to *Katalog czasopism rosyjskich i zachodnich* (Szanghaj 1958). Do czwartego typu należy opracowanie Biblioteki Uniwersytetu Pekińskiego z 1957 r. ujmujące w 3 woluminach zasoby czasopism za-

chodnich (nauki przyrodnicze i technika, nauki humanistyczne) i rosyjskich Biblioteki Głównej i bibliotek wydziałowych.

W Oddziale Centralnych Katalogów przygotowuje się obecnie centralne katalogi: czasopism chińskich w 2 tomach (1901 — 1 X 1949, po 1 X 1949), czasopism japońskich w 30 bibliotekach chińskich, czasopism zachodnich w 100 bibliotekach (około 15 tys. tytułów).

3. Bardzo rozpowszechnione są w Chinach centralne katalogi dziedzin lub zagadnień o różnym zasięgu, opracowywane przy pomocy metody próbnego katalogu. Tak np. przygotowuje się w skali ogólnokrajowej centralne katalogi: historii ruchów rewolucyjnych w Chinach (Biblioteka Chińskiego Uniwersytetu Ludowego), piśmiennictwa dotyczącego Pekinu (Biblioteka Pekńska i Biblioteka Stolicy), polityki i prawa (biblioteka w Czungkingu), rolnictwa (biblioteka w Tientsinie), bibliotekoznawstwa (Biblioteka Pekńska) i liczne inne. Centralne katalogi tego typu mogą zastępować bibliografie specjalne retrospektywne.

Mniejszy zasięg i inną formę wydawniczą ma centralny katalog, który Biblioteka Szanghajska miała wydawać w postaci miesięcznika od 1959 r.; ma on rejestrować książki z zakresu nauk ścisłych i techniki, nabywane przez 90 większych bibliotek technicznych w Szanghaju.

Wreszcie do sieci bibliotek Chińskiej Akademii Nauk na terenie jednego miasta jest ograniczony *Centralny katalog książek z dziedziny energii jądrowej* (Szanghaj 1958), zawierający w 3 częściach książki chińskie i japońskie, rosyjskie oraz zachodnie, wydane do 1958 r.

Na zakończenie warto wspomnieć o namiastce centralnego katalogu zespołu bibliotek Politechniki w Pekinie. Korzystając z faktu, że nabywanie książek odbywa się tu centralnie, oddział gromadzenia zbiorów biblioteki głównej, prowadzący dla swego użytku katalog księgozbioru biblioteki, notuje na kartach katalogowych, do której biblioteki wydziałowej książka została przydzielona.

Obok koordynacji prac w zakresie centralnych katalogów Biblioteka Pekńska prowadzi ewidencję spisów bibliograficznych będących w toku opracowania. Czynność ta została podjęta dopiero na jesieni 1958 r., prawdopodobnie więc kartoteka bibliografij nie jest jeszcze kompletna. Projektowano jej opublikowanie w 1959 r.

Wobec wybitnie praktycznego nastawienia całej działalności bibliotek chińskich nie może dziwić fakt, że prace teoretyczne i me-

todyczne w zakresie bibliografii pochłaniają tu o wiele mniej uwagi i czasu niż opracowywanie licznych spisów, które mają zaspakajać doraźne potrzeby polityczne i gospodarcze kraju.

Jedynym wydawnictwem całkowicie poświęconym bibliografii, z którym miałam sposobność się zetknąć, była *Bibliografia ogólna*, podręcznik dla studentów wydziału bibliotekarskiego na Uniwersytecie Pekijskim. Jego pierwsze wydanie ukazało się w r. 1956. drugie w 1958 r., trzecie jest w przygotowaniu. W wyd. 2 znajdują się m.in. rozdziały: Przedmiot i znaczenie bibliografii, Typy i rodzaje bibliografii, Metodyka opracowania spisów bibliograficznych.

W czasopiśmie *Wiadomości Bibliotekoznawcze* wydawanym przez dział instrukcyjno-metodyczny Biblioteki Pekijskiej, a przeznaczonym dla bibliotekarzy wielkich uniwersalnych oraz specjalnych bibliotek są zamieszczane artykuły z dziedziny bibliografii. Miesięcznik *Praca Informacji Naukowej*, poświęcony teoretycznym zagadnieniom dokumentacji, jest wydawany przez Instytut Informacji, o którym niżej będzie mowa.

Bibliografów może pewnie zainteresować wiadomość, że na wspomnianym wydziale bibliotekarskim został opracowany podręcznik katalogowania dla wielkich bibliotek. W Chinach nie ma obecnie ogólnie obowiązujących przepisów katalogowania: dawne przepisy z 1932 r. nie są ważne, nowe są w przygotowaniu. Chwilowo każda biblioteka wykonuje prace katalogowe według własnej instrukcji.

W współczesnych Chinach, które w szybkim tempie rozbudowują przemysł, docenia się znaczenie dokumentacji naukowo-technicznej. W 1956 r. Chińska Akademia Nauk zorganizowała Instytut Informacji Naukowo-Technicznej.

Instytut zatrudnia około 500 pracowników. Działalność swą rozpoczął od wydawania w tłumaczeniu na chiński niektórych czasopism referatowych Wszechzwiązkowego Instytutu Informacji Naukowej i Technicznej Akademii Nauk ZSRR. Obecnie tłumaczy się w wyborze materiał ze wszystkich 13 czasopism referatowych radzieckich i opracowuje się samodzielnie na podstawie abonowanych czasopism zagranicznych (w 1958 — 1700 tytułów, w 1959 — 7000) tzw. ekspres-informację w 17 seriach. Od 1958 r. Instytut wydaje karty formatu międzynarodowego z opisami rejestracyjnymi artykułów z czasopism zagranicznych, chwilowo z zakresu budowy maszyn, elektrotechniki, biologii i rolnictwa.

Karty Instytutu Informacji nadchodzą do bibliotek mniej więcej w pół roku od daty wydania numeru czasopisma.

Poza tym Instytut publikuje dwumiesięcznik pt. *Science abstracts of China* (Peking 1957 i n.), zawierający w wyborze adnotowane opisy artykułów z czasopism chińskich. Wydawnictwo to ukazywało się w 1957 r. w 2 wersjach: chińskiej i obcojęzycznej (adnotacje w języku angielskim lub rosyjskim); od 1958 r. — prawdopodobnie w 3 wersjach (chińskiej, angielskiej i rosyjskiej) i w 5 seriach: nauki matematyczno-fizyczne, chemia i technologia chemiczna, nauki biologiczne, nauki o ziemi, technika. W wersjach obcojęzycznych opisy rejestracyjne i analizy są podawane w języku obcym; nadto po chińsku: tytuł artykułu (po tytule tłumaczonym), nazwa autora i tytuł czasopisma.

Instytut wydaje również roczny wykaz zagadnień opracowywanych w chińskich instytucjach naukowych, od lipca 1958 r. — wspomniany już miesięcznik o charakterze teoretycznym, a także — w postaci wydawnictw zwartych — bibliografie dziedzin lub zagadnień o tematyce dostosowanej do potrzeb gospodarczych kraju. W 1958 r. wykonano 176 takich zestawień.

Pod względem organizacyjnym Instytut składa się z 4 gabinetów naukowych i z 4 działów. Gabinety naukowe zajmują się dokumentacją poszczególnych dziedzin nauki i techniki: 1. budowy maszyn i elektrotechniki, 2. chemii i metalurgii, 3. matematyki, fizyki, mechaniki, geologii i budownictwa, 4. biologii, biochemii, rolnictwa i nauk lekarskich. Działy natomiast organizują prace pomocnicze: 1. sekretariat naukowy bada zagadnienia organizacji pracy w Instytucie i teoretyczne zagadnienia dokumentacji; 2. biblioteka i stacja mikrofilmowa wytwarzają, gromadzą, przechowują i udostępniają materiały dokumentacyjne; nadto czynny jest 3. dział utrzymujący kontakty z zagranicą i 4. administracja.

Oprócz Instytutu Informacji istnieje w Chinach szereg ośrodków dokumentacyjnych specjalistycznych, np. ośrodek informacji w Ministerstwie Budowy Maszyn. W grudniu 1958 r. Instytut współpracował z 10 ośrodkami tego typu; poza tym istniały w tym czasie liczne placówki nie utrzymujące z Instytutem żadnych związków lub tylko luźne. Zresztą ośrodki te znajdują się dopiero w stadium tworzenia; dotyczy to również odpowiedników naszych punktów dokumentacyjnych w zakładach pracy.

Nie znaczy to jednak, żeby prace dokumentacyjne nie były w Chinach wykonywane; należą one często do zakresu działalności

bibliotek. Np. Biblioteka Szanghajska gromadzi normy techniczne, opisy patentowe, katalogi, prospekty i cenniki handlowe itp. i udostępnia je w specjalnej czytelni. Szereg bibliotek opracowuje wyścinki z gazet. Wykonuje się tłumaczenia artykułów z obcych czasopism. Ambicją każdej wielkiej biblioteki jest posiadanie własnej, dobrze wyposażonej stacji mikrofilmowej.

W zakończeniu niniejszego sprawozdania trudno oprzeć się pokusie wskazania kilku właściwości, charakterystycznych dla wykonywanych obecnie w Chinach prac bibliograficznych i dokumentacyjnych.

Przed wszystkim należy podkreślić ich ścisły związek z życiem społeczno-politycznym i gospodarczym. Bibliografowie podchwytyją i realizują hasła partii dotyczące tematyki bądź metody pracy, a następnie dbają o jak najszersze rozpowszechnienie przygotowanych spisów, m.in. przez wykorzystanie pośrednictwa mniejszych bibliotek.

Prace bibliograficzne są wykonywane z reguły w bardzo szybkim tempie, zgodnie z ogólnym nastawieniem Chin współczesnych dążących do wyrównania wiekowych zaległości. Stąd dążność do jak najdalej idących uproszczeń, przede wszystkim do redukcji składników opisu bibliograficznego. Niezmiernie prosto wygląda również samo powielanie spisów. Odbyna się ono przy pomocy techniki innej niż drukarska, stosowanej również do powielania kart katalogowych.

Nastawienie praktyczne ośrodków bibliograficznych spowodowało, chwilowe przynajmniej, przesunięcie na dalszy plan zagadnień teoretycznych i metodycznych. Wydaje się, że obecnie kładzie się większy nacisk na szybkość wykonania pracy potrzebnej pilnie użytkownikom niż na precyzję metody.

Niedokładności w opisie powodowane są również małą znajomością języków obcych. Teraz dopiero został postawiony postulat opanowania przez bibliotekarzy jednego języka obcego, a na wydziałach bibliotekarskich — nawet dwóch; teraz dopiero przystępuje się do organizacji kursów języków obcych w bibliotekach.

Szybki rozwój prac bibliograficznych zaczyna budzić troskę o ich koordynację. Pracami koordynacyjnymi zajmują się zespoły obejmujące swą działalnością całość bibliotek chińskich oraz Biblioteka Pekieńska.

Wreszcie należy z naciskiem podkreślić, że sprawozdanie niniejsze dotyczy stanu prac bibliograficznych i dokumentacyjnych na

terenie Chin w grudniu 1958 r. Wobec zmian, które następują w tym państwie z wielką szybkością, możliwe jest, że opisany stan rzeczy będzie wkrótce w wielu szczegółach nieaktualny.

Na zakończenie składam tą drogą serdeczne podziękowanie kol. Alinie Jabłońskiej, której doskonała znajomość języka chińskiego, połączona w wielką uczynnością, pozwoliła mi wykorzystać w pełni przywiezione materiały bibliograficzne, a tym samym skreślić powyższe sprawozdanie.

Literatura¹¹

1. Czang Czao-czu: *T'u-szu fêng-lei-fa* [Klasyfikacja biblioteczna]. Pekin 1957 [Oprac. Biblioteka Chińskiego Uniwersytetu Ludowego].
2. Czaó Szy-liang: *Cjentralizowanqaja katalogizacija w Kitajskoj Narodnoj Riespublikie*. Sowjetskaja Bibliografija 1957 wyp. 46 s. 99—104.
3. Czung siao sing *t'u-szu-kuan t'u-szu fêng-lei-piao tsao-an*. [Projekt klasyfikacji bibliotecznej dla średnich i małych bibliotek]. Pekin 1958. [Oprac. Biblioteka Pekńska].
4. Fêng Czun-jun: *Bibliografija w Kitajskoj Narodnoj Riespublikie*. Sow. Bibliogr. 1945 wyp. 38 s. 53—60.
5. Fomincew W. I.: *Analityczeskaja bibliografija w Kitajskoj Narodnoj Riespublikie*. Sow. Bibliogr. 1958 wyp. 49 s. 70—74.
6. Fomincew W. I.: *Uczetno-riegistracionnaja bibliografija w Kitajskoj Narodnoj Riespublikie*. Sow. Bibliogr. 1955 wyp. 40 s. 34—44.
7. Jabłoński W.: *Geneza chińskiej bibliografii a rodzaje literackie*. Warszawa 1950.
8. Li Sö: *Das Zentrum für wissenschaftliche und technische Information in der Volksrepublik China*. Dokumentation 1959 nr 2 s. 45—47. Streszczenie: *Aktualne Problemy Dokumentacji 1959 nr 3 s. 51—54*.
9. Paszkowa N. I.: „*Swodnaja bibliografija za 1955 god*” w *Kitaje*. Sow. Bibliogr. 1958 wyp. 50 s. 95—96.
10. Rafikow A. Ch.: *Pieczatnyje katalogi i bibliograficzeskije ukazatieli bibliotiek Kitaja*. Sow. Bibliogr. 1959 wyp. 2 (54) s. 116—118.
11. Szokin A. M.: *Bibliograficzeskaja gaziet a w Kitaje*. Sow. Bibliogr. 1959 wyp. 4 (56) s. 131—133.
12. Wilenskaja S. K.: *Schiema bibliotecznoj klassifikacii Kitajskiego narodnogo uniwersiteta*. Sow. Bibliogr. 1958 wyp. 49 s. 75—78.

¹¹ Podane tu zostały 2 pozycje w języku chińskim zawierające pełne tablice klasyfikacji, o których była mowa w toku sprawozdania. Zrozumiałe symbole cyfrowe lub literowo-cyfrowe umożliwiają ogólną orientację w budowie schematów. Obie pozycje znajdują się w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie.

KAROL MUSIOL
Biblioteka P.W.S.M.
w Katowicach

BIBLIOTEKI MUZYCZNE AUSTRII

Wśród krajów europejskich o wybitnych tradycjach muzycznych Austria zajmuje czołowe miejsce. Dotyczy to zarówno udziału tego kraju w twórczej historii muzyki, jak i w rozwoju praktyki wykonawczej i nauk muzykologicznych. Wynikiem tych tradycji są wyjątkowe osiągnięcia bibliotekarstwa muzycznego w większych i mniejszych miastach austriackich.

Podobnie jak w innych krajach zachodnio-europejskich, w bibliotekarstwie Austrii zaskakują nas kontrasty. Obok wzorowych urządzeń i nowoczesnych sposobów opracowania spotkać można wiele elementów przestarzałych, nie wytrzymujących krytyki z punktu widzenia współczesnej teorii i praktyki bibliotekarskiej. Powszechna np. jest w Austrii tendencja, która wyraża się w stopniowym eliminowaniu sprzętu i mebli drewnianych z pomieszczeń bibliotecznych. Odnosi się to nie tylko do półek, które są w większej części metalowe i ruchome, lecz również do zamkniętych szaf bibliotecznych i szafek katalogowych. Konserwatywnością natomiast grzeszą katalogi niektórych zbiorów państwowych i prywatnych, a to zarówno pod względem formy zewnętrznej, jak i treści opisowej. Prawie we wszystkich bibliotekach muzycznych zaznacza się brak nowoczesnych katalogów systematycznych, obejmujących całość wiedzy i literatury muzycznej. Trzeba jednak dodać, że sprawa tych katalogów jest jednym z najbardziej dyskutowanych problemów bibliotekarstwa światowego. Do idealnego schematu bibliotekarskiego nauk muzykologicznych żadna biblioteka jeszcze nie doszła. Również opracowanie podstawowe zbiorów muzycznych jest zagadnieniem nadającym się wciąż do dyskusji. Wprowadzenie jednolitego systemu opracowania we wszystkich bibliotekach muzycznych na całym świecie lub chociażby w jednym tylko kraju napotkałoby na liczne trudności związane z wieloletnią, a czasem nawet wielowiekową tradycją różnych placówek. Wyrazem tego poglądu jest pierwsza publikacja istniejącego już od kilku lat Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych (Association Internationale des Bibliothèques Musicales) o katalogu autorskim druków muzycznych, która wychodzi z założenia, że należy szanować tradycje sposobu opracowania muzykaliów danej biblioteki, a przetrzucie się

wszystkich bibliotek na jednolity system katalogowy jest raczej wykluczone¹.

Wśród środków, którymi posługuje się dydaktyka bibliotekarska w Austrii, na momenty pokazowe i wystawowe położono chyba nacisk najsilniejszy. Poza licznymi, pięknymi wystawami okolicznościowymi niektóre placówki organizują stałe pokazy i wystawy za- bytkowych druków oraz rękopisów muzycznych.

Do najbardziej znanych zbiorów muzycznych Austrii, które ze względu na historię, organizację, bogactwo i specyficzny charakter zasługują na to, by zaznajomić z nimi szersze kręgi bibliotekarzy, należą: biblioteka i Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Muzyki w Wiedniu, Zbiór Muzyczny Austriackiej Biblioteki Narodowej, Dział Muzykaliów Wiedeńskiej Biblioteki Miejskiej, Biblioteka i Archiwum Mozarteum w Salzburgu oraz Biblioteka Akademii Muzycznej i Sztuk Dramatycznych w Wiedniu.

Biblioteka i Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Muzyki (Bibliothek und Archiv der Gesellschaft der Musikfreunde) w Wiedniu jest jedną z najbogatszych bibliotek muzycznych Europy². Początki jej sięgają XVIII wieku, kiedy zbiory L. Gerbera, autora znanego leksykonu muzycznego, stworzyły dla niej trwale podwaliny³. W ciągu XIX wieku Biblioteka wzbogaciła się cennymi darami i zakupami. Między innymi miasto Lubeka ofiarowało rzadkie druki muzyczne z XVI i XVII wieku. Uzyskano „Materiały do historii opery i baletu w Wiedniu” (Materialien zur Geschichte der Oper und des Ballets in Wien), spuściznę Köchla, bibliotekę Brahmsa i symfoniczną część manuskryptów Schuberta z zbiorów N. Dumby⁴. W 1857 r. Towarzystwo otrzymało spuściznę Karola Czernego, w 1919 — bibliotekę Bösendorfera, w 1932 — cenne dary Antoniego van Hoboken i wreszcie w 1934 r. dużą ilość rękopisów i druków z wydawnictwa Universal-Edition⁵. Kilka zbiorów instrumentów muzycznych подарowanych Towarzystwu stanowi dziś bardzo bogate

---

¹ F. Grasberger: *Der Autoren-Katalog der Musikdrucke*. Frankfurt 1957.

² R. von Perger, R. Hirschfeld: *Geschichte der K. K. Gesellschaft der Musikfreunde in Wien*. Wien 1912; E. Mandyczewski: *Zusatz-Band zur Geschichte der K. K. Gesellschaft der Musikfreunde in Wien. Sammlungen und Statuten*. Wien 1912; C. Lafite: *Geschichte der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien*. 1912—1937. Wien 1937; H. Kralik: *Das Buch der Musikfreunde*. Zürich 1951.

³ Ernst Ludwig Gerber (1746—1819): *Historisch-biographisches Lexicon der Tonkünstler*. Bd 1—2. 1791—1792; Tenże: *Neues historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler*. Bd. 1—4. 1812—1814.

⁴ Nikolaus Dumba, znany zbieracz wiedeński, zmarł w 1900 r.

muzeum, będące jednym z oddziałów Archiwum i Biblioteki. Dla organizacji tej instytucji duże zasługi położył L. v. Sonnleithner, natomiast pierwsze katalogi, które do dziś istnieją i są nadal kontynuowane, zaprowadził J. B. Geissler.

Zbiory podzielono na trzy działy: bibliotekę, archiwum i muzeum. Biblioteka zawiera książki i pisma o muzyce, archiwum — druki i rękopisy muzyczne. Muzeum obejmuje 6 sekcji. Są to: 1. Autografy muzyczne, 2. Oryginalna korespondencja muzyków, 3. Portrety wybitnych muzyków i artystów-wykonawców, 4. Obrazy i inne przedmioty pamiątkowe po wielkich kompozytorach, 5. Monety pamiątkowe, medaliony, plakiety itp. 6. Instrumenty muzyczne.

Inwentarze, katalogi i sposoby opracowania w Bibliotece Towarzystwa Przyjaciół Muzyki zawierają dziś wiele elementów przestarzałych i mogą stanowić cenny materiał do dziejów bibliotekarstwa muzycznego. Katalog Archiwum składa się z 17 klas. Poniżej cytuję przykładowo schemat archaicznego katalogu systematycznego omawianego zbioru:

1. Muzyka kościelna (Msze, motety, gradualy, offertoria, Stabat Mater, Salve Regina itp.).
2. Druki muzyczne z XVI i XVII wieku.
3. Oratoria (Muzyka pasyjna, kantaty i inne większe utwory wokalne.)
5. Muzyka chóralna (Mniejsze formy wielogłosowe, pieśni, śpiewy, ballady, romanse itp. dla chóru.)
6. Muzyka wokalna na pojedyncze głosy (Arie, pieśni, duety, tercety, kwartety itp.)
7. Dzieła fortepianowe i organowe.
8. Kompozycje na instrumenty dęte.
9. Kompozycje na instrumenty smyczkowe (Koncerty, muzyka kameralna.)
10. Utwory na harfę, gitarę, cytrę, mandolinę, lutnię, harmonijkę itp.
11. Muzyka kameralna z fortep. oraz muzyka na kilka instrumentów różnego rodzaju.
12. Uwertury.
13. Symfonie, suity, serenady i podobne utwory na orkiestrę
14. Muzyka baletowa.

---

* Carl Czerny (1791—1857), sławny pedagog fortepianowy i kompozytor wiedeński. Ignaz Bösendorfer (1796—1859), założyciel znanej wiedeńskiej firmy fortepianowej.

15. Tańce.
16. Muzyka wojskowa.
17. Wydania zbiorowe.

Biblioteka posiada oprócz katalogu systematycznego dwa rodzaje katalogów autorskich: książkowy (tematyczny) i kartkowy. W księgach formatu 45,5 × 30 skatalogowane są zasoby nutowe i literackie. Każdy tom określonej klasy zawiera litery hasłowe od A—Z i jest ułożony alfabetycznie według autorów. Wzór układu omawianego katalogu wygląda następująco:

Autor	Thema*	No u. fasc.	Part.	Kl. A.	Stm.	Cop.	Besetzung	Anmerkung
W.A. Mozart Offertorien		28366	I				Chor u. Orch.	zu K. 339

Ten rodzaj katalogu, spotykany w starych, zabytkowych, zwłaszcza klasztornych bibliotekach europejskich, kontynuują w dalszym ciągu bibliotekarze Towarzystwa Przyjaciół Muzyki obok katalogu kartkowego, przy czym należy zaznaczyć, że ten ostatni jest znacznie pełniejszy i w ramach poszczególnych haseł ułożony jest według liczb opusów danego kompozytora lub według znanego spisu tematycznego jego dzieł. W wypadku braku tych elementów karty następują po sobie w kolejności topograficznej.

Specjalne katalogi posiadają ponadto rękopisy oryginalne oraz libretta.

W identyczny sposób opracowane są książki, których katalog systematyczny dzieli się na 20 klas.

Biblioteka posiada obecnie około 13 000 tytułów książek oraz kilkadziesiąt tysięcy wydawnictw nutowych i rękopisów muzycznych. Można ją nazwać księgozbiorem zamkniętym lub archiwalnym, gdyż nowe nabytki pochodzące z rzadkich darów i nielicznych zakupów są tak minimalne, że nie może być mowy o utrzymaniu jej na poziomie potrzeb bieżących. Jednak nagromadzone w przeszłości manuskrypty i druki powodują, że z jej zasobów korzystają muzykolodzy, wydawcy i bibliografowie całego świata. Obecnym dyrektorem Biblioteki jest dr Hedwig Kraus.

* W rubryce tej podawane są pierwsze takty utworu, których tutaj z powodu trudności technicznych nie reprodukuje (przyp. Red.).

Zbiór Muzyczny Austriackiej Biblioteki Narodowej (Musik-sammlung der Österreichischen Nationalbibliothek) w Wiedniu wywodzi się z byłej Biblioteki Dworskiej⁶. Jego pierwszym organizatorem był M. Dietrichstein, który na początku XIX wieku kazał usystematyzować i skatalogować oddane pod jego opiekę archiwum. Do połowy XIX wieku przekształcono zbiory z biblioteki użytkowej w naukową. Jeszcze z 1825 r. zachował się katalog tematyczny, zawierający pozycje grywane stale przez orkiestrę dworską⁷.

Działalność A. Schmidta jako pierwszego bibliotekarza muzycznego i założyciela katalogów bibliotecznych stanowi punkt zwrotny w dziejach omawianego zbioru. Celem Schmidta było zorganizowanie reprezentatywnej, naukowej placówki. Już jego katalogi wykazały, że Biblioteka Dworska posiada jeden z najcenniejszych zbiorów muzycznych na świecie. Schmid zapoczątkował istniejące do dziś i kontynuowane alfabetyczne katalogi kartkowe formatu 11,5 × 18,5 dla książek i druków muzycznych. Po jego śmierci zaniedbano muzykalia Biblioteki Dworskiej zarówno pod względem bibliotekarskim, jak i muzycznym. Usiłowano nawet zlikwidować jej samodzielność i próbowano włączyć ją do zbiorów ogólnych. Zaprzepaszczono wieloletnie osiągnięcia, katalogując np. utwory wokalne pod hasłem autora tekstu, usuwano masowo pozycje muzyki instrumentalnej i sprzedawano je jako makulaturę. Dopiero pod nową dyrekcją od 1891 r. nastąpiła poprawa, kiedy wyznaczono samodzielnego bibliotekarza do działu muzycznego, który w 1897 r. wydał pierwszy drukowany katalog muzykaliów⁸. W tym samym czasie dwie kolekcje szczególnie wzbogaciły Bibliotekę. Są nimi znalezione w kościele św. Piotra rękopisy Schuberta oraz manuskrypty pośmiertne Brucknera.

Pod kierunkiem znanego, świetnego muzykologa i doskonałego bibliotekarza Roberta Haasa zbiory muzyczne uzyskały charakter zamkniętej naukowej biblioteki o ścisłej, wewnętrznej strukturze.

⁶ *Die Österreichische Nationalbibliothek. Festschrift. Herausgegeben zum 25-jährigen Dienstjubiläum des Generaldirektors Univ. Prof. Dr. Josef Bick von Josef Stummvoll. Wien 1948* (m.in. R. Haas: *Die Musiksammlung der Nationalbibliothek in Wien. Ein Kapitel aus der Geschichte der Musikalischen Denkmalpflege*); R. Lach: *Aus dem Handschriftenschatze der Musikalien-sammlung der Wiener Nationalbibliothek. Jahrbuch der Musikbibliothek Peters für 1930. Jg. 37. Leipzig 1931.*

⁷ *Catalog der neueren gangbaren Kirchenmusik. 1825.*

⁸ *Tabulae codicum manu scriptorum praeter Graecos et Orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi Asservatorum. Edidit Academia Caesarea Vindobonensis. Vindobonae venum dat Caroli Geroldi Filii Bibliopola Aca-demiae. 1897—1899. Vol. 9—10. Codicum Musicorum pars 1—2.*

Dużym osiągnięciem technicznym instytucji jest istniejąca od 1928 r. stacja fotograficzna, która do 1930 r. wykonała 30 000 reprodukcji. Udogodnienie w udostępnianiu cennych pozycji stanowi założone przez A. v. Hoboken archiwum fotogramów rękopisów muzycznych (Meisterarchiv). Czytelnik zamiast oryginału otrzymuje reprodukcję, co chroni często już zniszczone i rozsypujące się manuskrypty przed dalszym zużyciem.

Zbiór Muzyczny Austriackiej Biblioteki Narodowej jest jednym z jej wyodrębnionych działów. W skład Biblioteki wchodzi: 1. Dział Książkowy, 2. Rękopisy, 3. Zbiory Muzyczne, 4. Kartografia, 5. Papiirusy, 6. Portrety i Obrazy, 7. Zbiory Teatralne. Wzrost zasobów muzykaliów zilustruje dokładniej opublikowana w 1949 r. tabela:

	1925	1930	1936	1941	1947
Rękopisy	15 000	21 000	28 000	32 701	35 000
Druki muz.	18 000	27 000	35 000	50 697	60 000
Książki	8 000	12 000	14 000	16 000	18 000
Fotogramy	—	20 000	48 000	44 032	50 000

W inwentarzach Biblioteki obowiązuje powszechnie numerus currens, oddzielnie prowadzi się jedynie libretta i periodyki. Ze zbiorów ogólnych wyłączono i zgromadzono w czytelni wszystkie wydania zbiorowe, seryjne, dokumentalne, słowniki i encyklopedie, bibliografie, katalogi, duże monografie i biografie, spisy tematyczne oraz podstawowe czasopisma.

Dział Muzyczny Austriackiej Biblioteki Narodowej posiada następujące katalogi publiczne: 1. Katalog autorski (częściowo krzyżowy) dla książek, 2. Katalog alfabetyczny druków muzycznych, 3. Katalog autorski dla rękopisów, 4. Katalog librett, 5. Katalog autografów, 6. Katalog mikrofilmów. Ponadto rozpoczęto kilka lat temu prowadzenie kartoteki firm wydawniczych, oraz muzykologicznej literatury naukowej. Wszystkie katalogi Biblioteki z wyjątkiem katalogu manuskryptów stopniowo przechodzą z dawnego formatu 18,8 × 12,2 na format międzynarodowy. Opisy katalogowe zarówno dla druków, jak i rękopisów są bardzo szczegółowe. Zilustruje to poniższy przykład:

M. S. 322 11

Geh. qu. 40

Rossini, Gioacchino

Ouverturen für das Piano Forte von Joach im Rossini Nr 4
Cenerantola.

Wien Tobias Haslinger 289 o s. a.

11 S.

K. Anders 2747/37

W ramach jednego hasła autorskiego układ druków muzycznych jest jednolity; np. hasło „Mozart, Wolfgang Amadeus” posiada w katalogu alfabetycznym następujące tytuły nadrzędne: Faksimile, Wykazanie zbiorowe, Wokalna muzyka religijna, Wokalna muzyka świecka, Opery itd., w obrębie których obowiązuje układ alfabetyczny według dzieł, według numerów spisu Köchla lub według dat powstania. Różne wydania poszczególnych utworów ułożone są chronologicznie.

Muzykalia, podobnie jak księgozbiór, nie mają katalogu systematycznego. Stan zbiorów w chwili obecnej wynosi: około 30 000 rękopisów, 60 000 książek i 63 000 wydawnictw nutowych. Biblioteka gromadzi muzykalia i książki wszystkich krajów, we wszystkich językach. Najstarsze pozycje pochodzą z XV wieku. Austriacka Biblioteka Narodowa posiada w swoich zbiorach dużą ilość rękopisów, starodruków i pierwszych wydań najwybitniejszych kompozytorów europejskich i ma na swoim koncie liczne wystawy muzyczne o znaczeniu międzynarodowym. Jej specjalnością są dokumenty związane z kulturą muzyczną Austrii. Z czytelnikami korzystają uczeni i artyści całego świata. Posiada ona nowoczesne magazyny i sprzęt biblioteczny. Pracownicy na wysokim poziomie bibliotekarskim i muzykologicznym zapewniają tej placówce czołową pozycję wśród bibliotek muzycznych Europy. Jej obecnym dyrektorem jest prof. dr Leopold Nowak.

Trzecim z kolei pod względem ilości i bogactwa zbiorów jest Dział Muzyczny Biblioteki Miejskiej w Wiedniu (Musiksammlung der Wiener Stadtbibliothek). Biblioteka ta w ciągu XIX wieku zdecydowanie zmieniła swój charakter przekształcając się z biblioteki administracyjnej w naukową⁹. W 1900 r. Biblioteka przyjęła

⁹ *Festschrift zum hundertjährigen Bestehen der Wiener Stadtbibliothek 1856—1956*. Wien 1956; F. Racek: *Die Musiksammlung der Wiener Stadtbibliothek*. Österreichische Musikzeitschrift X/5 Wien 1955.

około 200 manuskryptów Schuberta, w tym kilka pozycji dotąd drukiem nie wydanych, oraz rękopisy Jana Straussa, co dało podstawę do wyodrębnienia osobnego działu muzycznego. Już w pierwszych latach XX wieku przystąpiono do systematycznego gromadzenia i opracowania muzykaliów. Sporządzono oddzielny inwentarz dla rękopisów i oddzielny dla druków, natomiast książki muzyczne pozostawiono w ogólnym księgozbiore i katalogu Biblioteki Miejskiej, która specjalizuje się w źródłach do dziejów kultury Wiednia. Obecnie Dział Muzyczny posiada około 11 000 rękopisów oraz 43 600 druków muzycznych. Do najcenniejszych pozycji należą: manuskrypty M. Haydna, Saliergo, J. N. Hummła, Diabelli, Czerny'ego, J. Haydna, W. A. Mozarta, Beethovena, Mahlera, R. Straussa, Weberna, Liszta, Brahmsa, Wolfa i in. oraz pokaźna ilość autografów twórców operetki wiedeńskiej. Szczególną wartość stanowi kolekcja pierwodruków oraz wszystkich wydań dzieł Schuberta aż do ukazania się zbiorowego wydania, założona przez znanego muzykologa O. E. Deutscha. Z dalszych darów i zakupów, które wydatnie wzbogaciły Zbiory Muzyczne Wiedeńskiej Biblioteki Miejskiej, można jeszcze wymienić część archiwum wydawnictwa Artaria i spuściznę kompozytorską Franciszka von Suppé. Ponadto znajdziemy w tej Bibliotece ciekawe pozycje z dziedziny wiedeńskiej muzyki ludowej i wojskowej.

Sposoby opracowania w omawianej placówce różnią się nieco od poprzednio poznanych. Główny katalog alfabetyczny obejmuje całość muzykaliów. Dla rękopisów i druków muzycznych prowadzone są ponadto oddzielne katalogi formatu 15 × 12, wyposażone w dużą ilość odsyłaczy od autorów librett, tłumaczy, dedykacji itp. Odsyłacz autografu w głównym katalogu alfabetycznym wygląda następująco:

Mendelssohn-Bartholdy, Felix	MH 9008/c
Handschriftliche Widmung von in Beethovens Skizzenbuch → Beethoven, Luigi van	Inv. Nr. 9008

W stosunku do bardzo szczegółowo opracowanych rękopisów kartki katalogu druków muzycznych zawierają znacznie mniej elementów, np.:

H ä n d e l G(eorg) F(riedrich)	M 40.000/c
Fuge in E-moll von . . . , Aus Meisterwerken ausgewählt von J[ ] Fischhof.	
s. Fischhof J[ ] Classische Etuden Nr 7	42602

Wspomnieć jeszcze należy o katalogach specjalnych, znajdujących się w Dziale Muzycznym Wiedeńskiej Biblioteki Miejskiej i służących jedynie celom wewnętrznym, jak „Katalog wszystkich przedstawień w Theater an der Wien” lub katalog osobowy, rzeczowy i regionalny do historii muzyki Wiednia. Katalogi te są wynikiem długoletniej pracy bibliografów i oddają duże usługi przy opracowywaniu tematów z historii teatru lub dziejów muzyki miasta Wiednia.

Zaniedbany natomiast jest katalog systematyczny książek muzycznych w ogólnym księgozbiorze Biblioteki. Dzieli się on na 6 części głównych (1. Część ogólną, 2. Historię muzyki, 3. Teorię muzyki, 4. Kompozycję, 5. Koncerty i 6. Dział katalogów), co jest niewystarczające wobec osiągniętego obecnie poziomu wiedzy muzykologicznej. Wiedeńska Biblioteka Miejska (Wiener Stadtbibliothek) istnieje niezależnie od Biblioteki Miejskiej. „Städtische Bücherei”, która gromadzi jedynie beletrystykę i literaturę popularnonaukową. „Wiener Stadtbibliothek” łączy w sobie funkcje biblioteki uniwersalnej i księgozbioru regionalnego. Z jej prac zewnętrznych należy wymienić samodzielne wystawy muzyczne (1927 wystawa Beethovenowska, 1928 wystawa poświęcona Schubertowi i 1949 wystawa „J. Strauss”) oraz przygotowywane pod redakcją kierownika Działu dra F. Racka krytyczne wydanie dzieł Jana Straussa.

Reprezentatywną bibliotekę uczelnianą posiada Akademia Muzyczna i Sztuk Dramatycznych (Akademie für Musik und Darstellende Kunst) w Wiedniu, która istnieje od 1909 r. Stan zasobów Biblioteki Centralnej wynosił pod koniec 1958 r.: 900 płyt (pre-

ważnie długogrające), 12 000 tytułów książek oraz 70 000 druków muzycznych. Do Biblioteki należą również następujące zbiory semi-naryjne: 1. Muzyczna Biblioteka Pedagogiczna (M $\bar{E}$ -Musikerziehung) około 4 000 tytułów, 2. Biblioteka Muzyki Kościelnej (KM-Kirchenmusik) ok. 6 000 pozycji książek i nut z obsadami dawnej muzyki kościelnej katolickiej i ewangelickiej, 3. Biblioteka Wokalno-Operowa (Oper- und Gesangsabteilung) około 400 książek i 4000 druków muzycznych, 4. Biblioteka Teatralno-Reżyserska (Schauspiel- und Regieseminar) 4 000 pozycji i wreszcie 5. Zbiory Działu Tanecznego (Tanz-Abteilung) z małą ilością płyt, książek i nut. Wymienione księgozbiory są oddziałami Biblioteki Głównej Akademii, która pełni nad nimi nadzór administracyjny i bibliotekarski.

Zapis i opracowanie nowonabytych materiałów odbywa się w omawianej Bibliotece w sposób następujący: pozycje najpierw wpisuje się do inwentarza, a później z gotową już sygnaturą do księgi akcesyjnej. Dla abonowanych periodyków istnieje oddzielna księga inwentarzowa. Katalog alfabetyczny, przechowywany w nieodpowiednich pudełkach tekturowych, jest wspólny dla książek i nut. Również karty katalogowe pod względem formatu oraz materiału (zwykły cienki papier) nie odpowiadają nowoczesnym wymaganiom. Niżej podany wzór karty katalogowej może służyć jako przykład sposobu opracowania zbiorów w Bibliotece Akademii:

A 29145	K.
//	d
Haendel, Georg Friedrich	
Agrippina. /Deutsch/. Heitere Oper in 3 Akten 8 Bildern	
v. Vinzenzo Grimani. Bearb. u. übers. v. Hellmuth Christian	
Wolff. Klavier-Ausz.	
Kassel: Bärenreiter-Verl. 1950.	
223 S. 4 ^o	hlw
Verein d. Fr. 26.5.56. = sp.	

Katalog rzeczowy obejmuje tylko część księgozbioru. Katalog systematyczny druków muzycznych posiada podział fakturalny, przy czym stopień rozbudowania poddziałów jest różny. Szczegółowo opracowano katalog płyt gramofonowych z osobną kartoteką autorów i wykonawców.

Biblioteka Wiedeńskiej Akademii Muzycznej ma nowoczesnie urządzone magazyny, czytelnię i wypożyczalnię, które pozwalają na

wzorową organizację działu udostępnienia i na dokładną kontrolę nad stanem liczebnym księgozbioru. W czytelni mieszczą się wszystkie katalogi oraz biblioteka podręczna, składająca się w głównej części z bardzo bogatego zbioru wydawnictw dokumentalnych, do których należą prawie wszystkie wydania zbiorowe czołowych kompozytorów europejskich.

Archiwum i Biblioteka Międzynarodowej Fundacji Mozarteum (Internationale Stiftung Mozarteum), założona w 1841 r., jest instytucją prywatną¹⁰. Archiwum łączy w sobie następujące działy: 1. Rękopisy Mozarta, 2. Korespondencje, 3. Fotografie (zaw. odbitki manuskryptów Mozarta), 4. Płyty i filmy dźwiękowe (nagrania dzieł Mozarta oraz 2 filmy biograficzne). Biblioteka obejmuje druki i książki muzyczne.

Większość katalogów dla publiczności ma formę tomową. Wśród nich wymienić można: Spis alfabetyczny dzieł ogólnych, Literatura mozartowska, Spis materiałów orkiestralnych utworów W. A. Mozarta, Katalog ogólnych materiałów orkiestralnych itp. Skrócone zapisy w tych katalogach zawierają jedynie hasło, tytuł dzieła, miejsce i rok wydania, nakładcę, sygnaturę i znak klasyfikacyjny. Znalezienie poszukiwanej pozycji w tego rodzaju katalogach trwa dosyć długo, gdyż nie można utrzymać w nich kolejności alfabetycznej. Szczegółowo opracowany jest podział katalogów rzeczowych. Jako przykład niech służy wycinek schematu katalogu literatury mozartowskiej, ułożonego w 1938 r.: A. Bibliografie, druki, różne wydania, B. Korespondencje, dzienniki, autografy, kalendarze, C. Biografie i monografie, D. Przyczynki do biografii, E. Środowisko i rodzina Mozarta etc.

Kartkowe katalogi wewnętrzne Biblioteki Mozarteum posiadają charakter bardziej nowoczesny, chociaż treściowo są identyczne z książkowymi. Obejmują one następujące działy: 1. Orkiestralny, 2. Katalog niewypożyczanych mozartianów, 3. Materiały orkiestrowe dzieł Wolfganga Amadeusza i Leopolda Mozarta, 4. Wydawnictwa zbiorowe i partytury, 5. Piśmiennictwo o Mozarcie, 6. Literatura ogólna.

---

¹⁰ *Chronik der Internationalen Stiftung Mozarteum in Salzburg zugleich 41. Jahresbericht über die Jahre 1936—1950. Verfasst vom Schriftleiter Walter Hummel. Salzburg 1951; Mozart-Gedenkstätten in Salzburg mit einem Verzeichnis der in Mozarts Geburtshaus ausgestellten Gegenstände. Internationale Stiftung Mozarteum. 4. Auflage.*

Stan Biblioteki w 1949 r. wynosił około 17 503 pozycji książkowych i druków muzycznych. Archiwum posiada 186 listów oryginalnych i 65 manuskryptów muzycznych W. A. Mozarta oraz 360 listów Leopolda Mozarta z lat 1767—1791, które są oddzielnie opracowane i przechowywane.

Archiwum i Biblioteka mieszczą się w dwóch niedużych salach działu naukowego Mozarteum, którego kierownikiem jest znany reżyser dr Géza Rech. Przy współredakcji tego działu wychodzą periodyczne i pojedyncze publikacje tej instytucji, między innymi *Mitteilungen der Internationalen Stiftung Mozarteum* i *Mozart-Jahrbuch*. Biblioteka Mozarteum prowadzi zarówno czytelnię jak i wypożyczalnię, z których korzystają w pierwszym rzędzie naukowcy opracowujący tematy mozartowskie.

Poza omawianymi zbiorami istnieje oczywiście cały szereg bibliotek i działów muzycznych bibliotek państwowych lub prywatnych, które w niniejszej pracy nie zostały uwzględnione. Do nich należą biblioteki instytutów muzykologicznych przy uniwersytetach (Wiedeń, Innsbruck, Graz), Biblioteka Akademii Muzycznej Mozarteum, istniejąca niezależnie od naukowej biblioteki tej instytucji, zbiory konserwatoriów muzycznych, np. Konservatorium der Stadt Wien, kolekcje muzykaliów związków i towarzystw muzycznych, np. Bibliothek des Schubert-Vereins, oraz działy muzyczne przy poszczególnych bibliotekach miejskich. Niektóre z nich jak np. biblioteki instytutowe przy uniwersytetach prowadzone są przez asystentów, a nie przez fachowców, tak że pod względem bibliotekarskim nie stanowią ciekawych obiektów. Wspomnieć jeszcze należy o jednym typie bibliotek, wyróżniających się szczególnie bogatymi zasobami. Są nimi zbiory klasztorne i katedralne, które zgromadziły wiele cennych materiałów i zabytków muzycznych. Do najbardziej znanych bibliotek tego typu, posiadających także działy muzykaliów należą: Admont w Styrii, Melk nad Dunajem, St. Peter w Salzburgu, Kremsmünster w Górnej Austrii, St. Florian koło Linzu, Schottenstift w Wiedniu, Stiftkloster Neuburg pod Wiedniem oraz Heiligenkreuz. Stan zbiorów muzycznych w tych bibliotekach jest różny. Duża ilość rękopisów i druków muzycznych, szczególnie z dawnych wieków, czynią biblioteki klasztorne źródłem dokumentów starej kultury muzycznej Austrii.

Na zakończenie należy jeszcze raz podkreślić czołowe miejsce Austrii w światowym bibliotekarstwie muzycznym i zaznaczyć, że

wszelkie badania w tej specjalizacji nie mogą pominąć osiągnąć i doświadczeń bibliotek muzycznych tego państwa, które w dziedzinie organizacji i w metodach opracowania zbiorów uzyskiwały dobre wyniki i w pewnych wypadkach mogą służyć za wzór krajom, gdzie bibliotekarstwo muzyczne jest słabo rozwinięte lub zaniedbane.

ANIELA KOEHLERÓWNA

F-ka Pozn. Tow. Przyj. Nauk

LUDWIKA DOBRZYŃSKA-RYBICKA

1868—1958

Dnia 7 października 1958 r. — po życiu nad zwykłą miarę pracowitym, niemal w przededniu 90 rocznicy swych urodzin — zmarła w Poznaniu prof. dr Ludwika Dobrzyńska-Rybicka, były dyrektor Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, zasłużona działaczka na polu społecznym, naukowym, dydaktycznym i bibliotekarskim.

Ludwika z Dobrzyńskich Rybicka urodziła się 19 listopada 1868 r. w Brzeżawie w powiecie sanockim. Była córką Ludwika Dobrzyńskiego i Ludwiki z Moraczewskich, siostrzenicy historyka Jędrzeja i literatki Bibianny, zaszczytnie zapisanych w dziejach Wielkopolski. Naukę rozpoczęła w szkołach średnich we Lwowie, ukończyła w Poznaniu w Wyższej szkole żeńskiej Anny i Anastazji Dynasz. Egzamin nauczycielski złożyła w poznańskiej Szkole Ludwika (1887). Następnie wraz z siostrą Heleną prowadziła w Kaliszu prywatne komplety szkolne oficjalnie, a częściowo tajnie. W *Gazecie Kaliskiej* zamieściła pierwsze swe utwory literackie: nowelki i recenzje teatralne. W Kaliszu napisała również trzy utwory sceniczne: *Krystynka, obrazek z lat dawnych*, odznaczony w r. 1900 na konkursie im. Paderewskiego we Lwowie, grany w Kaliszu i Poznaniu w 1911 r. (premiera 24 XI), dalej fragment sceniczny *Joanna d'Arc* oraz fragment z dziejów arian w Polsce *Zygmunt Taszycki*, wystawiony na scenie Teatru Polskiego w Poznaniu w r. 1901 (premiera 13 IV), drukowany w *Przeglądzie Polskim* w r. 1905. Jednakże doświadczenia literackie nie zaspokoily jej dążeń i pragnień. Czulią bezwzględnie — jak pisała we wspomnieniach — potrzebę zdobycia wiedzy naukowej, aby należycie rzeczywistość pojmować i wykorzystał twórczo.

Od najmłodszych lat zaciekała Dobrzyńską-Rybicką zagadnienie praw natury, rządzących postępowaniem i współżyciem ludzi. To zainteresowanie — jak mówiła — zaprowadziło ją w r. 1903 na Wydział filozoficzny uniwersytetu w Zurychu, kierowany wówczas przez światowej sławy filozofa i psychologa Gustawa Störringa. Pobocznie słuchała też wykładów z historii sztuki. Studiowała poza tym w Paryżu, Lowanium i Oxfordzie, gdzie zbierała materiały do przyszłej pracy doktorskiej. Doktorat uzyskała w Zurychu w styczniu 1909 r. na podstawie rozprawy *Die Ethik von Thomas Brown*¹. W maju tego roku rozpoczęła pracę w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Obok pracy zawodowej zajmowała się działalnością dydaktyczną. W latach 1910—1913 miewała cieszące się wielkim powodzeniem wykłady w różnych towarzystwach na tematy z dziedziny etyki i psychologii. W latach 1916—1918 wykładała filozofię na kursach naukowych, z których wyłonił się Uniwersytet Poznański. Z tą nowopowstałą uczelnią miała się związać na długie lata.

W r. 1920 Dobrzyńska-Rybicka doktoryzowała się powtórnie na Uniwersytecie Jagiellońskim i habilitowała się na docenta filozofii, przedstawiając pracę pt. *System etyczny Hugona Kollataja*². Nastąpił blisko 30-letni okres pracy na Uniwersytecie Poznańskim, w którym dr Dobrzyńska-Rybicka wykładała od r. 1919 historię filozofii, od 1927 także socjologię i naukę obywatelstwa. Socjologią zajęła się po roku 1920, zetknąwszy się z nią bliżej dzięki prof. Florianowi Znanieckiemu, założycielowi Instytutu Socjologicznego. W pracach tego Instytutu dr Dobrzyńska-Rybicka brała żywy udział; jako pierwszy numer wydawnictw Instytutu wyszła też jej praca pt. *Wybory powszechne w świetle psychologii społecznej i etyki* (1925), oparta na ogłoszonym przez Instytut konkursie na pamiętnik pracy wyborczej kobiety. W r. 1926 dr Dobrzyńska-Rybicka wygłosiła w Krakowie na zlecenie Ministerstwa WR i OP wykłady nauki obywatelskiej na podstawie socjologii dla żeńskich szkół zawodowych z całej Polski. W kilka lat później, w 1932 r., prowadziła naukę obywatelstwa dla nauczycielstwa szkół zawodowych kuratorium szkolnego krakowskiego. Do tematów socjologicznych powracała w swych pracach, publikowanych w czasopiśmie: *Z socjologii*

¹ Wydrukowana w Poznaniu 1909

² Druk. Kraków 1917.

kresów³, *Nauka obywatelska a socjologia*⁴ i *Z socjologii kierownictwa*⁵.

Dr Dobrzyńska-Rybicka uczestniczyła też w kilku zjazdach naukowych i kongresach w kraju i za granicą. W 1932 r. była na zjeździe filozoficznym w Oxfordzie. Na międzynarodowym kongresie psychologicznym w Paryżu w 1937 r. wygłosiła referat na temat swej pracy *Studium o automatyzmie graficznym*, który wzbudził ogólne zainteresowanie i dyskusję. W tym samym roku uczestniczyła w paryskim IX kongresie filozoficznym dla uczczenia 100-jej rocznicy *Discours de la méthode* Kartezjusza. Na VI międzynarodowym kongresie wychowania moralnego w Krakowie w 1934 r. wygłosiła referat, zatytułowany *Les elements d'éducation morale dans le travail collectif*, a w roku następnym na zjeździe socjologów w Warszawie referat o *Przodownictwie i kierownictwie jako problemie społecznym*. Na trzecim polskim zjeździe filozoficznym w Krakowie w roku 1936 mówiła o *Roli czynników społecznych w rozwoju świadomości moralnej*.

Obok pracy naukowej dr Dobrzyńska-Rybicka włączyła się w walkę o przynależność Śląska do Polski po pierwszej wojnie światowej; brała udział w plebiscycie śląskim.

Będąc od 1921 r. docentem historii filozofii uzyskała w 1932 r. tytuł profesora nauki obywatelstwa, a w 1933 r. została mianowana profesorem tytularnym Uniwersytetu Poznańskiego. Przez szereg lat należała do Rady Wydziałowej Wydziału Filozoficznego UP, pełniąc zarazem obowiązki delegata docentów. Była też członkiem towarzystw naukowych: Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Krakowskiego Towarzystwa Filozoficznego i Wydziału Filozoficznego Polskiej Akademii Umiejętności. W uznaniu zasług na polu narodowo-społecznym została w 1937 r. odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1921 r. odznaczono ją za pracę plebiscytową na Śląsku. W 1917 r. przyznano Dobrzyńskiej-Rybickiej nagrodę im. biskupa Edwarda Likowskiego za pracę o systemie etycznym Kołłątaja, w 1936 r. uwieńczono ją srebrnym wawrzynem akademickim na wniosek Polskiej Akademii Literatury.

³ *Strażnica zach* 1925.

⁴ *Szkola powsz.* 1927.

⁵ *Kwart. pedagog.* 1931.

Wojna w 1939 r. przerwała pracę na Uniwersytecie Poznańskim na lat kilka. Lata okupacji spędziła dr Dobrzyńska-Rybicka w Poznaniu, poza rocznym pobytem przymusowym w Śremie. Wypełniły te lata tajne kursy filozofii, psychologii i języków obcych. Po odzyskaniu wolności podjęła na nowo wykłady uniwersyteckie. Gorliwie współpracowała też przy organizowaniu Powszechnych Wykładów Naukowych przy Uniwersytecie, które rozpoczęte już w połowie kwietnia 1945 r. były pierwszą manifestacją nauki polskiej po wyzwoleniu Poznania z okupacji hitlerowskiej. Jednym z najaktywniejszych profesorów-prelegentów była dr Dobrzyńska-Rybicka, która wygłosiła cykl wykładów na temat: *Filozofia i jej zadania oraz Co rozumie socjologia przez organizację*. Po przejściu na emeryturę w 1949 r. dr Dobrzyńska-Rybicka nie porzuciła pracy naukowej. Zajmowała się żywo zagadnieniami współczesnymi, poświęcając szczególną uwagę egzystencjalizmowi francuskiemu i twórczości J. Maritaina. W grudniu 1952 r. przedstawiła Komisji Filozoficznej Polskiej Akademii Umiejętności pracę *Ze współczesnej filozofii francuskiej*. Zamierzała napisać *Historię pojęć moralnych w Polsce*. W rękopisie zostawiła dzieło ostatnich lat życia, poświęcone twórczości Romana Guardiniego.

Na tle działalności naukowo-dydaktycznej i społecznej jasno rysuje się sylwetka bibliotekarska dr Dobrzyńskiej-Rybickiej — jej praca, poglądy i zasługi w służbie książce. „Powodem wybrania bibliotekarstwa jako zawodu — pisze we wspomnieniach — było u mnie pragnienie współpracy w celu obrony polskich dóbr duchowych i rozwoju samodzielnego życia społecznego przeciw niszczyielskim zakusom rządu pruskiego. Pojęcie biblioteki było ściśle związane z działalnością społeczno-kulturalną”. Praca w bibliotece była też dla dr Dobrzyńskiej-Rybickiej pracą społeczną. Po latach przeżytych i przepracowanych w Bibliotece PTPN napisała: „Ten długi szereg lat pozostawił mi jak najmiłsze wspomnienia”. Podnosiła przy tym „szczerą, kulturalną współpracę”, obowiązek służenia czytelnikom i pracownikom naukowym, „obowiązek ułatwiania im zdobywania materiałów”. Obok silnego poczucia odpowiedzialności w pracy i pożyciu bibliotecznym towarzyszył jej zawsze wzgląd na dobro Biblioteki, które stawiała na pierwszym miejscu.

Z wiedzą bibliotekarską zapoznał dr Dobrzyńska-Rybicką dr Bolesław Erzepki, ówczesny (od 1885 r.) dyrektor Biblioteki PTPN

i wszystkich jego zbiorów, filolog, historyk, archeolog i bibliograf o szerokiej wiedzy. Poświęca też jemu garść serdecznych wspomnień w *Kronice Miasta Poznania* w 1932 r. Z wielkim uznaniem wyrażała się o zaletach charakteru Erzepkiego, o jego niezwykłej erudycji, o szerokiej znajomości bibliografii. Wspominała: „Lepszego nauczyciela trudno sobie wyobrazić. Był bibliotekarzem z powołania, kochał książki i umiał w swych podwładnych wzbudzić przywiązanie do nich”. Pod takim kierownictwem w 1909 r. rozpoczęła Dobrzyńska-Rybicka jako asystentka swą pracę w Bibliotece PTPN, w warunkach jednak niezbyt korzystnych. Właśnie — w 1908 r. — świeżo przebudowano gmach Towarzystwa. „Przypominam sobie — opisuje ten okres — ówe pierwsze czasy debiutów bibliotekarskich. Nie miały one nic wspólnego z zajęciem umysłowym. Pracowaliśmy jak prości magazynierzy, odkurzając i ustawiając książki, które wskutek robót budowlanych w magazynie wszystkie stały na ziemi”.

Lecz okres ten minął szczęśliwie i można było przystąpić do pracy bardzo naglącej: do katalogu dla czytelników (w formie książkowej) i do katalogu systematycznego. Katalog alfabetyczny dla czytelników (w formie książkowej), ukończony w 1923 r., służy Bibliotece do dziś, spełniając rolę pomocniczą dla katalogu, prowadzonego od 1948 r. w formacie międzynarodowym. Katalog systematyczny nie miał szczęścia. Rozpoczęty także jako książkowy, pochłonął wiele pracy i — zamieniony po kilku latach na katalog kartkowy w formacie międzynarodowym — przepadł całkowicie podczas drugiej wojny światowej. Poza melioracją katalogów pozostanie zasługą dr Dobrzyńskiej-Rybickiej wyodrębnienie z magazynu głównego inkunabułów, które częściowo skatalogowała i opisała. Opracowanie to posłużyło później Kazimierzowi Piekarskiemu do sporządzenia inwentarza najstarszych druków ze zbiorów PTPN. Wydzieliła też z magazynu głównego druki polskie i Polski dotyczące XVI wieku i opracowała ich katalog (przy współudziale asystentki A. Koehlerówny), zawierający opis bibliograficzno-bibliologiczny przeszło 400 pozycji; jako taki stanowi on jedno z pierwszych tego typu opracowań w Polsce⁶.

Po przejściu dyr. Erzepkiego na emeryturę (1919) objęła dr Dobrzyńska-Rybicka kierownictwo Biblioteki PTPN i na tym stano-

⁶ Poznań 1929.

wisku pozostała aż do września 1937 r., kiedy po 23 latach sumiennej służby bibliotekarskiej poświęciła się wyłącznie pracy naukowej, i dydaktycznej na Uniwersytecie.

Doskonale zorientowana w zasobach księgozbioru PTPN poświęciła dr Dobrzyńska-Rybicka starym i cennym drukom Biblioteki szereg prac i przyczynków. W 1916 r. ogłosiła w 1-szym numerze *Zapisków Muzealnych* rozprawę pt. *Z dziejów starych ksiąg Biblioteki PTPN*. Przypomniała w niej różne dawne i wartościowe wydania *Kroniki* Marcina Kromera, dzieła Gwagnina, przytoczyła skargi Strykowskiego na przywłaszczenia gwagninowskie, wydobyla z zapomnienia dobromilskie wydanie *Historii* Długosza, ilustrując tekst kartami tytułowymi i portretami. We wspomnianych *Zapiskach*, w numerze 2/3 następnego rocznika (1918), opisała *Dwie wielkopolskie biblioteki klasztorne*, a to księgozbiory bernardyński w Kazimierzu Biskupim i reformacki we Woźnikach, które darem Ignacego i Seweryna Mielżyńskich z Iwna weszły do księgozbioru PTPN. Jest to ilustrowana rozprawka o oprawach z XV i XVI wieku, o artystycznym zdobnictwie introligatorskim i stosowanych w nim w okresie Odrodzenia motywach. W 44-tym tomie *Roczników PTPN* z roku 1917 umieściła dr Dobrzyńska-Rybicka spis druków białostockich, przez Bibliotekę posiadanych, wymieniając ich 26 z lat 1796—1812, a więc z okresu, kiedy przez pewien czas (1794—1808) Białystok należał do Prus. Nie odnotował ich do tego czasu Estreicher. Z liczby 26 druków zachowało się po drugiej wojnie światowej zaledwie 11. W tym samym *Roczniku* opublikowała także notatkę o bibliotece w Gościeszynie, którą obszernie opisała w *Dzienniku Poznańskim* (1917 nr 52). Był to księgozbiór, liczący około 3000 tomów, wśród nich stare cenne druki z klasztorów Trzemeszna, Bydgoszczy i Mogilna, które na życzenie właścicieli (Kurnatowskich) skatalogowała. Z okazji 400 rocznicy urodzin Jana Kochanowskiego wydała dr Dobrzyńska-Rybicka (współ z dr Bożenną Szulc-Golską) *Katalog* tej wystawy, urządzonej przez Poznańsko-Pomorskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich w Poznaniu w 1930 r. W związku z wystawą omówiła w *Kurierze Poznańskim* Kochanowiana wielkopolskie, wymieniając edycje, jakie ukazały się na przestrzeni wieków w Wielkopolsce, a także Wielkopolan, którzy poświęcili Kochanowskiemu swe prace i studia (Nehring, Rymarkiewicz, Erzepki, Małecki, Przyborowski, Dobrzycki i in.).

Poza mniejszymi pracami, poświęconymi poszczególnym działom księgozbioru PTPN, dr Dobrzyńska-Rybička jako pierwsza ujęła monograficznie dzieje Biblioteki. Praca jej ukazała się w 50-tym tomie *Roczników*, wydanym na jubileusz 70-lecia istnienia Towarzystwa w roku 1928. W rok później podjęła jeszcze raz ten temat w pracy zbiorowej, opublikowanej pod redakcją prof. Stefana Wierczyńskiego pod tytułem *Biblioteki wielkopolskie i pomorskie*. W obu uzupełniających się pracach dała historię Biblioteki PTPN od jej początku (1857) po okres swego kierownictwa księgozbioru. Poza znajomością przedmiotu opracowania te tchną świadomością misji i znaczenia, jakie Towarzystwu i jego Bibliotece przypadły w udziale w czasach zaborczych, uderzają przywiązaniem do instytucji, która — jak mawiała — „urzeka pracowników”. Z tego przywiązania powstał też popularny przewodnik po zbiorach Towarzystwa, zatytułowany *Przechadzka po Muzeum Mielżyńskich*, drukowany w 1917 r., a w drugim wydaniu w 1918 r.

W czasie swego urzędowania w Bibliotece PTPN dr Dobrzyńska-Rybička brała czynny udział w społecznym życiu bibliotekarzy. Do Koła Poznańsko-Pomorskiego Związku Bibliotekarzy Polskich należała od jego założenia do wojny w 1939 r., wchodząc w skład zarządu. Wygłosiła w Kole kilka odczytów m.in. 2 grudnia 1931 r. mówiła o sprawach, zawodowych bibliotekarzy polskich, 27 stycznia 1932 r. poinformowała o *Miscellaneous bibliograficzno-bibliotekarskich*, później znów zabierała głos *O zawodzie bibliotekarskim*, a 3 marca 1936 roku przedstawiła referat o *Książce hiszpańskiej w bibliotekach poznańskich*. Ten temat zgłosiła na II międzynarodowy kongres bibliotekarzy w Hiszpanii, zorganizowany w dniach 20—30 maja 1935 r., w którym jednak osobiście udziału nie wzięła. Należała też do założonego w Poznaniu w roku 1923 Towarzystwa Bibliofilów Polskich. Brała udział w zjazdach bibliotekarzy i bibliofilów, zabierając głos w dyskusjach.

Choć w 1937 r. dr Dobrzyńska-Rybička opuściła i pożegnała gmach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Biblioteki przy ulicy Seweryna Mielżyńskiego (dziś: Alfreda Lanipego), to jednak uczuciowe związki z Towarzystwem sprawiły, iż Biblioteka pozostawała nadal w kręgu jej najbliższych zainteresowań. Nie zapomniała o współpracownikach; ciekawił ją dalszy rozwój zbiorów, szczególnie cieszyły wszelkie osiągnięcia bliskiej sercu instytucji. Jeszcze na rok przed zgonem, zanim przykuła ją do łóżka choroba, wędro-

wała z dalekiej Ławicy ku śródmieściu i z radością wstępowała w stare, tak dobrze znajome mury Biblioteki.

Zgon dr Ludwika Dobrzyńskiej-Rybickiej przejął żalem wszystkich, którzy ją znali i cenili za prawy charakter, wiedzę i zawsze chętną gotowość służenia radą i pomocą. W szeregu bibliotekarzy Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk zapisała się trwale na kartkach dziejów jego Biblioteki, której przez długie lata służyła wiedzą, sumienną pracą i wielkim oddaniem.

BOLESŁAW SWIDERSKI
B-ka Główna
Uniw. Poznańskiego

TADEUSZ ZIOŁKOWSKI
Wspomnienie pośmiertne

Tadeusz Ziolkowski, syn Stanisława i matki z domu Aulich, urodził się 16 listopada 1906 r. we Lwowie. Tam też ukończył szkołę podstawową i rozpoczął naukę w szkole średniej. Po przeniesieniu się rodziców do Poznania został najpierw uczniem Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego, następnie Gimn. im. św. Jana Kantego, które ukończył w 1925 r. W tymże roku zaczął studia na Uniwersytecie Poznańskim, obierając jako przedmiot studiów historię. Stopień magistra filozofii w zakresie historii uzyskał w 1. 1930.

Starania o pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu rozpoczął jeszcze w czasie studiów uniwersyteckich (1928 r.). Zabiegi te zakończyły się początkowo niepowodzeniem. Niepowodzeniem tym nie zraził się jednak. Tkwiły w nim głębsze zainteresowania pracą biblioteczną, które skłoniły go do uczęszczania (koniec 1928 r. i początek 1929 r.) na wykłady z bibliografii prowadzone przez prof. S. Wierczyńskiego oraz do wzięcia udziału w krótkotrwałym kursie bibliotekarskim (marzec-kwiecień 1929 r.) zorganizowanym przez Dyрекcję Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. W 1931 r. pełnił przez krótki okres czasu (1 III — 30 VI) obowiązki starszego asystenta przy Seminarium Historycznym Uniwersytetu Poznańskiego. Pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu rozpoczął jako bezpłatny wolontariusz w listopadzie 1931 r. Po dwu latach został zaangażowany w tejsze Bibliotece w charakterze praktykanta (1 XI

1933). W lutym 1935 r. uzyskał nominację na sekretarza bibliotecznego. Po odbyciu praktyki we wszystkich działach pracy bibliotecznej został dopuszczony do egzaminu na stanowisko I kategorii w państwowej służbie bibliotecznej. Egzamin zdał w dniach 25—26 lutego 1935 r. w Warszawie. W lipcu 1937 r. otrzymał nominację na asystenta bibliotecznego, zatrzymując ten stopień do wybuchu II wojny światowej.

Wysiedlony w czasie okupacji przez Niemców z Poznania (13 XII 1939) przebywał około jednego roku w Nowym Sączu, a następnie w miejscowości Kobylanka pod Gorlicami.

Po oswobodzeniu Poznania spod okupacji niemieckiej zgłosił się ponownie do pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej dnia 9 kwietnia 1945 r. Z uwagi na liczne i ważne zadania, jakie czekały Bibliotekę, oraz na szczupłość wykwalifikowanego personelu powrót mgra T. Ziółkowskiego powitany został przez ówczesną Dyрекcję z radością. W listopadzie 1945 r. mianowano mgra T. Ziółkowskiego pracownikiem naukowym. W Bibliotece powierzono mu najpierw funkcję kierownika Oddziału Udostępniania Zbiorów, a następnie (r. 1948) Referatu (przemianowanego później na Oddział) Informacji Bibliograficznej. Stanowisko to piastował do końca swego życia. Dnia 1 marca 1948 r. otrzymał nominację na bibliotekarza. W październiku tegoż roku brał udział w ogólnym dokształcającym kursie bibliotekarskim zorganizowanym na polecenie Ministerstwa Oświaty w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie. Dnia 1 grudnia 1948 r. mianowano go kustoszem.

Kustosz Ziółkowski był autorem kilku artykułów treści historycznej i bibliotekarskiej.

Za zasługi położone na polu pracy bibliotecznej odznaczony został Medalem Dziesięciolecia Polski Ludowej oraz Złotym Krzyżem Zasługi.

Przez długie lata był członkiem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Zmarł dnia 27 lutego 1959 r. Odszedł nagle. Dnia poprzedzającego zgon przebywał jeszcze w pracy.

Kustosz mgr Tadeusz Ziółkowski był pracownikiem o wysokich walorach moralnych. Obowiązkowy, rzetelny, sumienny, pilny, posiadał duże poczucie odpowiedzialności w pracy.

Odznaczał się zamykaniem do pracy zawodowej. Cechowało go gorące przywiązanie do instytucji, w której pracował ćwierć wieku.

Należał do pracowników inteligentnych, pogłębiających i rozszerzających stale wiadomości fachowe tak w dziedzinie historii, jak na polu bibliotekarstwa i bibliografii. Należał do nielicznych stosunkowo osób w Bibliotece, posiadających gruntowe wykształcenie zawodowe oraz dobrą znajomość zagadnień i problematyki bibliotecznej.

Jako kierownik Oddziału Informacji Bibliograficznej zyskał sobie duże uznanie. Odznaczał się rzadko spotykaną erudycją w zakresie wiadomości bibliograficznych. Można o nim powiedzieć, że hołdował zasadzie: „Qui scit, ubi scientia est, sapientiae est proximus”. Posiadał doskonałą znajomość księgozbioru macierzystej Biblioteki, a także zasobów innych bibliotek.

Uczynny wobec użytkowników Biblioteki zawsze gotów był do udzielania pomocy i porad, objaśnień i wskazówek. Był przyjacielem czytelników, chętnym ich doradcą, wcielającym w życie powiedzenie: „Aliis in serviendo consumo”.

Wszystko to zjednało mu wśród czytelników duże uznanie, szacunek i popularność. Świadectwem tego są ciepłe, przepelnione żalem i uczuciem wspomnienia zamieszczone na łamach prasy poznańskiej. E. Pauksza pisał o nim w *Expressie Poznańskim*:

To była postać nieodłącznie związana z książką, z tym osobliwym zapachem bibliotecznych murów, z nasiąkłą nienazwaną w swej jedyności ciszą potężnych książkowych magazynów, z pasjonującym smakiem wertowania kart katalogowych, nie z potrzeby nawet, ale z nawyku, z przyzwyczajenia.

Ludzie tacy jak mgr Ziolkowski niesłychanie wzbogacają nasz uczuciowy stosunek do książki i jej zbiornic. Archiwa, biblioteki, antykwarnie stają się przez to jakby czymś żywym, czującym, czymś osobowym.

Był fanatykiem wiedzy, fanatykiem swej Biblioteki. A fanatycy to mają do siebie, że żyją w miejscach przez siebie ukochanych nawet po śmierci. I na pewno kustosz-encyklopedysta będzie obecny w Bibliotece przez specyficzną atmosferę tego przybytku, która jest w znacznej mierze jego zasługą, będzie w życiowej, dobrej pamięci tych, którym nie żałował swej wiedzy i dobrego serca, będzie w zapachu i szeleście dziesiątków tysięcy ksiąg, które znał i kochał tak samo mocno jak kochał ludzi.

W zmarłym straciła Biblioteka długoletniego i zasłużonego, a Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu wzorowego pracownika, współpracownicy Biblioteki — serdecznego kolegę, świat bibliotekarski — dobrego fachowca, głęboko związanego z zawodem, czytelnicy — niestrudzonego, życzliwego doradcę.

RECENZJE I SPRAWOZDANIA

PAVLINA HAMANOVÁ: *Z dějin knižní vazby od nejstarších dob do konce XIX stol.* Red. nauk. František Horák. Praha 1959 Orbis 8° ss. 275, nrb. 4, tabl. 161 + 2 nrb + VIII barwnych + frontispice.

Książka Hamanovej jest wydarzeniem dużej miary na światowym rynku wydawniczym. Jest to publikacja z dziedziny bardzo specjalnej a przy tym kosztowna. Wydawnictwo tego typu wymaga nie tylko od autora gruntownej znajomości przedmiotu, studiów porównawczych i rozległego odczytania, ale również od nakładcy pięknej szaty zewnętrznej, uzależnionej od wysokiej sprawności technicznej drukarni.

Znaczenie omawianego podręcznika dziejów oprawy polega przede wszystkim na wykorzystaniu bogatego materiału znajdującego się w bibliotekach czeskosłowackich i ilustrującego historię oprawy od czasów najdawniejszych aż po okres prawie współczesny. Szerokie odczytanie i sumienne wykorzystanie literatury przedmiotu pozwoliło Autorce ustawić materiał przykładowy na właściwym tle porównawczym i dorzucić szereg nowych, interesujących szczegółów.

Układ podręcznika wzorowany jest na klasycznej książce Loubiera¹. W rzucie historycznym przedstawia Autorka dzieje oprawy, poczynając od książki w formie zwoju, tabliczki, dyptychu do kodeksu, omawia technikę oprawy i sposób jej zdobnictwa w różnych okresach i różnych krajach. Przedstawia oprawy w stylu romańskim i gotyckim, wykonane techniką ledersznytową, tudzież wytłaczane, kreśli wpływy intrologatorstwa wschodniego, ilustruje rozwój oprawy renesansowej we Włoszech, Francji, Niemczech, Czechach i na Morawach. Omawia oprawy barokowe, rokokowe, empировe, oprawy okresu romantyzmu i pozytywizmu aż po koniec XIX wieku. Na końcu daje opis rozwoju techniki oprawy i zamieszcza reprodukcje narzędzi intrologatorskich.

Obfite przypisy do tekstu, osobne dla każdego rozdziału, umożliwiają stosunkowo szybką kontrolę wywodów Autorki. W wykazie wykorzystanej literatury ujętej w dwa alfabety (oddzielnie dla literatury czeskiej i osobno obcej) znajdzie czytelnik najnowsze publikacje opracowawcze, z wyjątkiem

---

¹ *Der Bucheinband in alter und neuer Zeit.* Berlin—Leipzig 1904 i wyd. 2 — 1926.

jednej z ostatnich, która być może nie dotarła jeszcze do rąk Autorki, mia-
rowicie H. Helwiga: *Handbuch der Einbandkunde*².

Całość zamyka *Obrazová Časť*, w której kryje się właściwy smak i wdzięk wydawnictwa. Obejmuje ona 163 znakomitych reprodukcji opraw, oprócz 9 barwnych (w tym frontispice) zamieszczonych w tekście. Dobry papier, tekst oddany antykwą Didota, piękne ilustracje, estetyczna szata graficzna składają się na harmonijną, prawdziwie bibliofilską publikację.

Ilustracją przedstawionego zarysu dziejów introligatorstwa są podobizny opraw wybranych z bogatych zasobów bibliotek czeskich, przede wszystkim praskich, to jest: uniwersyteckiej, kapitulnej św. Wita Strahowskiej oraz Muzeum Przemysłu Artystycznego.

Najstarszą postacią książki używanej w Czechach: zwój, czyli rolę ogląda czytelnik na miniaturach rękopisu czeskiego *Ewangeliarza* z IX wieku (tabl. 3—4), gdzie wyobrażeni święci posługują się księgami zarówno w formie zwoju jak i w postaci kodeksu.

Ze źródeł pisanych (r. 1151) wiadomo, że istniały w Czechach tabliczki woskowe, tzw. dyptychy i poliptychy, które były pierwowzorem kodeksu. Nie zachowały się jednak w oryginale ani zwoje, ani dyptychy, ani poliptychy.

Dla porównania warto może przypomnieć, że w Polsce zachowały się przykłady używanych w średniowieczu zwojów, np. *Cuda św. Stanisława*, spisane w r. 1252 przez Jakuba z Veletri, w Archiwum kapituły katedry krakowskiej, a także tabliczki woskowe w Toruniu i Gdańsku z w. XIV z protokołami i rejestrami dotyczącymi czynszów miejskich, oraz poliptych w Muzeum Narodowym w Krakowie z zapiskami cechu krawieckiego w drewnianej pięknie rzeźbionej oprawie z r. 1497³.

Szereg podobizn z oryginałów rozpoczyna pięknie zachowana oprawa romańska, pochodzenia francuskiego, wykonana najstarszą techniką wycisku ślepego, około połowy lub z końcem XII wieku (s. 23—24, tabl. 5—6). Autorka przytacza opinię polskiego uczonego, prof. Birkenmajera, określającą twórcę tej oprawy jako Francuza, działającego pod wpływem rodaka-introligatora, który przed r. 1137 miał wykonać podobną oprawę rękopisu Biblioteki Jagiellońskiej nr 2470. W zbiorach praskich znajdują się jeszcze dalsze przykłady tego rodzaju opraw (s. 25, tabl. 7—8).

Swoisty arcyzm reprezentuje oprawa słynnego *Kodeksu Wyszehradzkiego* haftowana ok. r. 1200, prawdopodobnie w klasztorze benedyktynek w Pradze (s. 20, tabl. 9). Zachowała się tylko dolna okładzina drewniana, pokryta haftem z wyobrażeniem Chrystusa w mandorli.

Autorka wymienia (s. 27), nie zamieszczając niestety reprodukcji, interesujący przykład czeskiej oprawy z wizerunkiem św. Katarzyny, malowanym wprost na desce powleczonej kredą, na wzór sienneńskich opraw miejskich ksiąg rachunkowych.

Omawiając kosztowne oprawy ksiąg liturgicznych i przyjmując ich systematykę wedle Loubiera, Autorka umieszcza je w okresie zaledwie czterech wieków, od VII—X, podczas gdy Loubier (a za nim inni) ten typ opraw objął okresem od VII—XV wieku włącznie. Luksusowa oprawa ksiąg litur-

² Bd 1—3. Hamburg 1953—1955.

³ W. Semkowicz: *Paleografia łacińska*. Kraków 1951 s. 73. 42—43

gicznych utrzymała się wprawdzie i w wiekach późniejszych, lecz przestała być już tak powszechną jak w okresie średniowiecza.

Zwężenie ram chronologicznych spowodowało, że załączone przykłady luksusowych opraw liturgicznych nie występują razem w grupie, lecz w zależności od wieku, w którym powstały. Wydawałoby się słuszniejsze, aby przy omawianiu dziejów techniki bogatych opraw zdobionych kością słoniową, emalią, wysadzanych drogimi kamieniami, złożonych itp. (s. 16—17) przytoczyć od razu przykłady z bibliotek czeskich, które do tego kręgu opraw należą, a więc oprawę złotniczą *Ewangeliarza* z IX wieku, dla której ozdobienia użyto w XI wieku dyptychu z kości słoniowej z wyrzeźbioną postacią konsula rzymskiego z r. 480 (?) przerobionego później na św. Piotra; Autorka umieściła ją wśród opraw gotyckich ze względu na okalającą dyptych pozłacaną ramę z XIV wieku (s. 29, tabl. 11). Do powyższej grupy należą — jak mi się wydaje — trzy dalsze przykłady: 1. Kosztowna oprawa z naniesionymi od XII—XVII wieku zdobiami *Ewangeliarza Strahowskiego* z końca X wieku; na czerwonym aksamicie występują tu ozdoby, z których najcenniejsze pochodzą z ok. r. 1180; są to cztery tarcze z kolorowej emalii żłobkowanej, cztery figurki świętych oraz sześć kryształów (s. 30 i barwny frontispice). 2. Niezwykle kosztowna jest oprawa *Relikwiarza św. Markiety* z klasztoru benedyktynów w Brzewnowie z r. 1406, zdobiona emalią komórkową, masą perłową, szlachetnymi kamieniami, w stylu gotyckim (s. 30, tabl. 12). 3. Ostatnim przykładem tego typu jest czeska oprawa z drugiej połowy XIV wieku z wyobrażeniem św. Trójcy, wrytym na zwierciadle z pozłacanej miedzi, otoczonym ramą wysadzaną półszlachetnymi kamieniami (s. 29, tabl. 10).

Rozkwit życia kulturalnego i artystycznego za czasów Karola IV i Wacława IV (lata 1316—1400) przejawiał się m.in. w bogatych zasobach pięknych opraw gotyckich, które w tym czasie powstały w Czechach. Stosunki kulturalne z Francją i Włochami wzmogły napływ do kraju obcych ksiąg, niejednokrotnie pięknie oprawnych. Zamiłowanie do zbieractwa u królów i dostojników tudzież upodobanie do przepychu w obrzędach kościelnych zrodziły troskę nie tylko o zabezpieczenie cennych ksiąg, ale również o kosztowną ich oprawę. Z tego okresu pochodzą luksusowe oprawy *Ewangeliarza* z XI wieku (tabl. 10), *Relikwiarza św. Markiety* (tabl. 12) i inne.

Z przepychem wymienionych opraw kontrastują skromne i gładkie oprawy skórzane z pierwszej ćwierci XIV wieku czeskich rękopisów pisanych dla Kunegundy, córki króla Otokara, od r. 1302 przeoryszy klasztoru św. Jura w Pradze (s. 31).

Wspomniane przez Autorkę (s. 32) pergaminowe oprawy ksiąg ziemskich morawskich z okresu od XVI—XVII wieku zasługiwały na reprodukcję w omawianej książce, nie tylko jako przykład swoistej iluminacji oprawy, zdobionej malowanymi herbami komorników ziemskich i dostojnej szlachty, ale także ze względu na technikę szycia bloku książkowego ścięciem podłużnym z końcami wiązań swobodnie zwisającymi na zewnątrz grzbietu u najstarszych z tych opraw z wieku XIV—XV⁴.

⁴ Por. reprodukcje w książce F. Hrubego: *Morawské zemské desky z let 1348—1642* (Praha 1931) oraz także techniką wykonane oprawy ksiąg grodzkich krakowskich od wieku XV po r. 1515.

Technika nacinania na skórze (ledersznytowa) znalazła w Czechach szerokie i oryginalne zastosowanie. Najwcześniejszy przykład występuje w r. 1347 na futerale korony św. Wacława (s. 34), a najpóźniejszy na oprawie z r. 1521 mszału Tyńskiego (s. 41, tabl. 24). Liczne podobizny cpraw (tabl. 14—24), w tym dwie dotąd nieznanne (tabl. 15, 24), świadczą o rozwoju i rozkwicie tej techniki w Czechach na przestrzeni trzech wieków XIV—XVI. Ulubionym motywem zdobniczym jest ornament roślinny i pismo, rzadziej ornament figuralny. Spotyka się również połączenie nacinania na skórze z wyciskiem ślepym (tabl. 16, 18, 24).

W Polsce zachował się wspaniały przykład czeskiej oprawy ledersznytowej w bibliotece katedralnej w Płocku na rękopisie *Revclationes s. Byrigitte*, spisany i oprawiony ok. r. 1400 w Pradze. Przyjmując, że pisarzem i intrologatorem rękopisu był Jan Kropacz, którego nazwisko jest wycięte na grzbiecie rękopisu jako *superexlibris*, Autorka przytacza opinie uczonej różniące się w określeniu narodowości Kropacza. Badacze niemieccy⁵ opowiadają się za jego czeskim pochodzeniem z Kłobuka, osady pod Pragę. Tego samego zdania był również Semkowicz⁶, natomiast prof. Birkenmajer dowiódł polskiego pochodzenia Jana Kropacza z Kłobucka pod Częstochową i określił go jako pierwszego zawodowego pisarza narodowości polskiej, zarazem rubrykatora, ilustratora i intrologatora, czynnego w Pradze w l. 1394—1400 a także w Krakowie⁷.

Są ślady (s. 42), że również w Polsce powstawały tego rodzaju oprawy. Biblioteka Narodowa posiadała rękopis z biblioteki Jana Długosza pt. *Augustinus super Joannem* w oprawie ledersznytowej, wykonanej w XV wieku prawdopodobnie w Krakowie.

Zapomniana prawie w XIV wieku technika tłoczenia na ślepo odrodziła się na oprawach w wieku XV. Szerokie zastosowanie znalazła również w Czechach, gdzie utrzymała się do wieku XVI. Najstarszy przykład czeskiej oprawy tłoczonej na ślepo pochodzi z r. 1404, tym ciekawszy, że z podpisem intrologatora *Marcina przeora*, niestety z niewiadomego klasztoru.

Znaczną grupę stanowią oprawy z tłokiem Bartholomaeus. Odcisk tego imienia uważa Kyriss⁸ za podpis praskiego intrologatora, natomiast Autorka zastanawia się, czy nie może to być imię świętego (s. 46, tabl. 27).

Znany z imienia i nazwiska intrologator i malarz zarazem Bartholomaeus Trnka, kaznodzieja krumłowski, używał tłoku z cierniową koroną w czterolisciu gotyckim z inicjałami B.T. Sporządzał on sobie sam intrologatorskie tłoki (s. 49—50, tabl. 30—31). Za okres jego działalności przyjmuje Autorka lata 1495—1533, inaczej niż Kyriss⁹, który podaje lata ok. 1485—1527.

⁵ M. Bolert: *Lederschnittbände des XIV Jhdts* (Leipzig 1925) i Lou-bier, jw. s. 71—71.

⁶ Semkowicz, jw. s. 137.

⁷ *Intrologator polski w Pradze w r. 1400*. W: *Congrès International des Bibliothécaires*. 2. Prague 1928 s. 28, oraz tenże: *Książka rękopiśmienna*. Warszawa 1936 s. 26. Odb.: IV Zjazd Bibliotekarzy.

⁸ *Verzierte gotische Einbände im alten deutschen Sprachgebiet* Stuttgart 1951—1953, I 41, II tab. 89.

⁹ Tamże, I 55, II tab. 151.

Z opraw obcego pochodzenia na uwagę zasługuje przechowywana obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pradze, a nie notowana w podręczniku Kyrisa¹⁰, oprawa Jana Richenbacha z ok. r. 1472 z tytułem dzieła i podpisem introligatora na okładzinach, jak to było w zwyczaju u tego rzemieślnika.

Wywód Autorki na temat właściwości i osobliwości opraw gotyckich uplastyczniają interesujące podobizny (tabl. 32—44). Obok *liber catenatus* z niezwykle długim łańcuchem o 17 ogniwach widnieje czeska oprawa z XIV wieku z łańcuchami na grzbiecie, służącymi do zawieszania książek przy pulpicie. Uwagę zwraca oprawa z r. 1436 o dwóch zamkach, którymi zamykano książkę na klucz.

Ilustracja polichromowanej rzeźby w drzewie z końca XV wieku, przedstawiająca św. Wojciecha z książką w ręce (tabl. 37), jest przykładem używania w Czechach opraw sakwowych, nie zachowanych niestety w oryginale.

Czytelnikowi, widzącemu tylko podobizny opraw nazwanych przez Autorkę osłaniającymi (Hülleneinband) z resztkami dawnej okrywki skórzanej, może nasunąć się pytanie, zwłaszcza przy formacie mniejszym, czy nie jest to przypadkiem oprawa z pozostałością dawnej sakwy (np. tabl. 39—40).

Budzi wątpliwość połączenie opraw kopertowych z oprawą sakwową i osłaniającą. Chodzi tu bowiem o zgoła odmienną technikę introligatorską, przejętą z opraw wschodnich. Podobizny czeskich opraw kopertowych (tabl. 44 i 36), z których pierwsza z pionowym paskiem przyszytym do grzbietu ścięciem łańcuszkowym (tzw. Hornverzierung) pochodzi z XV wieku, druga, z trzema paskami przyszytymi do grzbietu i okładziny krzyżkowym ścięciem, pochodzi z r. 1518 — dowodzą oddziaływania introligatorstwa koptyjskiego a następnie islamskiego. Dlatego właściwsze byłoby ich omówienie w rozdziale o oprawie wschodniej niż przy oprawie gotyckiej. Studia porównawcze nad oprawą czeską i polską wyjaśnią może w przyszłości, o ile sąsiednie kraje korzystały z osiągnięć rzemiosła islamskiego zarówno pod względem artystycznym jak i technicznym.

W Krakowie, w Bibliotece Jagiellońskiej, wśród rękopisów XIV i XV wieku znajduje się znaczna grupa opraw kopertowych w rodzaju podobizny na tabl. 44. Na krakowskie pochodzenie tych opraw wskazuje zapiska z r. 1464 na antefolium rękopisu 1918, wyjaśniająca, że właściciel kodeksu mgr Paweł Puczek dał go w ten sposób oprawić w Krakowie Klemensowi z Sandomierza. Są także wśród inkunabułów jagiellońskich oprawy bardzo zbliżone do przykładu z r. 1518 zamieszczonego na tabl. 36 — jedna, z lat osiemdziesiątych XV wieku, powstała na pewno w Krakowie (Inc. 1532) i druga z ok. r. 1500 (Inc. 1024).

Wśród tłoków używanych na gotyckich oprawach czeskich dominują wyciski orla i lwa czeskiego. Do ulubionych motywów figuralnych należą symbole ewangelistów a także tłoki napisowe w rodzaju *Ave Maria*, *S. Maria ora pro*, lub monogramy Chrystusa i Marii. Tego rodzaju akty strzeliste spotyka się wryte na metalowych klamrach, również w języku czeskim np. *Pane* na oprawie z drugiej połowy XV wieku rękopisu *Kroniki Trojańskiej* (s. 55).

¹⁰ Tamże. I s. 50, II nr 61.

Najstarszy superexlibris czeski pochodzi z drugiej poł. XIV wieku, jest więc o sto lat wcześniejszy niż najstarszy z zachowanych polskich. Występuje w postaci pięciolistnej rozety wrytej na metalowym narożniku chroniącym oprawę książki, należącej ongiś do możnej rodziny Rosenbergow.

Powtórzony za Loubierem¹¹ pogląd, jakoby nowy rodzaj oprawy, zarówno od strony inwencji artystycznej jak techniki i materiału wzorowany na intrologatorstwie ludów Islamu, dostał się drogą przez Włochy najpierw do Francji a później do Anglii, Niemiec i Czech (s. 65 i 68), wydaje się dziś już przestarzały.

Przeczą temu nie tylko wyniki ostatnich badań¹², ale i przykłady opraw, które Autorka omówiła w tekście i zamieściła w reprodukcjach. Nie ulega bowiem wątpliwości, że oprawa typu islamskiego, występująca na obszarze Czech, pozostaje w związku z działalnością bibliofilską króla Węgier i Czech Macieja Korwina, z bezpośrednią łącznością kulturalną humanistów czeskich z Włochami, a może w pewnym stopniu także z wytworami intrologatorstwa krakowskiego. Świadczą o tym m.in. podobizny opraw znajdujących się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pradze, mianowicie węgierska oprawa z lat 1480—1490 z biblioteki Macieja Korwina (tabl. barw. II), dalej rękopis florencki z l. 1470—1472 we współczesnej oprawie z biblioteki Piotra Garazdy, węgierskiego dostojnika kościelnego, spowinowaconego z Maciejem Korwinem (tabl. barw. I) oraz opis oprawy włoskiej z końca XV wieku (s. 70), obejmującej rękopis Platona, zakupiony w Mediolanie przez humanistę czeskiego Bogusława HĚsisztajna z Lobkowic.

Zamieszczone opisy i podobizny opraw z lat 1515, 1522, 1525 i 1528 (s. 101—103, tabl. 75—76) do złudzenia przypominają oprawy krakowskie z drugiego i trzeciego dziesiątka XVI wieku, przemawiając za silnym oddziaływaniem polskiego rzemiosła na czeskie rękodziela. Mówi o tem zresztą sama Autorka w oparciu o źródła czeskie, z których wiadomo, że w r. 1529 byli w Pradze trzej intrologatorzy Polacy: Maciej, Tomasz i Michał. Pierwsi dwaj procesowali się o tło i radełka przesyłane z Polski. Słusznym więc jest wniosek Autorki, że powyższe oprawy mógł wykonać intrologator z Polski, osiadły w Pradze, używając tłoków i plakiet przywiezionych z Polski. Nie przemawia natomiast do przekonania przypuszczenie Hobsona¹³, że oprawy wykonał jakiś wędrowny intrologator włoski w krakowskim warsztacie.

Plakietka ze św. Anną Samotrzecią i tłok „z postacią kobiety w koronie na głowie z mieczem i księgą w rękach” (s. 103 — chodzi tu niewątpliwie o św. Urszulę), występujące na oprawie datowanej rokiem 1518, przemawiają za wpływami krakowskimi, a może nawet pochodzą z Krakowa. Brak podobizny tej oprawy, zamieszczonej w innym, niedostępnym mi wydawnictwie¹⁴, nie pozwolił mi przeprowadzić porównania, o ile tej samej treści tło krakowskie są podobne a może analogiczne. Wspomniana przez Autorkę (s. 103)

¹¹ *Der Bucheinband in alter u. neuer Zeit*. Leipzig 1904 s. 86.

¹² I. Schunke: *Vom Stil der Corvineneinbände*. Gutenberg-Jahrbuch 1944/1949 s. 209—227 i H. Helwig: *Handbuch der Einbandkunde*. Bd. I. Hamburg 1953 s. 60.

¹³ *Bindings in Cambridge libraries*. Cambridge 1921 nr 21.

¹⁴ A. Čeřovský: *Knihy Jana Hodejovského z Hodějova v klaštorě broumovském*. Český bibliofil 1937, repr. s. 22.

i reprodukowana w *Gutenberg-Jahrbuch* 1942/1943¹⁵ kolista plakieta, przedstawiająca klęczącego przed krucyfiksem św. Hieronima ze lwem u nogi, a występująca na oprawie praskiej z r. 1525 — różni się od prostokątnej tej samej treści plakiety krakowskiego introligatora, spotykanej na oprawach w Bibliotece Jagiellońskiej (np. na pięknej, renesansowej, bogato złoconej oprawie z r. 1528 inkunabułu nr 1873).

Z licznych renesansowych opraw włoskich przechowywanych w bibliotekach czeskich zamieszczono interesujące podobizny (tabl. 47—53), wśród nich fotografię wytwornej oprawy z biblioteki znanego bibliofila rzymskiego Apoloniusza Filareta, ok. r. 1542—1547.

Wśród wytworów introligatorstwa francuskiego z w. XVI podziwiamy oprawę zdobioną ornamentem *semis* (tabl. 54), obok jej młodszą siostrę, wykonaną przez czeskiego mistrza (tabl. 55), następnie oprawę dla Groliera (tabl. 56, 59), dla Tomasa Maioli (tabl. 57) i inne piękne przykłady (tabl. 58, 60—62, 64).

Wytworem niemieckiego Renesansu jest oprawa wittenberskiego introligatora Tomasa Krügera (tabl. 65—68), oprawy z portretami reformatorów słoweńskich: Trubara, Konsula i Dalmaty (tabl. 69—70), z portretem Marcina Lutra (tabl. 70) i najpiękniejszy przykład — oprawa Jakuba Krausego, niedawno odkryta przez Autorkę a przechowywana w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pradze (tabl. 73—74).

Do opisanych w literaturze dwóch opraw, na których występuje radełko pochodzenia wrocławskiego z datą 1540, przedstawiające karykatury przeciwników Lutra, Autorka dorzuciła (s. 100) oprawę trzecią, znajdującą się w Bibliotece na Strahovie.

W podobiznie oglądamy inną oprawę wrocławską z r. 1527 ozdobioną emblematami herbu miasta. Wewnątrz *Kronika polska* Macieja Miechowity z własnoręczną zapiską Jana Hodejowskiego objaśniającą, że książkę tę otrzymał w zamian za *Historię Husytów* Jana Cochlaeusa (Mediolan 1549). Innym przykładem polskiego, a ściślej krakowskiego introligatorstwa jest oprawa biblii z drukarni Łazarzowej w r. 1599 (tabl. 78).

Na wiek XVI i początek XVII przypada w Czechach powstanie i rozwój wielkich bibliotek należących do uczonych humanistów, profesorów praskiego Uniwersytetu, dostojników kościelnych i świeckich.

Wśród zbieraczy i miłośników książek wyróżniają się oprawy Jana Hodejowskiego (tabl. 79), reformatora Waclawa z Budova (tabl. 87), lekarza Macieja Borbonia (tabl. 84), Marii z Pernštejna (tabl. barw. III), Jerzego Albrechta z Chebu (tabl. 88), opata strahovskiego Kaspra z Questenbergu (s. 115) i innych.

Z wspaniałej, jednej z największych w Europie biblioteki Piotra Voka z Rosenberga (1539—1611) pochodzi piękny *supereclibris* z jeźdźcem na koniu w galopie (tabl. 92) i oprawy w stylu niemieckiego Renesansu (tabl. 90—91). Do tego okresu należą: wytworna oprawa bibliofilska z księgozbioru F. Hoffmana z Grünbüchle (tabl. 93) i również piękny przykład z biblioteki duńskiego astronoma Tycho Brahe (tabl. 94).

¹⁵ W artykule I. Schunke na s. 438.

Znaczne zasługi dla rozwoju rodzimego introligatorstwa położyli Bracia Czescy. Przywozili oni z Debreczyna skóry z turecka wyprawiane, safian czerwony i niebieski, w które oprawiali książki tłoczone we własnych drukarniach. Szczególnie piękne oprawy wykonywali introligatorzy Jednoty dla swego protektora Jana z Žerotina (s. 106). Z ozdób, których używali, znane są plakiety z portretem Jana Husa (tabl. 81—82), radełka z popiersiami reformatorów i symbolicznymi motywami religijnymi.

Ozdobą opraw czeskich stają się w XVI i XVII wieku złożone, czelowane obcięcia kart książki z wytłaczanym ornamentem roślinnym, geometrycznym lub zdobione malowanymi i złożonymi rysunkami herbów, zwierząt i ludzi (tabl. 97—99).

Z okresu baroka i rokoka znajdują się w bibliotekach czeskich piękne przykłady introligatorstwa obcego. Czytelnik podziwia podobizny francuskich opraw wykonanych wzorem *semis* (tabl. 100) z filigranowymi łokami tzw. *fers pointillis* (tabl. 110), w stylu *à l'éventail* (tabl. 103), gustownych opraw dla kanclerza Michała Le Tellier (tabl. 104), dla księcia Eugeniusza Sabaudzkiego (tabl. 105), dla dyplomaty hr. Hoyma (tabl. 106), oprawy mistrza Padeloup (tabl. 107) i innych (tabl. 108—111). Zwracają uwagę piękne przykłady opraw włoskich tego okresu (tabl. 114—116, 118, 124), angielskich (tabl. 112—113), niemieckich (tabl. 120—123), oprawy portugalskiej (tabl. 119), szkockiej (tabl. 126) i węgierskiej (tabl. 117).

Klęska pod Białą Górą i najazd Szwedów odbiły się w Czechach fatalnie również na zbiorach bibliotecznych, z których jedne uległy konfiskacie, inne szwedzkiej grabieży. W miejsce dawnych powstały nowe księgozbiory klasztorne i świeckie, wśród nich wyróżniły się zbiory jezuickie z największą biblioteką uniwersytecką w praskim Klementinum. Oprawy jezuickie są na ogół jednostajne, z białej skóry na desce, z wyciskiem na ślepo. Zdarzają się również artystyczne i oryginalne, jak np. oprawa mszału z r. 1696 (tabl. barw V) haftowana złotem na tle błękitnego aksamitu, zdobiona granatami, emalią, srebrnymi guziczkami i szczerze wyzłocona na obcięciu kart. Inna haftowana srebrem i koralami oprawa, kryjąca mszał z r. 1730, niegdyś własność karmelitów praskich, przykuwa oko czytelnika prostotą rysunku i bogactwem materiału (tabl. 139).

Oprawy jezuickie w Tyrnawie na Słowacji mają własny styl, utrzymujący się w wieku XVII i pocz. XVIII (tabl. 131).

Również inne klasztory dbały o oprawy swych księzek, używając chętnie exlibrisu i superexlibrisu. Z opraw klasztornych wyróżnia się bogato złożona oprawa biblioteki cystersów w Siedlcach z inicjałami ówczesnego opata Jakuba Rużyczki (tabl. 142), oprawy benedyktyńskich klasztorów w Brzevnovie (tabl. 150) i Rajhradzie (s. 153) oraz premonstranckie w Bibliotece na Strahovie (s. 152).

Do znaczniejszych bibliotek przełomu XVII i XVIII wieku należał księgozbiór założony przez Wacława Wojciecha ze Sternberga w oprawach z białego pergaminu ze złożonym superexlibrisem właściciela (s. 147) lub w zielonym pergaminie zdobionym złożonymi gwiazdkami (tabl. 143).

Oprawy z superexlibrisami dostojników świeckich, jak np. Antoniego Szporka (tabl. 144), książąt Schwarzenbergów (tabl. 145), hr. Harracha

(tabl. 147), Bogumiła Daniela z Vunszvicu (tabl. 158), Wacława z Koumic Rietberga (tabl. 149) wyróżniają się suto złożonym grzbietem, mniej lub więcej ozdobną bordiurą, albo gładkim zwierciadłem ze znakiem własnościowym pośrodku.

Z przykładów introligatorstwa praskiego pokazano oprawę z drugiej poł. XVIII w. dla arcybiskupa Gustawa Maurycego z Blankenheim, ozdobioną okazałym superexlibrisem (tabl. 141). Wspomniane przez Autorkę (s. 154) oprawy ksiąg miejskich praskich, na których pojawił się pod koniec XVI wieku wycisk herbu miasta, czytelnik rad byłby zobaczyć w podobiznie. Zwłaszcza interesującą byłaby podobizna oprawy, na której wytłoczony napis upamiętnił obronę Pragi przed Szwedami (s. 154).

Majstersztykami introligatorstwa praskiego są oprawy chroniące przywileje cechu skórników z r. 1669 (tabl. 128) i cechu introligatorów z r. 1717 (tabl. 129).

Godne uwagi są oprawy modlitewników, mszałów i ksiąg z zapisami różnych bractw, których mnóstwo zachowało się w Czechach, głównie w okolicy Kutnej Hory, gdzie były kopalnie srebra i kwiłto złotnictwo.

Czytelnik ma sposobność podziwiać piękne przykłady opraw z XVII i XVIII wieku, w których na tle barwnego aksamitu bogatą ozdobę tworzy ornament kunsztownie kutý w pozłacanym srebrze (tabl. 132—138).

Obok tych drogocennych modlitewników zachowały się z przełomu XVIII i XIX wieku książki do nabożeństwa w oprawach wykonanych przez ludowych artystów i przeznaczone dla ludu. Najpospolitsze w południowych Czechach mają okładziny obite mosiężną blachą z wycinanym ornamentem w kształcie kwiatków, serduszek, gwiazdek itp., z podłożonymi kolorowymi szkiełkami (tabl. 153).

Z opraw XIX wieku zachowanych w Czechach Autorka prezentuje nam piękną oprawę empirową, wykonaną, jak się wydaje, w Pradze (tabl. barw. VII), następnie skromniejszą pochodzenia angielskiego (tabl. 154), tudzież oprawę włoską z lat trzydziestych (tabl. barw. VI) i czeską z r. 1846 (tabl. 155), obie ostatnie wzorowane na sztuce średniowiecznej w stylu tzw. *à la cathédrale*.

Dziełem czeskiego mistrza kompozycji Józefa Manesa są oprawy z lat 1854 (tabl. barw. VIII) i 1862 (tabl. 156—157). Piękne efekty osiągają oprawy Antoniego Hellmessa (tabl. 159), Karola Spotta (tabl. 160) i Zdenki Braunerovej (tabl. 161), walnie przyczyniając się w XIX/XX wieku do odrodzenia kunsztu introligatorskiego w Czechach.

Dzieje techniki introligatorskiej, znane z podręcznika Loubiera, Autorka uzupełniła danymi z nowszej literatury. Dotyczy to najstarszych sposobów szycia bloku książki ścięciem łańcuszkowym i podłużnym, o których była wyżej mowa.

Żałować tylko wypadnie, że tego rodzaju publikacja, której wartość ogólna i międzynarodowa jest przecież niewątpliwa, nie otrzymała streszczeń w językach światowych.

Zamykając to sprawozdanie trzeba jeszcze raz podkreślić, że podręcznik Hamanovej stanowi cenne wzbogacenie światowej literatury opracowawczej. Będą doń sięgać nie tylko poszukujący wiadomości ogólnych z dziedziny

historii oprawy książkowej, ale i monografiści kompletujący przykłady z poszczególnych epok, krajów i warsztatów. Każdy z nich znajdzie tu dla siebie coś interesującego dzięki obfitości zbiorów czechosłowackich, których najcenniejsze okazy oddała Autorka w ręce czytelnika.

B-ka Jagiellońska
w Krakowie

Anna Lewicka-Kamińska

M. B. NABATOWA, T. S. STUPNIKOWA: *Bibliotekowiedzenie i bibliografija za rubieżom. Sbornik*. Wyp. 1. Moskwa 1958. 2: *Bibliotecznoje dieło w Polskoj Narodnoj Riespublikie* ss. 69—140.

Praca Nabatowej i Stupnikowej jest przeznaczona dla szerokich rzesz radzieckich bibliotekarzy interesujących się bibliotekarstwem zagranicznym. Daje ona przegląd ważniejszych zagadnień bibliotekarstwa trzech krajów demokracji ludowej: Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski i Czechosłowacji.

Rozdział II pt. *Bibliotekarstwo w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* omawia w kolejności następujące zagadnienia: Biblioteki publiczne sieci Ministerstwa Kultury i Sztuki, Biblioteki związkowe, Biblioteki dziecięce i szkolne, Biblioteki naukowe i szkół wyższych, Biblioteki naukowo-techniczne, Księgozbiory i katalogi, Kierownictwo sieci bibliotek, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Prace metodyczne i bibliograficzne, Szkolenie kadr bibliotekarskich, Wydawnictwa bibliotekarskie. Bibliografia obejmuje 13 pozycji książkowych oraz 31 artykułów z czasopism, w tym 3 prace w języku czeskim.

Spostrzeżenia, które nasuwają się po przeczytaniu omawianej tu pracy, dotyczą następujących zagadnień: kompletności informacji, sposobu jej podania (segregacja, układ) oraz drobnych błędów, które nie mają w zasadzie większego wpływu na jej treść.

Omawiana praca daje pełny i bardzo szczegółowy obraz stanu bibliotekarstwa polskiego. Radziecki czytelnik nie znający języka polskiego znajdzie tu szereg podstawowych i koniecznych wiadomości, a ten, który zna nasz język, zaoszczędzi sobie trudu mozolnych poszukiwań w wielu polskich wydawnictwach, często niedostępnych za granicą. Autorki niejednokrotnie wykazały dobrą znajomość specyfiki polskiego bibliotekarstwa. Dotyczy to np. sprawy niejednorodnej polityki bibliotecznej wynikającej z braku centralnego organu koordynującego pracę bibliotek wszystkich typów. Również inne zagadnienia, jak np. trudności lokalowe bibliotek czy też potrzeba stworzenia związku zawodowego pracowników bibliotek wszystkich typów, zostały przez autorki trafnie dostrzeżone i podkreślone.

Jak już powiedziano powyżej, omawiana praca daje szereg bardzo szczegółowych wiadomości o polskim bibliotekarstwie. Czasem są one nawet zbyt szczegółowe, jak w przypadku podawania nazw miast, w których znajdują się licea bibliotekarskie (s. 131), wymienianie miast, w których znajdują

się biblioteki wojewódzkie (s. 75), czy też wyczerpujące omówienie struktury organizacyjnej Biblioteki Publicznej w Warszawie (s. 81—82). Nasuwa się pytanie, czy tego rodzaju szczegółowość, wynikająca zresztą z jak najlepszych intencji, nie zniechęci radzieckiego czytelnika, który w tego rodzaju publikacji szuka wiadomości przede wszystkim o charakterze encyklopedycznym.

Przytoczone wyżej nagłówki poszczególnych części orientują w metodzie, jaką obrały autorki. Omówiły one dość dokładnie wszystkie rodzaje bibliotek w Polsce, poruszając w trzech ostatnich częściach sprawy ogólniejsze. Charakterystyce rodzajów bibliotek towarzyszą przykłady konkretne, przy czym autorki zwracają uwagę swych czytelników nie tylko na biblioteki najważniejsze, jak Jagiellońska czy Narodowa w części omawiającej biblioteki naukowe, ale również na Miejską Bibliotekę w Bydgoszczy — w części poświęconej bibliotekom publicznym, czy też na Bibliotekę przy Zakładach Cegielskiego w Poznaniu — w części omawiającej polskie biblioteki związkowe.

Układ materiału, zapewniając w zasadzie dokładne i przejrzyste omówienie zakreślonej tematyki, może budzić jednak pewne zastrzeżenia ze względu na niebezpieczeństwo powtarzania pewnych faktów czy zagadnień. Tego właśnie nie uniknęły autorki. Instytut Bibliograficzny został omówiony dwukrotnie: w części dotyczącej bibliotek naukowych i w części omawiającej prace metodyczne i bibliograficzne.

Wątpliwości może również nasuwać tak wyraźne rozgraniczenie prac metodycznych i szkolenia od działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, które — jak wiadomo — w jednej i w drugiej dziedzinie ma znaczne osiągnięcia.

A teraz sprostowania drobnych pomyłek. Na s. 71 omawiając stan oświaty w przedwojennej Polsce autorki stwierdzają: „nie było szkół dla dzieci narodowości niepolskiej (Ukraińców, Białorusinów, Litwinów)”. Nie stając w obrobie przedwojennego stanu oświaty, który jak wiadomo był zły, trzeba jednak stwierdzić, że przytoczone twierdzenie nie jest ściśle. Tak np. w r. szk. 1929/30 było w Polsce szkół z językiem nauczania: białoruskim 77, litewskim 148, rosyjskim — 8¹.

Nowe Książki i *Zapowiedzi Wydawnicze* nie są wydawane, jak stwierdzają autorki (s. 112), przez Bibliotekę Narodową. *Nowe Książki* są wydawane przez wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, a *Zapowiedzi Wydawnicze* przez Składnicę Księgarską. *Przewodnik Bibliograficzny* drukuje nie tylko symbole klasyfikacji dziesiętnej (s. 114), ale i hasła przedmiotowe począwszy od 1957 r. Od 1951 r. była wprowadzona specjalizacja bibliotekarska na 3 roku historii i filologii Uniwersytetu Łódzkiego (s. 130). Ale istniały także na Uniwersytecie Warszawskim i Łódzkim tzw. kursy magisterskie, studia bibliotekoznawcze II stopnia pozwalające na uzyskanie tytułu magistra bibliotekoznawstwa.

Zwraca uwagę staranność przy podawaniu tytułów dzieł i nazwisk polskich. Autorki obok tłumaczenia tytułów na rosyjski cytują również oryginalne tytuły. Omyłek, które tu można zauważyć, jest niewiele (niepotrzebny

¹ *Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930 r.*, s. 378.

„znak miękki” w rosyjskiej transkrypcji nazwiska Z. Nalkowskiej na s. 124, sugerujący wymowę: Nalkowska, kniga Grycz Oczerk zamiast kniga Grycza lub kniga: Grycz, Oczerk na s. 136, Jagiełłońskiej na s. 138, Ratujeme na s. 139).

Te drobne błędy w niczym nie umniejszają wartości pracy, która daje rzetelne i dokładne wiadomości o bibliotekarstwie polskim.

E-ka Narodowa
Inst. Bibliograficzny

Halina Zaręba

R. DOUCET: *Les bibliothèques parisiennes au XVI siècle*. Paris 1956.

Autor w dziele swym pragnie przedstawić poziom życia intelektualnego i zainteresowania przeciętnego oświeconego Paryżanina w XVI w., nie związanego ściśle z życiem uniwersyteckim. W swej pracy opiera się na badaniach archiwów notarialnych, zawierających wiele ciekawego materiału, jeszcze nie wykorzystanego do studiów nad historią książki. Ogranicza się tylko do archiwów paryskich jako najbogatszych i dających najpełniejszy obraz życia współczesnego.

Liczba przejranych przez Autora inwentarzy bibliotek prywatnych z lat 1493—1560 wynosi 194. Zapis książki w inwentarzach jest bardzo dowolny i różni się zasadniczo od zapisu bibliograficznego we współczesnym pojęciu. Tytuły są często niepełne lub zmienione, autorzy nie uwzględnieni, nie jest podany również język dzieła. Nierzadko zanotowano po prostu: „9 livres tels-quels”. Mogły to być dzieła zniszczone, mało wartościowe, albo też zbyt śmiałe i nowatorskie w okresie sporów religijnych; właśnie w ten sposób starano się je ukryć przed niepożądanym okiem.

Na podstawie inwentarzy poznajemy właścicieli bibliotek, ich wykształcenie oraz zamiłowania. Są to przeważnie duchowni i prawnicy, można spotkać również mieszczan, natomiast przedstawiciele arystokracji nie są prawie wcale reprezentowani. Do bogatszych należą biblioteki kardynała Du Bellay i Gastona Olivier, jałmużnika króla Henryka II, człowieka o wysokiej kulturze. Księgozbiór jego liczył około 700 dzieł z różnych dziedzin. Na owe czasy jest to wyjątek zarówno pod względem ilości, jak i jakości. Pozostałe zbiory składają się głównie z dzieł fachowych, związanych z zawodem właściciela, np. inwentarz biblioteki hafciarza Piotra Valet.

Pierwszy datowany inwentarz pochodzi z 1493 r. W tym okresie biblioteki prywatne były jeszcze nieliczne. Ich rozkwit następuje dopiero w dwudziestych latach XVI w. Wówczas obok dzieł religijnych, które zawsze dzierżyły prymat, pojawiają się utwory literackie (Petrarka, Boccaccio). Wśród dużej ilości pełnych wydań Biblii oraz poszczególnych jej fragmentów uderza brak wzmianek o dziełach Lutra. Czy nie było to przemilczanie celowe? Tym bardziej, że w inwentarzach spotykamy kilka polemik z głoszonymi przez niego тезami i krytyk jego prac.

Dużą popularnością cieszyły się dzieła Erazma z Rotterdamu, spotykane we wszystkich bibliotekach. Niemniejszą poczytnością wyróżniały się wszelkie romans d'aventures. Niestety często trudno dziś dociec zarówno proveniencji narodowej, jak i języka, w którym dane dzieło było napisane. Obok literatury rodzimej dobrze była znana literatura włoska, mniej natomiast hiszpańska i niemiecka. Zadziwia również duża znajomość klasyków.

O ile inwentarze bibliotek prywatnych świadczą o zamięświeleniach poszczególnych właścicieli, o tyle zbadane również inwentarze księgarń pozwalają poznać sytuację na rynku księgarskim i zainteresowania szerszych kręgów społeczeństwa paryskiego w badanej epoce. Okazuje się, że niekiedy całe nakłady leżały wówczas w magazynach, kiedy indziej znów brakło nawet jednego egzemplarza niektórych wydań. Niewątpliwie dużą rolę grała w tym cena książki. Chcąc więc zdobyć czytelników niektóre utwory wydawano w znacznie uboższej szacie graficznej i bez artyzmu, jaki cechuje pewne wydania Biblii i modlitewników. Te popularne publikacje miały jednak tę zaletę, że były tanie i z tego względu dostępne szerokim rzeszom społeczeństwa. Istniały również księgarnie specjalizujące się w wydawaniu pewnych rodzajów literackich, np. Janot wydawał lekkie romanse, przeznaczone dla rozległych kół czytelników.

Początek XVI w. we Francji to dopiero przedwiośnie idei renesansowych; sądząc po obu rodzajach inwentarzy: bibliotek i księgarń, przenikały one wolno do społeczeństwa francuskiego.

W drugiej części książki Doucet publikuje 3 inwentarze, najbardziej charakterystyczne dla epoki, a to Mikołaja Gilles — sekretarza królewskiego i kontrolera skarbu, Jana Le Féron — historyka, adwokata w parlamencie i Piotra Valet — kupca-hafciarza. Autor zamieszcza zapis inwentarzy w formie oryginalnej, dając pod nimi wyjaśnienia i sprostowania, co okazało się konieczne z uwagi na dowolność i niejasność zapisu inwentarzy.

B-ka Poznańskiego
Tcw. Przyjaciół Nauk

Stanisława Bielńska

SLOVNÍK KNIHOVNICKÝCH TERMINŮ V ŠESTÍ JAZYCÍCH: ČESKÝ — RUSKÝ — POLSKÝ — NEMECKÝ — ANGLICKÝ — FRANCOUZSKÝ. Zpracovali: M. Nadvorník [i in.] Praha 1958 Státní pedagogické nakl. 8° ss. 632, nlb. 3. Univerzitní knihovna v Olomouci.

Sześcioletni słownik terminów bibliotekarskich, wydany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Olomuńcu, ma przeznaczenie międzynarodowe. Świadczy o tym przedmowa w sześciu językach i wielojęzyczny tytuł. Na oko słownik wygląda bardzo pokaźnie i dopiero przy bliższym poznaniu widać, że duża objętość spowodowana jest nie tyle zasobem uwzględnionych słów, co układem graficznym i powtórzeniem materiału w sześciu osobnych wersjach językowych. Ta bardzo nieoszczędna metoda nasuwa porównanie z polskim *Podręcznym słownikiem bibliotekarza*, który w sposób oszczędniejszy wylicza obce terminy w indeksach alfabetycznych (rosyjskim, niemieckim, angielskim, francuskim).

Czeski recenzent *Słownika*¹ wspomina również *Podręczny słownik bibliotekarza*, zwracając uwagę, że praca polska została wykorzystana przez Czechów bez podania źródła. Rzeczywiście czytając polsko-czeską część omawianego słownika natrafia się na całe partie, w których kolejność i sformułowanie haseł są takie same jak w słowniku polskim. Jednakże trzeba pamiętać, że słownik czeski jest wyłącznie słownikiem językowym, nie rzeczowym, ogranicza się więc tylko do podawania obcych odpowiedników czeskich terminów księgoznawczych nie dając ich definicji i dlatego trudno winić autorów o brak wykazu źródeł wykorzystanych. W tego rodzaju pracy źródłem może być każdy słownik, tak fachowy jak i niefachowy.

Swoją drogą brak choćby najkrótszych definicji poszczególnych terminów księgoznawczych zmniejsza użytkową wartość słownika.

Cel praktyczny słownika uwidacznia się w zasobie uwzględnionych słów, który składa się z najczęściej używanych terminów i ich skrótów, jak np.: b.r., b.m., zob. też, powieść, część itp. Wybrane terminy dotyczą całokształtu wiedzy o książce, a nie tylko bibliotekarstwa, ale zauważono tu pewne niekonsekwencje (np. jest słowo „powieściopisarz”, ale brak słowa „poeta”) i wiele braków w zakresie nowszej terminologii bibliograficznej i dokumentacyjnej. Fakt ten odnotowano już we wspomnianej wyżej recenzji w *Knihovníku*; powtarzając go tutaj trzeba dodać, że tłumacz artykuł o mikroreprodukcjach w czasopiśmie *Technická knihovna* nie mogłam znaleźć w tym słowniku większości spotykanych tam terminów. Jedyne znalezione terminy „mikrokarty” miał błąd w tłumaczeniu polskim (mikrokard zamiast mikro-karty).

W ogóle trzeba powiedzieć, że terminy polskie nie zawsze są tłumaczone z leksykograficzną ścisłością. „Anastatický pretisk” to „anastatyczny przedruk”, a nie „druk anastatyczny”, „archivní fond” — to zbiór archiwalny a nie „zespoł archiwalny”, „vyberovy katalog” nie zawsze będzie katalogiem rozmowanym, to nie są synonimy. Przykładów takich nieścisłości można podać o wiele więcej. Znaleźć można też słowa, które w języku polskim nie istnieją (np. plešniwy) lub terminy w polskiej terminologii księgoznawczej nieużywane (np. poddział formy, poddział stosunku, tablice autorskie).

Tego rodzaju usterki, wydobyte tu zresztą tylko z części polsko-czeskiej, nie pozwalają na wykorzystanie słownika w takim stopniu, w jakim wykorzystać by się go mogło, gdyby był on opracowany dokładniej i szczegółowiej. I dlatego może warto na zakończenie rzucić projekt międzynarodowej współpracy na tym polu: przy pomocy specjalistów z krajów, których języki są uwzględnione w słowniku, można uniknąć błędów zarówno w zakresie tłumaczeń terminów fachowych, jak i w zakresie językowym.

B-ka Narodowa
Inst. Bibliograficzny

Elżbieta Stodkowska

¹ jc, *Knihovník* 1959 č. 3 s. 93—94.

MARIAN PALUSZKIEWICZ: *Wiedza o książce*. Warszawa 1956 PZWS 8^e ss. 104.

Autor w popularnym ujęciu daje sumę wiadomości o książce: o jej historii, morfologii, wytwarzaniu, wykorzystywaniu dla celów samokształcenia, a także o bibliotekach w przeszłości i w chwili obecnej. Książka ta, zatwierdzona przez Ministerstwo Oświaty jako skrypt do użytku wewnętrznego dla słuchaczy studiów nauczycielskich, służyć też może nauczycielom-polonistom przy realizacji programów nauczania w zakresie nauki o książce, oraz bibliotekarzom bibliotek powszechnych przy organizowaniu lekcji bibliotecznych.

Całość pracy przedstawiona została w 5 rozdziałach: I. Zasady pracy umysłowej, II. Początki i rozwój pisma i druku, III. Dzisiejsza książka, IV. Praca nad wydaniem książki, V. Bibliotekarstwo. W każdym z nich wyodrębniono od 6 do 17 podrozdziałów, co wpływa dodatnio na przejrzystość układu. W rozdziale V, oprócz historii bibliotek, omówienia poszczególnych ich typów i podstawowych zasad bibliotekarstwa — autor przytacza też różne typy publikacji i podaje zasady podziału książek pod względem ich treści. Obszerna literatura przedmiotu umożliwia czytelnikowi pogłębienie tematu.

Miejska B-ka Publiczna
im. L. Waryńskiego w Łodzi

Witold Wieczorek

STRATY ARCHIWÓW I BIBLIOTEK WARSZAWSKICH W ZAKRESIE RĘKOPISMIENNYCH ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH. T. 1: *Archiwum Główne Akt Dawnych*. Warszawa 1957 PWN 8^e ss. 395.

Tom 1 powyższego wydawnictwa jest uzupełnieniem dwu wcześniej wydanych tomów, rejestrujących straty rękopiśmienne archiwów i bibliotek Warszawy z okresu ostatniej wojny (T. 2: *Archiwum Porozbiorowe i Najnowsze*. Warszawa 1956 i T. 3: *Biblioteki*. Warszawa 1955). Celem niniejszej publikacji jest przede wszystkim poprzez zewidencjonowanie rękopisów zniszczonych umożliwienie badaczom poszukiwań materiałów zastępczych, spoządzenia spisów tychże materiałów, wreszcie wykazanie ogromu zniszczeń wojennych. Do zestawienia całości strat autorzy wykorzystali wiadomości zawarte w literaturze fachowej archiwoznawczej, bibliotekoznawczej i ustrojowoprawnej, a także w ogólnej literaturze historycznej, zwłaszcza informacje występujące w przypisach. Często jednak musiano opierać się na pamięci dawnych pracowników. Przy opracowaniu przyjęto zasadę podawania charakterystyki zbioru oraz jego historii. Jeśli do utraconych akt czy rękopisów zachował się nie drukowany inwentarz, spis lub katalog, zamieszczano go w formie załącznika. Tom 1 omawia straty Archiwum Głównego Akt Dawnych, na które składały się: akta kancelarii naczelnych i centralnych władz dawnej feudalnej Rzeczypospolitej, całość akt zespołów sądowych i miejskich mazowieckich i podlaskich, duża część takich akt wielkopolskich i małopolskich, cały zbiór akt wymiaru sprawiedliwości Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego do 1876 r., wreszcie duża część akt kancelarii pruskich władz centralnych i austriackich krajowych oraz wszystkie zachowane akta sądowe tych dwu zaborów z przełomu XVIII i XIX w., a także liczne zespoły nie połączone w większe kompleksy aktowe. Straty Archiwum Głównego obliczono na 95%. Porządek nadany opracowaniu uwzględnia hierarchie instytucji i okres, z którego pochodziły omówione zbiory.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Wanda Świącicka

ZYGMUNT DULCZEWSKI: *Z dziejów prasy ludowej w Wielkim Księstwie Poznańskim 1848—1850*. Warszawa 1957 Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 8° ss. 157, nlb. 3, map 1.

Literatura dotycząca dziejów czasopiśmiennictwa wielkopolskiego zawiera m.in. kilka bardzo cennych prac, spośród których zasługują na przypomnienie: 1) zamieszczony w Przeglądzie Historycznym i Literackim z r. 1867 artykuł Emila Kierskiego pt. *Czasopisma polskie w Poznańskim od ich początku*, 2) syntetyczna rozprawka Stanisława Karwowskiego pt. *Czasopisma wielkopolskie*. Część pierwsza. 1796—1859, wyd. w Poznaniu w r. 1908, 3) praca Kazimierza Jarochońskiego pt. *Literatura poznańska w pierwszej połowie trzeciego stulecia*, wyd. w Poznaniu przez J. K. Zupańskiego w r. 1880, i 4) sporej objętości (str. 153) praca historyka niemieckiego Manfreda Lauberta: *Presse und Zensur der Provinz Posen in neupreussischer Zeit, 1815—1847*, drukowana u Oskara Eulitza w Lesznie w r. 1908.

Wydana w r. 1957 praca Zygmunta Dulczewskiego wzbogaciła tę literaturę o bardzo cenne dane dotyczące prasy wielkopolskiej w okresie Wiosny Ludów. W pierwszej części swojej rozprawy autor rozważa — na tle ówczesnych stosunków gospodarczych, narodowościowych i politycznych — socjologiczne warunki powstania prasy dla wsi, zapotrzebowanie chłopów polskiego rą prasę, opisuje jej rozwój w latach 1848—1851, podział na obozy, których linią demarkacyjną była sprawa walki narodowo-wyzwoleńczej. Dalsza część rozprawy zawiera wykaz czasopism polskich i niemieckich, wychodzących w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1848—1851, jak również wykaz literatury na temat czasopism wielkopolskich tego okresu. Zamykają rozprawę aneksy ilustrujące polemikę prasową tego okresu, polski tekst rozporządzenia Fryderyka Wilhelma o zniesieniu cenzury oraz wielkopolskie odezwy powstańcze okresu Wiosny Ludów. Rozprawa Zygmunta Dulczewskiego, aczkolwiek ograniczona tematycznie i chronologicznie, stanowi bardzo cenny przyczynek do przyszłej syntezy rozwoju czasopiśmiennictwa polskiego.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Stanisław Szereda

ROBERT SMIELA: *Dziennik Górnśląski*. Katowice 1957 Wydawnictwo „Śląsk” 8° ss. 221, nlb. 3.

W okresie od pierwszych dni czerwca 1848 do 14 lipca 1849 roku ukazywał się w Bytomiu początkowo dwa razy tygodniowo, zaś w końcowej fazie swego istnienia jako tygodnik — *Dziennik Górnśląski*. Ogólna ilość wydanych numerów wynosi 100. Piśmo to powstało w okresie Wiosny Ludów, w warunkach zniesienia w Prusach cenzury prasowej, na wyraźne zamówienie społeczne polskiej ludności Śląska w jej walce o wyzwoleńcze narodowe i społeczne. Poświęcona temu czasopismu praca Roberta Smiela podaje na szerokim tle historycznym dokładny opis powstania czasopisma, jego rozwoju, metod pracy redakcji, rodzaje publikacji i ich treść. *Dziennik Górnśląski* dostarczał swym czytelnikom wszechstronnych informacji, zwłaszcza politycznych (np. o przebiegu Wiosny Ludów w różnych krajach, o parlamencie francuskim czy praskim zgromadzeniu narodowym). Bibliotekarza zainteresują szczególnie zawarte w pracy Smiela bogate materiały do historii drukarstwa na Śląsku, czasopiśmiennictwa śląskiego i propagandy czytelnictwa w polskich bibliotekach Śląska. Książka zawiera sporo cytatów i przypisów, które nadają jej wartość źródłową. Zamieszczony w końcu książki słowniczek wyrazów gwarowych i przyswojonych z języków obcych zainteresować może dialektologa. Pracę ocenić należy jako bardzo cenny przyczynek do przyszłych syntetycznych prac historycznych z zakresu drukarstwa i czasopiśmiennictwa polskiego.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Stanisław Szereda

HENRYK BARANOWSKI: *Bibliografia Kopernikowska 1509—1955*. Warszawa 1958 PWN 8° ss. 448, nlb. 1. Polska Akademia Nauk. Komitet Historii Nauki.

Punktem wyjścia *Bibliografii Kopernikowskiej* stały się drukowane dotąd zestawienia bibliograficzne, odnoszące się do postaci wielkiego astronoma. Materiał w nich zawarty, scalony i skorygowany, uzupełniono pozycjami nie uwzględnionymi przez dotychczasowe bibliografie i w efekcie końcowym rozbudowano do 3992 poz. Praca uwzględnia zarówno bibliografię podmiotową jak i przedmiotową. Jej zasięg chronologiczny obejmuje lata 1509—1955, zaś zasięg terytorialny jest nieograniczony. Bibliografia nie uwzględnia rękopisów, rycin, map (poza drobnymi wyjątkami), rejestrując (o ile to możliwe kompletnie) druki, a więc wydawnictwa zwarte, utwory oraz fragmenty, pomijając materiały kronikarskie, mało znaczące, encyklopedie oraz (z pewnymi wyjątkami) podręczniki astronomii. Opis bibliograficzny w zasadzie rejestrujący, w niektórych wypadkach rozszerzony został zwięzłymi adnotacjami. Układ w części podmiotowej (rozdz. I) jest chronologiczny, część przedmiotowa (rozdz. II—X) ma układ systematyczny, w obrębie poszczególnych poddziałów materiał uszeregowano alfabetycznie lub chronologicznie w zależności od jego charakteru. Całość, uzupełniona indeksem tytułów pism Kopernika oraz indeksem nazw osobowych, stanowi podstawową pomoc w badaniach nad Kopernikiem.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Janina Jaworska

REGINA FLESZAROWA: *Retrospektywna bibliografia geologiczna Polski*. Część 1: 1900—1950. Tom. 1, zes. 1: A—L, Tom 1, zes. 2: Ł—Ż. Warszawa 1957—8 Wyd. Geologiczne 8° ss. XCIV, 478 + 624. Instytut Geologiczny. Muzeum Ziemi.

Całość niniejszej *Bibliografii* zasięgiem chronologicznym ma obejmować wiek XIX i połowę wieku XX. W pierwszej kolejności opracowany został wiek XX stanowiący część pierwszą *Bibliografii*; na część tę złożą się 2 tomy w 3 zeszytach. Tom I (zesz. 1 i 2) w układzie alfabetycznym został już opublikowany, tom II (zesz. 3) w układzie rzeczowym jest jeszcze w przygotowaniu.

Autorka uwzględnia wyłącznie prace drukowane rejestrując druki zwarte i artykuły z czasopism. Prasa codzienna została pominięta, zaś z prac powielonych zamieszczono tylko te, które były przeznaczone do publicznego użytku (np. skrypty uniwersyteckie). *Bibliografia* obejmuje geologiczne piśmiennictwo polskie i obce dotyczące terenu Polski oraz prace Polaków i pisane w języku polskim z dziedziny nauki o ziemi. Autorka starała się zarejestrować cały polski dorobek piśmienniczy bez względu na wartość naukową poszczególnych prac, w odniesieniu zaś do piśmiennictwa obcego zastosowana została selekcja. Opis bibliograficzny jest adnotowany, sporządzony na drodze autopsji, opisy niesprawdzone zaopatrzone są gwiazdką. Dwa opublikowane zeszyty tomu pierwszego obejmujące 9734 poz. już teraz stanowią dużą pomoc w pracach naukowych z zakresu geologii Polski, zaś wszechstronne wykorzystanie materiału umożliwi ukazanie się tomu drugiego w układzie rzeczowym.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Janina Jaworska

ALBERT MONTEFIORE HYAMSON: *A dictionary of universal biography of all ages and of all peoples*. 2 ed. entirely rewritten. London (1951) Routledge and Kegan Paul Ltd. 4° ss. nlb. 2, XII, 679, nlb. 3.

Dla większości ludzi biografia jest najbardziej interesującą formą historii. Znajomość dziejów łączy się ściśle ze znajomością osobistości biorących

w nich ważki udział. A. M. Hyamson w swoim „Słowniku” usiłuje napisać „po jednym zdaniu o każdej postaci”, która się jakoś zaznaczyła w dziejach swego narodu lub w dziejach świata — bez względu na to czy działała w czasach najbardziej odległych, czy w dobie współczesnej. Poza nazwiskiem więc podaje on imię lub skrót imienia, narodowość, kraj, w którym wymierzona osobistość działała, rodzaj jej działalności oraz — gdzie to było możliwe — daty urodzin i śmierci lub bodaj epokę działania; w przypadku pisarzy nieraz także tytuł najważniejszego ich dzieła. Następnie cytuje z zastosowaniem skrótów słowniki biograficzne oraz encyklopedie ogólne i specjalne, w których czytelnik może znaleźć obszerniejsze informacje odnoszące się do wymienionych nazwisk. W ten sposób omawiany „Słownik” stanowi rodzaj indeksu do dwudziestu kilku najpoważniejszych tego typu wydawnictw Zachodu.

Jak zapewnia sam autor i wydawcy, dzieło Hyamsona pod względem objętości — ilości zawartych haseł — nie ma równego sobie. Mimo to nie zaspakaja ono bez reszty potrzeb każdego czytelnika. Np. wiadomości o ludziach Europy środkowej i wschodniej są niezwykle szczupłe. Notatki o nie-licznych umieszczonych w „Słowniku” Polakach muszą budzić nieraz zastrzeżenia. Cytuje: „Moniuszko, Stanislaus: Russ. music. and comp., 1819—1872. Grove Dictionary of Music and Musicians 1940”. „Noskowski, Zygmunt: Germ. mus. comp., 1946—1909”. Tenże Grove. Zródło, na jakie powołuje się Hyamson, nie czyni z Moniuszki Rosjanina, a z Noskowskiego Niemca. Trudno posądzać autora o złą wolę czy brak staranności w przygotowaniu dzieła do druku. Przyczyny fatalnych błędów łatwo będzie się dopatrzeć, gdy zważymy, że działalność obydwu polskich muzyków przypadała na lata niewoli i zaborów.

Mimo tych usterek i błędów dzieło Hyamsona jest bardzo pożytecznym przewodnikiem w poszukiwaniu materiałów biograficznych w zakresie biografii światowej, przykładem wydawnictwa, jakiego brak daje się dotkliwie odczuć w piśmiennictwie polskim wobec dużego ożywienia prac zarówno w zakresie biografii ogólnej jak i specjalnej.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Wanda Polakowska

JOHN L. THORNTON, R. I. J. TULLY: *Scientific books, libraries and collectors*. London 1956 The Library Association 8° ss. 288.

Praca z pogranicza bibliografii i historii piśmiennictwa z zakresu nauk matematycznych, przyrodniczych, medycznych i technicznych. Na tle zwięzłego omówienia rozwoju nauki podaje wiadomości o autorach, ich stanowisku w nauce, zakresie działalności oraz prace (rękopisy, pierwodruki, późniejsze wydania). Nie jest to wyczerpująca bibliografia, uwzględnia przede wszystkim ważniejsze pozycje twórców odsyłając do źródeł bardziej szczegółowych. Materiał ułożony chronologicznie jest przeglądem rękopisów, inkunabułów i wydawnictw do końca XIX w. Obok bibliografii książek w tym zakresie praca podaje bibliografię czasopism i bibliografię bibliografii. Zawiera też informacje o wydawcach specjalizujących się w naukach ścisłych, o towarzystwach naukowych i księgarzach, księgozbiorach prywatnych i bibliotekach współczesnych. Pracę uzupełniają indeksy cytowanych autorów, tytułów czasopism i nazw instytucji.

Praca nie jest przeznaczona dla specjalistów poszczególnych dyscyplin, daje ogólną orientację w historii piśmiennictwa naukowego w uwzględnianych dziedzinach i może być wykorzystywana przy poszukiwaniach historyczno-bibliograficznych.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Krystyna Pieńkowska

SUSAN GREY AKERS: *Simple library cataloging*. 4 ed. Chicago 1954 A.L.A. 8° ss. 250.

Podręcznik katalogowania przeznaczony zarówno dla niedostatecznie wyszkolonych bibliotekarzy małych bibliotek publicznych, szkolnych i specjalnych jak i dla fachowych kursów wstępnych. Podaje on przepisy katalogowania alfabetycznego i klasyfikacji druków oraz innych materiałów bibliotecznych jak mapy, płyty, filmy itp. Przepisy oparte są na najnowszych instrukcjach American Library Association, Library of Congress, ostatnim wydaniu klasyfikacji dziesiętnej oraz opracowaniach z zakresu materiałów specjalnych.

Tekst ilustrowany jest wieloma przykładami i wzorami kart katalogowych. W dodatku zamieszczono objaśnienia kilkudziesięciu terminów fachowych używanych w tekście oraz spis zalecanych podręczników.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Krystyna Pieńkowska

HANDBOOK OF THE INTERNATIONAL EXCHANGE OF PUBLICATIONS. 2 ed., ed. a. rev. by Gisela von Busse with the collaboration of H. Werhahn. Paris 1956 UNESCO 8° ss. 507. Tyt. i tekst również w jęz. franc. i hiszp.

Jest to informator o wymianie bibliotecznej. Dzieli się na dwie części, z których pierwsza zajmuje się teoretyczną stroną zagadnienia, druga — praktyczną. Część pierwsza omawia kolejno następujące sprawy: I. Formy wymiany (wymiana organizowana przez akademie i towarzystwa naukowe, wymiana publikacji uniwersyteckich, dubletów, wydawnictw oficjalnych, wydawnictw organizacji międzynarodowych) i krótki zarys historyczny ich rozwoju, publikacje służące do wymiany lub ich bibliografie ewentualnie katalogi; II. Sposoby wymiany (wymiana bezpośrednia, za pośrednictwem biur narodowych, za pośrednictwem Organisation Européenne de Cooperation Economique, rola Centre d'Information de l'Unesco à l'intention des Bibliothèques) i korzyści z nich wynikające; III. Układy i umowy odnoszące się do wymiany (podane teksty kilku z nich); IV. Transport i cło (przytoczony tekst międzynarodowego układu o imporcie przedmiotów dotyczących wychowania, naukania i kultury). W części drugiej znajdują się informacje o instytucjach prowadzących wymianę, zarówno międzynarodowych jak w poszczególnych krajach (wraz z dokładnymi adresami), o ich wydawnictwach stanowiących materiał wymienny, o ośrodkach informacji bibliograficznej, urzędowych bibliografiach itp.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Zofia Hiszpańska

DAVID GRENFELL: *Periodicals and serials. Their treatment in special libraries*. With a foreword by E. M. R. Ditmas. London 1953 Aslib 16° ss. XII, 200.

Autor stawia sobie za cel wyrównanie braków w podręcznikach bibliotekarskich w zakresie zagadnień związanych z wydawnictwami ciągłymi. W pracy swej uwzględnił wszystkie zagadnienia dotyczące opracowania i wykorzystania tych wydawnictw w bibliotece.

Wstępny rozdział zajmuje się definicją wydawnictw ciągłych i periodycznych oraz rozróżnieniem ich typów ze względu na instytucje wydające, tematykę i częstotliwość. Dalsze rozdziały omawiają czynności związane z nabyciem, opracowaniem i udostępnieniem wydawnictw ciągłych w bibliotece, a więc: sposoby i źródła nabycia, technikę akcesji, uzupełnianie braków, organizację obiegu czasopism wśród czytelników, udostępnianie i wypożyczanie, opis katalogowy i bibliograficzny, magazynowanie i oprawę, pracę

informacyjną, bibliografowanie artykułów. Tekst jest ilustrowany wzorami druków, kartotek i urzędzeń używanych w bibliotekach. Publikację uzupełniają dodatki: 1. przegląd definicji wydawnictw ciągłych podawanych przez różnych autorów; 2. bibliografie czasopism międzynarodowe i narodowe; 3. wykaz księgarzy specjalizujących się w czasopiśmiennictwie; 4. spis katalogów centralnych angielskich i innych państw; 5. obszerna bibliografia z zakresu zagadnień będących tematem publikacji.

Praca Grenfella jest cenną pozycją ze względu na dotychczasową szerepność piśmiennictwa w tym zakresie. A choć zasadniczo jest przeznaczona dla bibliotek specjalnych, ma jednak znaczenie ogólne, gdyż szereg kwestii jest w równym stopniu aktualnych dla bibliotek innych typów.

E-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Krystyna Pieńkowska

EDMUND CRASTER: *History of the Bodleian Library 1845—1945*. Oxford 1952 The Clarendon Press 8° ss. 371.

Autor, dyrektor Bodleiany, omawia powstanie i dzieje biblioteki wyodrębniając okresy rządów poszczególnych dyrektorów. Uwzględnia wszystkie elementy biblioteki w przekroju historycznym a przede wszystkim gmach, fundusze, akty prawne, personel, urządzenia biblioteczne, katalogi, klasyfikację, narastanie zbiorów. Tym ostatnim poświęca szczególną uwagę charakteryzując poszczególne grupy księgozbioru i podkreślając ich wartość naukową i zabytkową. Bardzo interesujące są rozdziały przedstawiające przebieg prac nad projektowaniem i budową nowego gmachu wyposażonego w nowoczesne urządzenia techniczne, lecz dostosowanego w swym wyglądzie do otaczających go budynków.

Monografia, napisana niezwykle żywo, daje plastyczny obraz życia i dziejów biblioteki, postaci jej bibliotekarzy i rzuca wiele światła na stosunki biblioteczne w Anglii.

E-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Krystyna Pieńkowska

ARCHER TAYLOR: *A history of bibliographies of bibliographies*. New Brunswick N. J. 1955 The Scarecrow Press 8° ss. 147.

A. Taylor daje krótki przegląd czterech wieków dziejów bibliografii bibliografii, poczynając od momentu ukazania się w 1548 r. *Pandectae sive partitionum universalium... libri XXI* Konrada Gesnera uważanych zazwyczaj za część słownika bio-bibliograficznego — *Bibliotheca universalis* tegoż autora. Następnie omawia dzieła ogólne o zasięgu światowym w wyborze określonym kształtowaniem się pojęcia bibliografii, a mianowicie: bibliografia jako historia piśmiennictwa, bibliografia — umiejętność praktyczna. Wymieniając poszczególne autorów i ich dzieła robi Taylor między nimi porównania, dczszkuje się podobieństw, zwraca uwagę na różnice. Swój przegląd historyczny kończy omówieniem dzieł tej miary, co *A world bibliography of bibliographies* Th. Bestermana (3 wyd. Genewa 1955 r.) i przedsięwzięcie czasopiśmienniczych w zakresie bibliografii bibliografii tego typu, co *Internationaler Jahresbericht der Bibliographie* J. Vorstiusa.

Dzieła wymienione w tekście pod skróconymi tytułami lub tylko pod nazwiskiem autora cytowane są w pełni w załączonej na końcu książki bibliografii. W przypadku dzieł rzadkich podaje autor biblioteki, posiadające ich egzemplarze.

Książkę Taylora zamyka „Indeks bibliografii bibliografii”, który jest po prostu spisem alfabetycznym nazwisk autorów bibliografii bibliografii pozwalającym stwierdzić, jacy autorzy zostali omówieni oraz ułatwiającym korzy-

stanie z tej ciekawej, zwięzłej, a jednocześnie zawierającej dużo ważnych szczegółów pracy.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Wanda Polakowska

A. D. ROBERTS: *Introduction to reference books*. 2 ed. London 1952
The Library Association 8° ss. X, 214.

Książka została napisana w oparciu o wykłady autora wygłoszone w School of Librarianship University College w Londynie w latach 1945/46 i 1946/47. Poświęcona jest opisowi wszelkiego rodzaju informatorów: encyklopedii, słowników, czasopism, prospektów przemysłowych i handlowych, katalogów wydawniczych i księgarskich, bibliografii ogólnych i specjalnych, sprawozdań instytucji naukowych i społecznych, druków rządowych, biografii, atlasów i map. Przeważają dzieła o charakterze ogólnym i te są zaopatrzone dość obszernymi analizami. Niektóre rozdziały poprzedzone są krótkimi zarysami historycznymi dotyczącymi np. powstania encyklopedii, roztrostu i znaczenia periodyków. Wobec szerokiego zakresu tych zagadnień zostały one potraktowane tylko szkieletowo, po szczegóły trzeba sięgać do literatury specjalnej. Autor omawia dzieła i porusza związane z nimi zagadnienia w tym zakresie, jaki niezbędny jest bibliotekarzowi zarówno biblioteki uniwersyteckiej i publicznej, ogólnej — narodowej i naukowej — specjalnej. Co więcej, uczy on samej metody pracy informacyjnej.

Wydanie drugie opracowane w USA przeznaczone jest jak poprzednie dla angielskich studentów bibliotekarstwa. Zostało ono uzupełnione najnowszymi (1950 r.) pracami bibliograficznymi; rozszerzono w nim partie objaśniające. Nadto wyposażono je w trzy dodatki: 1. Wskazówki, gdzie i jak śledzić bieżącą literaturę bibliograficzną. 2. Wykaz ciekawszych kwerend, który może służyć jako materiał do ćwiczeń. 3. Materiały bibliograficzne z r. 1951 dołączone oddzielczo do poszczególnych rozdziałów a nawet partii książki.

Dotarcie do poszczególnych zagadnień, dzieł omawianych, instytucji i autorów ułatwia umieszczony na końcu książki indeks przedmiotowy.

Całość jest przykładem pożytecznego podręcznika poświęconego literaturze informacyjnej.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Wanda Polakowska

MARGARETHE ROTHBARTH, ULRICH HELFENSTEIN: *Bibliographie internationale des travaux historiques publiés dans les volumes de „Mélanges” 1880—1939*. Etablie avec le concours des comités nationaux sous la direction de Hans Nabholz. Editée par le Comité International des Sciences Historiques. Paris 1955 Libr. A. Colin 8° ss. 443.

Decyzja opublikowania tej pracy została powzięta na walnym zebraniu Comité International des Sciences Historiques (CISH) w Londynie w 1930 r. Termin „Mélanges” oznacza tu dzieła zbiorowe, tj. zbiory artykułów poświęconych bądź uczczeniu żyjącego lub zmarłego uczonego, bądź wydarzeniu historycznemu, bądź instytucji czy towarzystwu naukowemu, przy czym termin „prace historyczne” pojęto tak szeroko, że ogarnia całą niemal humanistykę. Wobec tego, że jedna z amerykańskich firm wydawniczych przygotowała już analogiczne wydawnictwo dla Stanów Zjednoczonych A.P., postanowiono, że *Bibliographie Internationale* obejmuje swym zasięgiem tylko kraje europejskie.

Ramy chronologiczne określone tytułem są w niektórych wypadkach rozszerzone; w bibliografii występują niekiedy prace starsze, wydane przed 1880 r. Komitety narodowe poszczególnych krajów europejskich, będących członkami CISH, zobowiązały się do przeprowadzenia poszukiwań biblio-

graficznych zgodnie z planem opracowanym przez prof. Fr. L. Ganshofa i przesłania zebranych materiałów do Warszawy, gdzie pod kierunkiem prof. Marcellego Handelsmana miał być przygotowany przez Halinę Bachulską pierwszy tom bibliografii.

Wojna przerwała rozpoczętą pracę, a materiały już nadesłane przez poszczególne komitety zostały złożone jako własność CISH w Bibliotece Uniwersyteckiej w Berlinie. W 1948 r. w Paryżu walne zebranie CISH zdecydowało podjąć pracę na nowo. Zgromadzone materiały przewieziono z Berlina do archiwum kantonalnego w Zurichu i przystąpiono do opracowania *Bibliographie internationale* pod kierownictwem prof. Hansa Nabholza. Przygotowanie do druku powierzono Margarethe Rothbarth, a po jej śmierci od września 1953 r. Ulrichowi Helfenstein.

Bibliografia składa się z dwóch części: uzupełnionych indeksami. Pierwsza część zawiera spis tytułów dzieł uwzględnionych według krajów w układzie chronologicznym. Część ta z kolei dzieli się na dwa działy. Dział a obejmuje takie dzieła zbiorowe, które zawierają prace o różnej tematyce. Dział b natomiast stanowią miscellanea, obejmujące publikacje, które omawiają jeden temat, jak np. jedną postać, wypadek historyczny, instytucję lub jedno towarzystwo naukowe.

Część druga bibliografii wykazuje te same pozycje bibliograficzne w układzie rzeczowym, przy czym dział pierwszy obejmuje pozycje opisane w dziale a, a dział drugi — w dziale b. Materiał podzielony jest na 16 grup oznaczonych literami od A do Q, a mianowicie: A. Nauki pomocnicze historii; B. Historiografia i teoria historii; C. Dziedziny specjalne, jak: etnografia, folklor itd.; D. Historia religii i kościoła; E. Pre- i protohistoria; F. Starożytność w ogóle; G. Narody starożytnego Wschodu; H. Historia Grecji; I. Historia Rzymu i Italii starożytnej; K. Historia średniowieczna; L. Epoka nowożytna; M. Historia prawa i instytucji epoki nowożytnej; N. Historia ekonomiczna i społeczna epoki nowożytnej; O. Azja; P. Afryka; Q. Ameryka. Część druga jest połączona z pierwszą za pomocą cyfr rzymskich i arabskich, które odsyłają odpowiednio do kraju, tytułu „Mélanges” i stron, na których mieści się dana praca.

Zakończenie bibliografii stanowią dwa indeksy: indeks osób, wydarzeń historycznych, instytucji i towarzystw naukowych, którym zostały poświęcone „Mélanges”, oraz indeks nazwisk autorów. Układ bibliografii przejrzysty i łatwy w użyciu. Stanowi ona cenną publikację, która, podobnie jak różnorodne formy bibliografii zawartości czasopism, ułatwi wykorzystanie materiałów historycznych „ukrytych” w pracach zbiorowych.

B-ka Uniwersytecka
w Łodzi

Zofia Dreszerowa

WYJAŚNIENIE

P. Kazimierz Dąbrowski, redaktor naczelny *Biuletynu Zagranicznych Nabytków Bibliotek PAN*, nadesłał następujące wyjaśnienie:

W zeszycie 3 *Przeglądu Bibliotecznego* za rok 1959 w artykule Janiny Czerniatowicz pt. „Centralny Katalog Książek Zagranicznych — Nowe Nabytki” znajduje się następujące stwierdzenie:

Przykład *Biuletynu Zagranicznych Nabytków Bibliotek PAN* rejestrującego nabytki tylko swojej sieci bibliotecznej, wykazuje [...] brak kompletności, gdyż *Biuletyn* wymienia tylko to, co centralnie dla sieci się nabywa, nie podając natomiast nabytków, otrzymywanych bezpośrednio z zagranicy w formie daru lub wymiany.

Stwierdzenie powyższe nie jest zgodne ze stanem faktycznym, gdyż jak to podaje objaśnienie zamieszczone na drugiej stronie okładki każdego numeru *Biuletynu*:

Biuletyn Zagranicznych Nabytków Bibliotek PAN podaje informacje bibliograficzne o nowych nabytkach zagranicznych książek i czasopism otrzymywanych z importu i wymiany przez około 150 księgozbiorów placówek naukowych Polskiej Akademii Nauk.

Biuletyn zamieszcza ponadto wykazy nabytków ciekawszych starodruków, rękopisów i zbiorów archiwalnych PAN oraz zestawy mikrofilmów otrzymywanych z zagranicy.

Jak z powyższego wynika, zarzut niekompletności informacji podawanych przez *Biuletyn* nie jest słuszny.

Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Redakcja Przeglądu Bibliotecznego życzą wszystkim członkom Stowarzyszenia, bibliotekarzom i czytelnikom Przeglądu — jak najpomyślniejszych wyników pracy w roku 1960.

ODZNACZENIA

W dniu inauguracji roku akademickiego — 5 października 1959 r. Złotym Krzyżem Zasługi odznaczony został dr JAN REITER, wicedyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, a Srebrnym Krzyżem Zasługi — ALFRED DOŁŻYCKI, st. magazynier teŹe Biblioteki.

NAGRODA IM. SEVENSMA

W ogłoszonym przez IFLA konkursie im. Sevensma na temat służby informacyjno-bibliograficznej pierwszą nagrodę (dzieląc ją ex aequo z bibliotekarzem angielskim) zdobyła mgr Wanda Polaszewska, kierownik ośrodka informacyjno-bibliograficznego Miejskiej Biblioteki Publicznej im. E. Raczyńskiego w Poznaniu.

Laureatka jest magistrem filozofii w zakresie filologii polskiej Uniwersytetu Poznańskiego. W zakresie bibliotekarstwa ukończyła Państwowy Zaoczny Kurs Bibliotekarski i uczestniczyła w dwu kursach poświęconych służbie informacyjno-bibliograficznej (w Jarocinie i w Bibliotece Narodowej w Warszawie). W Bibliotece im. E. Raczyńskiego w Poznaniu pracuje od I III 1951 r., najpierw w jednej z filii, od początku zaś r. 1953 w ośrodku informacyjno-bibliograficznym, który zorganizowała. Jest członkiem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich od I I 1957 r.

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Dr Wiktor HAHN, profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Uniwersytetu Katolickiego w Lublinie, Uniwersytetu Warszawskiego, autor licznych prac z zakresu bibliografii i historii literatury polskiej, odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski,

orderem Sztandar Pracy II klasy — urodzony 9 września 1871 r. w Wiedniu zmarł 2 listopada 1959 r. w Warszawie.

Dr Andrzej GRODEK, profesor zwyczajny i kierownik katedry historii gospodarczej SGPIŚ, b. wieloletni rektor SGH i SGPIŚ, b. dyrektor Biblioteki SGH, wybitny uczony, bibliotekarz i bibliograf, przewodniczący Sekcji Ekonomicznej i członek Prezydium Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, członek Rady Naukowej Instytutu Gospodarstwa Społecznego, członek Rady Archiwalnej przy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, członek korespondent Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, członek Rady Naukowej Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich, b. przewodniczący Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, odznaczony orderem Sztandar Pracy II klasy, Krzyżem komandorskim orderu Odrodzenia Polski i in. odznaczeniami państwowymi — zmarł dnia 23 listopada 1959 r. w Warszawie w wieku lat 58.

XXV SESJA RADY IFLA W WARSZAWIE

14—17 września 1959 r.

Po raz drugi Polska gościła u siebie członków Rady Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarzy. Pierwszy raz miało to miejsce w r. 1936, gdy zebrało się w Warszawie na IX Sesji (31 V — 2 VI) 32 delegatów reprezentujących 15 krajów. Do Federacji należało wówczas 39 organizacji bibliotekarskich z 28 krajów.

Od tego czasu Federacja rozrosła się i rozszerzyła zasięg swoich wpływów: FIAB liczy obecnie 72 członków reprezentujących stowarzyszenia bibliotekarzy (wyjątkowo centralne komórki fachowo-administracyjne) 43 krajów oraz 4 organizacje o charakterze międzynarodowym.

Sesja warszawska zgromadziła 79 uczestników zagranicznych z 24 krajów (Europy, Ameryki Płn. i Azji) oraz 31 przedstawicieli Polski (w tym 2 osoby z Państwowego Instytutu Sztuki, który był organizatorem spotkania członków Międzynarodowej Sekcji Bibliotek Teatralnych). Warto podkreślić, że było to jedno z najliczniejszych posiedzeń Rady FIAB po wojnie. Przewyższała je liczbą uczestników tylko Sesja paryska z r. 1957 (148 delegatów i obserwatorów, w tym 50 Francuzów), a dorównywała — brukselska z r. 1955, obradująca w czasie Międzynarodowego Kongresu Bibliotek i Ośrodków Dokumentacji. To zestawienie jest wymowne i stanowi jeszcze jedno świadectwo zainteresowania się cudzoziemców naszym krajem, który w ostatnich latach stał się miejscem licznych zjazdów międzynarodowych.

Obrazy Sesji odbywały się w pomieszczeniach udzielonych przez Uniwersytet Warszawski w 3 gmachach: przy ul. Krakowskie Przedmieście 3, 26/28 i 30, z wyjątkiem pierwszego zebrania plenarnego, które miało miejsce w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica. Na tym uroczystym inauguracyjnym posiedzeniu byli obecni — poza właściwymi uczestnikami Sesji (delegatami i obserwatorami) — liczni goście zaproszeni przez Zarząd Główny SBP zarówno z Warszawy jak i z innych miast. Byli to w przeważającej większości koledzy reprezentujący poszczególne Okręgi Stowarzyszenia, a ponadto przedstawiciele różnych zainteresowanych instytucji i organizacji oraz

dziennikarze. Władze państwowe reprezentowali Minister Kultury i Sztuki Tadeusz Galiński, wiceminister tego resortu Zygmunt Garstecki oraz wiceminister Szkolnictwa Wyższego, Eugenia Krassowska.

W imieniu Rządu powitał zebranych Minister Kultury i Sztuki, po czym przemawiał Przewodniczący SBP kol. Bogdan Horodyski, pozdrawiając uczestników XXV, jubileuszowej Sesji w imieniu kolegów polskich. Z kolei Przewodniczący Federacji, dr Gustaw Hofmann, dyrektor Bawarskiej Biblioteki Państwowej w Monachium, wygłosił przemówienie inauguracyjne, w którym dziękując kolegom polskim za zorganizowanie Sesji podkreślił dawne i trwałe związki polskiej organizacji bibliotekarskiej z IFLA, powitał przy tym prof. Aleksandra Birkenmajera jako honorowego (od 1947 r.) wiceprzewodniczącego Federacji. Następnie sekretarz FIAB, dr Joachim Wieder, omówił działalność Federacji w ubiegłym roku, a skarbnik, p. Breycha-Vauthier, złożył sprawozdanie finansowe i przedstawił plan wydatków na najbliższy okres.

W imieniu UNESCO przemawiał p. Petersen, dyrektor Działu Bibliotek tej organizacji, zepowiadając powiększenie subwencji dla FIAB o 100%.

Na wniosek Prezydium Rady IFLA (Bureau Exécutif), które odbyło dwa zbrania poprzedniego dnia, i zgodnie z sugestiami zgłoszonymi w czasie Sesji madryckiej w r. 1958¹ dokonano wyboru wiceprzewodniczącego reprezentującego kraje słowiańskie. Została nim prof. dr Helena Więckowska, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Kandydatura ta została zgłoszona przez przewodniczącego delegacji jugosłowiańskiej dyr. M. Rojnicia (Biblioteka Uniwersytecka w Zagrzebiu) w wyniku wcześniejszego porozumienia SBP z Federacją Stowarzyszeń Bibliotekarzy Jugosłowiańskich, która na szereg miesięcy przed Sesją warszawską zwróciła się do naszego Stowarzyszenia z propozycją wysunięcia bibliotekarza polskiego na reprezentanta krajów słowiańskich w Prezydium Rady IFLA. Tę zaszczytną rolę nas propozycję rozumiemy nie tylko jako akt kurtuazji ze strony kolegów jugosłowiańskich, ale przede wszystkim jako wyraz zaufania i łączących nas węzłów przyjaźni, które zostały zadzierżgnięte w czasie wymiany wizyt przedstawicieli bibliotekarzy naszych krajów w r. 1958.

Kolejnym aktem wstępnego zebrania plenarnego było przyjęcie do Federacji 5 nowych członków. Zostali nimi: Indyjskie Stowarzyszenie Bibliotek Specjalnych i Ośrodków Informacji, bułgarska Biblioteka Narodowa w Sofii, Związek Bibliotek NRD oraz Centralne Rady Biblioteczne Czechosłowacji i Związku Radzieckiego. W ten sposób Federacja rozszerzyła swój zasięg terytorialny, obejmując szereg krajów Europy Wschodniej (Węgry i Rumunia są już od kilku lat członkami IFLA). Prócz tego, rezygnując z rygorystycznego stosowania zasady przyjmowania na członków wyłącznie stowarzyszeń o charakterze społeczno-fachowym, Federacja zadokumentowała intencję oparcia międzynarodowej współpracy bibliotek i bibliotekarzy o jak najbardziej elastyczne kryteria organizacyjne, co zostało silnie podkreślone w inauguracyjnym przemówieniu przewodniczącego.

¹ Sprawozdanie z tej Sesji zob. H. Hleb-Koszańska, *Prz. bibliot.* 1959 nr 1/2 s. 155—162.

* * *

Obrady Sekcji i Komisji rozpoczęły się w godzinach popołudniowych pierwszego dnia. Odbyły się zebrania 12 Sekcji i Komisji. Wyniki ich pracy przedstawiają się w skrócie następująco.

Sekcja Bibliotek Powszechnych dyskuutowała opracowany przez jej przewodniczącego L. R. Mc Colvina i opublikowany w *Libri* (vol. 9: 1:59 nr 2) projekt pt. *Standards of public library service-library premises*, zawierający normatywy dotyczące lokalu bibliotek powszechnych oraz wielkości księgozbiorów w stosunku do liczby ludności zamieszkałej na terenie, który biblioteka obsługuje². Dyskusja wykazała, że proponowane normatywy nie mogą być jeszcze zastosowane we wszystkich krajach, postanowiono więc zrewidować projekt pod tym kątem i przedłożyć go do dyskusji podczas następnej Sesji.

Podkomisja Bibliotek Dziecięcych (przewodnicząca J. R. Wolff, Haga), w której obradach wzięli udział również członkowie Sekcji Bibliotek Powszechnych, wysłuchała sprawozdania z Kongresu w Scheveningen (Holandia, maj 1959), który zgromadził przedstawicieli bibliotek dziecięcych kilku krajów, i przyjęła uchwały postulujące:

1. przygotowanie wytycznych rozwoju bibliotek dziecięcych jako uzupełnienia projektu dotyczącego bibliotek powszechnych;
2. rozesłanie do poszczególnych krajów ankiety o stanie bibliotek dziecięcych;
3. utworzenie organizacji bibliotekarzy bibliotek dziecięcych, do której weszłyby odpowiednie sekcje krajowych stowarzyszeń bibliotekarskich;
4. rozważenie możliwości zorganizowania seminarium na temat metod pracy bibliotek dziecięcych.

Podkomisja ma ustalić, czy jej zainteresowania obejmą również zagadnienia bibliotek młodzieżowych, czy też należy powołać do tych spraw oddzielną podkomisję w ramach Sekcji Bibliotek Powszechnych.

Sekcja Bibliotek Narodowych i Uniwersyteckich na skutek kryzysu na stanowisku przewodniczącego (był nim dotychczas F. C. Francis z British Museum, został obecnie p. Liebaers z Biblioteki Królewskiej w Brukseli) nie miała przygotowanego porządku obrad i ograniczyła się do powtórzenia podjętej w ub. roku decyzji w sprawie rozesłania ankiety do wielkich bibliotek, dotyczącej zagadnień organizacji i budownictwa tego typu bibliotek.

Komisja Bibliotek Parlamentarnych i Administracyjnych pod przewodnictwem dyr. Breycha-Vauthier (Biblioteka Narodów Zjednoczonych w Genewie) wysłuchała sprawozdania dyr. K. Wernicke (Biblioteka Bundestagu w Bonn), któremu na Sesji madryckiej powierzono reprezentowanie IFLA na kongresie Międzynarodowego Instytutu Nauk Administracyjnych, odbytym na przełomie sierpnia i września 1959 r. w Wiesbaden (NRF). Dyr. Wernicke proszono o utrzymywanie w dalszym ciągu kontaktu z tym Instytutem i wyjednanie jego poparcia dla postulatu Komisji,

² Szczegółowe omówienie tego projektu w artykule H. Hleb-Koszańskiej w *Bibliotekarzu* 1959 nr 11/12.

aby bibliotekarze bibliotek parlamentarnych i administracyjnych posiadali odpowiednie kwalifikacje zawodowe. Podkreślono, że biblioteki administracyjne powinny we własnym interesie utrzymywać ścisłe stosunki z narodowymi ośrodkami nauk administracyjnych. Sprawy bibliotek administracyjnych będą omówione bardziej szczegółowo na zebraniu Komisji w przyszłym roku, na które zostaną zaproszeni również przedstawiciele bibliotek organizacji międzynarodowych, nie reprezentowanych w IFLA. Uznano celowość opracowania planu wspólnego działania z Komisją Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw. Wezwano stowarzyszenia bibliotekarzy do zestawienia wykazu bibliotek parlamentarnych i administracyjnych swojego kraju (z podaniem zakresu zbiorów, ogólnej liczby woluminów i liczby czasopism bieżących) i do przesłania tej listy w 60 egzemplarzach do Sekretariatu FIAB, który ją rozesła według adresów wskazanych przez każdy kraj.

Te zalecenia zyskały poparcie Komisji Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw (przewodnicząca J. L. Dargent, Bibl. Królewska w Brukseli). Poza tym Komisja ta powtórzyła swój zeszłoroczny apel do stowarzyszeń bibliotekarskich, aby postarały się o ratyfikację 2 konwencji międzynarodowych przyjętych przez Konferencję generalną UNESCO w r. 1958, dotyczących wymiany wydawnictw będących w handlu księgarskim i druków urzędowych.

Komisja Bibliotek Szpitalnych (przewodnicząca p. Schmid-Schädelin, Zurich) wysunęła postulat oparcia kształcenia bibliotekarzy tego typu bibliotek na jednolitych zasadach i uwzględnienia w programach kształcenia następujących punktów:

1. Psychologia chorych i starców;
2. Dobór książek dla różnych kategorii chorych;
3. Znajomość środków technicznych stosowanych w obsłudze czytelników opuszczonych pod względem fizycznym;
4. Co najmniej 6 miesięczna praktyka w bibliotece szpitalnej.

Rozważając formy i sposoby udostępniania chorym treści utrwalonych w dokumentach stwierdzono duże trudności w korzystaniu z czytników mikrofilmowych, zalecono natomiast jak najszybsze stosowanie płyt z nagranyimi tekstami (zwłaszcza kursów języków obcych).

Komisja Katalogów Centralnych i Wypożyczenia Międzynarodowego (przew. L. Brummel, Bibl. Królewska w Hadze) wysłuchała referatu J. Czerniatowicz (Bibl. Narodowa) o katalogach centralnych w krajach słowiańskich i zaleciła opublikowanie go w aneksach *Actes du Conseil de la FIAB*. Postulowano jak najszybsze ogłoszenie międzynarodowego wykazu katalogów centralnych i krajowych ośrodków wypożyczenia międzynarodowego. Trzyosobowej komisji (Brummel, Egger i Rojnic) powierzono ostateczną redakcję nowego rewersu wypożyczenia międzynarodowego w jednym z oficjalnych języków FIAB oraz w języku rosyjskim.

Komisja Statystyczna (przewodniczący dyr. P. Bourgeois, Bibl. Narodowa, Berne) biorąc pod uwagę wyniki ankiety rozсланej przez Oddział Statystyki UNESCO (którego przedstawiciel, p. Babić, brał udział w zebraniu Komisji), mającej na celu zbadanie, jak przedstawia się w poszczególnych krajach ujmowanie w statystyce wydawniczej nut, płyt z nagranyimi tekstami

• słownymi lub muzycznymi, map i książek dla niewidomych — postulowała, aby dokumenty wykonane specjalną techniką, a także teksty nutowe rękopiśmienne, były ujmowane przez statystykę wydawniczą i dla tego celu wykazywane w bibliografiach narodowych (ewentualnie w odrębnych spisach). Uznano natomiast za przedwczesne obejmowanie statystyką międzynarodową książek dla niewidomych z uwagi na to, że tylko bibliografie narodowe nielicznych krajów rejestrują tę kategorię publikacji. Postawiono zebrać w drodze ankiety rozesłanej do członków FIAB projekty klasyfikacji rzeczowej, która mogłaby zastąpić stosowany obecnie w statystyce międzynarodowej podział na 10 grup według klasyfikacji dziesiętnej. Wreszcie Komisja poparła odpowiednie zalecenia Kolokwium Bibliotek Narodowych w Wiedniu³.

Komisja Starych Druków w nieobecności przewodniczącego p. R. Brun odbyła swoje posiedzenie pod przewodnictwem p. M. Piquard (Paryż, Dyrekcja Bibliotek Uniwersyteckich). Dyskutowano zagadnienie kontynuacji *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, uzyskawszy od p. H. Kunzego, dyr. Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie (gdzie znajdują się materiały do kontynuacji tego Katalogu) informacje o konferencji międzynarodowej, która odbyła się w tej sprawie w Berlinie latem 1959 r. z udziałem przedstawicieli Europy Wschodniej. Komisja zaleciła, aby każdy kraj posiadający inkunabuły przygotował sprawozdanie o aktualnym stanie badań i publikacjach w tym zakresie i wskazał osobę, która mogłaby zestawić wykaz specjalistów danego kraju w tej dziedzinie. Deutsche Staatsbibliothek prosiła o podanie do wiadomości warunków i instrukcji przewidzianych dla kontynuacji Centralnego Katalogu Inkunabułów. Postulowano organizowanie przez UNESCO praktyk międzynarodowych dla specjalistów w zakresie inkunabułów.

Komisja Czasopism i Wydawnictw Seryjnych (przewodnicząca G. Duprat, Paryż, Bibl. Muzeum Przyrodniczego) postulowała:

1. podjęcie akcji wśród wydawców czasopism w sprawie publikowania streszczeń artykułów w innym języku niż język tekstu artykułu;
2. umieszczenie na okładce czasopisma jego „curriculum vitae”, podającego datę powstania czasopisma, zmiany tytułu, wydawców, formatu itp.;
3. publikowanie przez poszczególne kraje rocznych informatorów dotyczących kongresów odbytych w danym kraju i rejestrujących publikacje materiałów tych kongresów.

Komisja Zawodu Bibliotekarskiego (przewodniczący M. Piquard) wysłuchała referatu dyr. H. Więckowskiej o kształceniu bibliotekarzy w krajach Europy Wschodniej oraz P. Kirkegaard'a (Kopenhaga) o specjalizacji w zakresie kształcenia bibliotekarzy. Oba referaty będą wydrukowane i poddane dyskusji na następnej Sesji. E. Egger (Bibl. Narodowa, Berne) przedstawił wyniki ankiety na temat wyjazdów zagranicznych bibliotekarzy (na którą odpowiedziało również nasze Stowarzyszenie). Tablica statystyczna ilustrująca wymianę międzynarodową bibliotekarzy będzie opublikowana. Stowarzyszenia bibliotekarzy powinny dążyć do ożywienia wymiany personalnej.

³ Zob. H. Hleb-Koszańska: *Seminarium Bibliotek Narodowych*. II. Prz. bibliot. 1959 s. 182.

W związku z wysunięciem przez nasze Stowarzyszenie wnioskiem w sprawie utworzenia w ramach IFLA Komisji Budownictwa Bibliotecznego zastanawiano się, czy należy to zagadnienie przekazać oddzielnej komórce, czy też włączyć je do programu prac poszczególnych Sekcji (Bibliotek Narodowych i Uniwersyteckich, Bibliotek Powszechnych). Zdecydowano, że przedstawiciele tych Sekcji sprzecyżują w czasie następnej Sesji swoje stanowisko w tej sprawie.

Międzynarodowa Sekcja Bibliotek Teatralnych przewodniczący A. Veinstein, Paryż), zbierająca się co dwa lata, odbywała swoje posiedzenia w Państwowym Instytucie Sztuki. Program prac tej Sekcji był przygotowany przez komitet organizacyjny złożony z pracowników Zakładu Historii i Teorii Teatru PIS (Z. Raszewski, B. Królówna, J. Lipiński). Wygłoszono 6 referatów: S. Batuśić (Jugosławia): Klasyfikacja i katalogowanie afiszów teatralnych; Zb. Gawtrak (Polska): Dokumentacja filmowa teatru polskiego; Got (Polska): Dokumentacja fotograficzna teatru polskiego; B. Hergeśić (Jugosławia): Projekt regulaminu wymiany między bibliotekami i muzeami teatralnymi; O. Milanović (Jugosławia): Projekt włączenia do Sekcji problematyki muzeów teatralnych; P. M. Moudoues (Francja): Wartość dokumentacyjna fotografii teatralnej. W r. 1960 zostaną opublikowane przez francuski Centre National de la Recherche Scientifique wyniki ankiety przeprowadzonej przez Sekcję wśród bibliotek i muzeów teatralnych. Publikacja ta obejmuje materiały dotyczące ponad 300 placówek. W związku z rozszerzeniem swej problematyki Sekcja zamierza zmienić nazwę na: Sekcja Bibliotek i Muzeów Teatralnych.

Komisja Zasad Katalogowania nie zebrała się w Warszawie z powodu nieobecności zarówno przewodniczącego jak i sekretarza (F. Francis i H. A. Chaplin z British Museum) grupy roboczej, która zajmuje się przygotowaniem na rok 1961 międzynarodowej konferencji w sprawie unifikacji podstawowych zasad katalogowania alfabetycznego⁴. Jedynie tylko na jednym z zebrań plenarnych członków tej grupy G. Ottervik (Göteborg, Bibl. Uniw.) złożył sprawozdanie z przebiegu wstępnej konferencji zorganizowanej w lipcu 1959 r. w Londynie. Konferencja ta ustaliła cel i zadania kongresu, który będzie zwołany w Paryżu w r. 1961, wysuwając następujące zagadnienia ujednołnienia w skali międzynarodowej: funkcja hasła w katalogu alfabetycznym, wybór hasła, autorstwo indywidualne, autorstwo korporatywne, hasło tytułowe, hasła formalne skupiające pewne typy publikacji. Należy tu dodać, że przedstawicielem naszego Stowarzyszenia współpracującym ze wspomnianą grupą roboczą jest kol. Wł. Borkowska, która jest jednocześnie przewodniczącą Zespołu do spraw katalogowania alfabetycznego działającego w ramach Sekcji Bibliotek i Czytelnictwa Rady Kultury i Sztuki. Zadaniem tego Zespołu jest m.in. przygotowanie konferencji krajowej, która ustali stanowisko polskie wobec problemów mających być przedmiotem obrad kongresu międzynarodowego.

Na ostatnim zebraniu plenarnym nastąpiło ogłoszenie wyników konkursu im. Sevensma na pracę o służbie informacyjnej bibliotek.

⁴ Por. H. Hleb-Koszańska: XXIV Sesja Rady... Prz. bibliot. 1959 s. 157-158.

Równorzędne nagrody otrzymali kol. Wanda Polaszewska z Biblioteki im. Raczyńskiego w Poznaniu i Harry Fairhurst, bibliotekarz angielski z Rodezji Południowej. Na tymże zebraniu przedstawiciele poszczególnych stowarzyszeń złożyli swoje sprawozdania (na piśmie), a p. Voorhoeve, sekretarz generalny FID, przedstawił działalność tej organizacji w ostatnim roku. Jak wiadomo, doroczna Sesja Rady FID odbyła się w Warszawie (22—26 września 1959 r.) na zaproszenie Centralnego Instytutu Dokumentacji Naukowo-Technicznej, który jest członkiem narodowym tej Federacji. IFLA była reprezentowana na tej Sesji przez p. Van Dijka z Hagi.

Jak zwykle, na ostatnim zebraniu plenarnym ustalono miejsce i przybliżony termin następnej Sesji. Zaproszenie zgłoszone przez Kanadę jeszcze w poprzednim roku zostało narazie odłożone na dalszą przyszłość. Sesja XXVI ma się odbyć w Szwecji (Lund i Malmö) prawdopodobnie w pierwszej połowie sierpnia.

* * *

Program Zjazdu obejmował, jak co roku, również imprezy o charakterze towarzysko-rozrywkowym. Na tę część złożyły się przyjęcia wydane przez Ministra Kultury i Sztuki, Przewodniczącego Prezydium Stołecznej Rady Narodowej i Zarząd Główny Stowarzyszenia, przedstawienie *Parad J. Potockiego* w teatrze w Pomarańczarni (Łazienki) oraz koncert szopenowski w Żelazowej Woli w wykonaniu Barbary Hesse-Bukowskiej. W przerwach między obradami uczestnicy Sesji mieli możliwość zwiedzenia bibliotek warszawskich (Narodowej, Publicznej, GUS, Sejmowej, Głównej Lekarskiej) zależnie od zainteresowań, oraz wystaw i muzeów. Goście otrzymali w darze szereg wydawnictw, w tym od Biblioteki Narodowej *Polonia Typographica saeculi sedecimi*, od Biblioteki Uniwersyteckiej wydawnictwo jubileuszowe z okazji 50-lecia, od Stowarzyszenia specjalnie wydaną z okazji Sesji IFLA pracę P. Bańkowskiego: *Biblioteka Publiczna Zaluskich i jej twórcy*.

Po zakończeniu Sesji 40-osobowa grupa uczestników wzięła udział w wycieczce do Krakowa, gdzie zwiedzono miasto i jego zabytki oraz Bibliotekę Jagiellońską, która przyjęła gości podwieczorkiem w obecności prorektora, prof. A. Bochnaka.

Maria Dembowska

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA SPRAW BIBLIOTEK
RADY GŁÓWNEJ SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
za lata 1957—1959

Komisja dla Spraw Bibliotek w obecnym składzie została powołana do życia uchwałą Rady Głównej w dniu 29 listopada 1957 r. (Pismo Nr. GM.I. 6c/14/57). Posiedzenie organizacyjne odbyło się 19 grudnia 1957 r., Komisja ukonstytuowała się jak następuje:

Prof. dr Helena Więckowska — przewodnicząca, dr Adam Bocheński — wiceprzew., doc. dr Jan Warężak — sekretarz, mgr Salomea Wielopolska —

protokolant. Członkowie: prof. Jan Baculewski, doc. dr Jan Baumgart, prof. dr Aleksander Birkenmajer, doc. Bogdan Horodyski, prof. dr Antoni Knoć, mgr Barbara Mielcarzewicz, mgr Jan Morawski, mgr Władysław Piasecki, doc. dr Ryszard Przelaskowski, zast. prof. Władysław Skoczyła.

Na tym posiedzeniu opracowano wstępne tezy do planu i prowadzenia prac Komisji.

W okresie sprawozdawczym odbyło się 7 zebrań Komisji i kilkanaście posiedzeń roboczych w mniejszym składzie powoływanych dorywczo dla załatwienia ściśle określonych zadań i prac.

Na czoło wszystkich zagadnień objętych planem prac wybiła się sprawa zmiany ustawy o szkołach wyższych. To nader ważne zagadnienie stało się głównym tematem obrad i prac Komisji, która zajęła się przede wszystkim sprawą sytuowania bibliotek i bibliotekarzy w nowej ustawie o szkołach wyższych. Opracowano postulaty co do charakteru bibliotek szkoły wyższej, kategorii, klasyfikacji i kwalifikacji pracowników w oparciu o szeroko rozpisaną ankietę terenową i kilka dyskusji przeprowadzonych w gronie przedstawicieli bibliotek resortu MSW, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Polskiej Akademii Nauk i Związku Nauczycielstwa Polskiego. Przeprowadzono również szereg rozmów z autorami i referentami projektu Ustawy w okresie jej dyskusowania w Radzie Głównej. Wreszcie na posiedzeniu w dniu 27 VI 58 r. w obecności przedstawicieli 36 bibliotek naukowych ustalono kategorie bibliotekarzy, ich uprawnienia i ich miejsce wśród innych pracowników szkół wyższych. Niestety prace Komisji tylko częściowo znalazły wyraz w ostatecznym tekście Ustawy o szkołach wyższych z dnia 5 listopada 1958 r.

Przedmiotem dalszych prac Komisji było przygotowanie projektu a ściślej tez do rozporządzenia wykonawczego o powoływaniu na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych i o egzaminie bibliotekarskim. W tym celu powołano Podkomisję w składzie: doc. Baumgart, doc. Horodyski i mgr Piasecki. Podkomisja dokooptowała przedstawicieli ZNP dr Kozerską i SBP mgr Kossonogową. Podkomisja odbyła szereg zebrań i opracowała merytoryczne podstawy do projektu rozporządzeń wykonawczych, które były przedyskutowane na posiedzeniu plenarnym Komisji w dniu 28 lutego 1959 r. Uchwalone zasady i postulaty przekazane zostały prof. dr J. Litwinowi, któremu MSW powierzyło opracowanie projektu rozporządzeń wykonawczych.

Projekt rozporządzenia wykonawczego opracowany na podstawie materiałów i tez, przedstawionych referentowi przez Komisję, był przedmiotem obrad jeszcze raz w dniu 18 maja 1959 r. w Łodzi. Po przedyskutowaniu przedstawionego projektu przyjęto szereg poprawek i uzupełnień, które prof. dr J. Litwin uwzględnił w swoim projekcie. Na podstawie nowych materiałów prof. dr Józef Litwin przepracował jeszcze raz swój projekt i w ostatnich dniach maja przedłożył Ministerstwu. Wreszcie w dniu 3 czerwca 1959 r. opracowano projekt regulaminu o egzaminie kandydatów na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych, który dodatkowo został przedstawiony Ministerstwu. Sprawa ta jednak nie została jeszcze zakończona i dlatego zajmując się nią będzie musiała przysłać Komisja powołana do życia już na podstawie Ustawy o szkołach wyższych z 5 XI 58 r.

Z innych spraw — przeprowadzono wizytacje trzech bibliotek: Jagiellońskiej, Politechniki Warszawskiej i Politechniki Łódzkiej, zbierając materiał

do analizy stanu, potrzeb i organizacji bibliotek resortu MSW. Spowodowano wydanie zeszytu próbnego *Słownika biograficznego pracowników książki polskiej*, nad którym przeprowadzono szeroką dyskusję z udziałem zaproszonych specjalistów (popołudniowe posiedzenie Komisji w dniu 28 lutego 1959 r. w Łodzi). Zorganizowano dwie ogólnobiblioteczne konferencje poświęcone bardzo istotnym zagadnieniom w skali krajowej, mianowicie wypożyczaniom międzybibliotecznym i problematyce bibliotek zakładowych w szkołach wyższych.

Komisja nie zdołała opracować sprawy, importu literatury zagranicznej dla bibliotek szkół wyższych ani ostatecznych wniosków w sprawie egzemplarza obowiązkowego, ani też pragmatyki służbowej, ani nowelizacji Rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 2 czerwca 1956 r. w sprawie ustalenia stanowisk służbowych i uposażeń pracowników służby bibliotecznej, zatrudnionych w bibliotekach szkół wyższych (Dz.U. nr 20 poz. 99).

Sprawy te z konieczności będą się musiały znaleźć w programie prac przyszłej Komisji.

B-ka WSE
w Łodzi

Jan Warężak

KURS BIBLIOTEKARSKI W BIRMINGHAM

Po raz drugi po wojnie grupa polskich bibliotekarzy wyjechała do Anglii na kurs, zorganizowany w Birmingham przez British Council i Library Association. Kurs, noszący nazwę International Summer School of Librarianship, trwał od 31 sierpnia do 12 września 1959 r. Brało w nim udział 30 bibliotekarzy z 17 krajów (Aden, Australia, Belgia, Ceylon, Dania, Gujana Brytyjska, Hiszpania, Izrael, Jugosławia, Niemiecka Republika Federalna, Norwegia, Pakistan, Polska, Stany Zjednoczone Ameryki, Turcja, Włochy, Wielka Brytania).

Najwięcej, bo aż 14 osób reprezentowało biblioteki powszechne, 7 bibliotekarzy było z bibliotek uniwersyteckich, 4 z narodowych, a 5 osób reprezentowało biblioteki specjalne.

Z Polski wyjechały na kurs następujące osoby: kol. kol. M. Mołodcówna z Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, J. Osuchowski z Biblioteki Instytutu Górnictwa w Katowicach, E. Suchodolska z Biblioteki Narodowej, I. Suchozewska z Biblioteki Publicznej w Gdańsku (biblioteka dziecięca) i H. Zasadowa z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Celem kursu było zapoznanie uczestników z rozwojem bibliotekarstwa brytyjskiego poprzez cykl wykładów oraz zwiedzanie różnego rodzaju bibliotek Wycieczki autokarem do Oxfordu, do hrabstwa Herfordshire i do Stratfordu, miejsca urodzenia Szekspira, będące dodatkową atrakcją ciekawego i urozmaiconego kursu, umożliwiły jego uczestnikom poznanie zabytków Anglii, jej ciekawej architektury i pięknej wsi angielskiej.

Program kursu był następujący:

31 VIII — Spotkanie uczestników kursu.

Przemówienie powitalne honorowego sekretarza kursu

E. Hargreavesa.

Omówienie programu zajęć.

- 1 IX — Referat prof. R. Irwina: „Drogi rozwoju brytyjskiego bibliotekarstwa”.
Wycieczka do Centralnej Biblioteki Miejskiej w Birmingham (wstępne przemówienie dyr. V. H. Woodsa).
Spotkanie z bibliotekarzami angielskimi celem przedyskutowania problemów, wysuniętych przez uczestników kursu.
- 2 IX — Referat D. J. Fosketa: „Biblioteki i wychowanie”.
Spotkanie z pracownikami bibliotek powszechnych w Birmingham.
- 3 IX — Referat F. G. B. Hutchingsa: „Zbiory specjalne”.
Wycieczka do Biblioteki Wyższej Szkoły Technicznej w Birmingham.
Pokaz filmów.
- 4 IX — Referat M. Exley: „Biblioteki specjalne”.
Referat R. L. Collisona: „Biblioteki specjalne”.
Wycieczka do biblioteki i do drukarni koncernu chemicznego Imperial Chemical Industries Ltd.
- 5 IX — Całodzienna wycieczka do Oxfordu, zwiedzanie Biblioteki Bodleyańskiej i kilku college'ów.
- 6 IX — Wycieczka turystyczna do Warwickshire. Zwiedzanie pałacu Ragley Hall.
- 7 IX — Referat L. R. McColvina. „Sprawozdanie Komitetu Roberta”. (Komitet, który opracował wnioski w sprawie reorganizacji bibliotek powszechnych w Anglii i Walii)
Zwiedzanie kilku filii Centralnej Biblioteki Miejskiej w Birmingham.
Wieczór dyskusyjny z udziałem bibliotekarzy angielskich.
- 8 IX — Referat G. Woledge'a: „Współpraca bibliotek brytyjskich”.
Pokaz filmów
- 9 IX — Zwiedzanie bibliotek hrabstwa Herefordshire (wstępne przemówienie A. Shaw Wrighta).
- 10 IX — Zwiedzanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Birmingham, Biblioteki Szkoły Medycznej i Biblioteki Instytutu Sztuk Pięknych (Barber Institute of Fine Arts.)
- 11 IX — Zebranie podsumowujące kurs. Dyskusja.
Wycieczka do Stratfordu. Zwiedzanie pamiątkowych miejsc, związanych z osobą Szekspira. Przedstawienie w Teatrze Szekspirowskim.
- 12 IX — Zakończenie kursu.

Na szczególne podkreślenie w tym programie zasługują właściwie zachowane proporcje między wykładami, zwiedzaniem bibliotek i wycieczkami w okolicę.

Organizacja kursu była wzorowa; można by mieć jedynie zastrzeżenie co do pewnego przeładowania programu. Wydaje się również, że konspekty wykładów powinny być rozslane uczestnikom kursu wcześniej — pozwoliłoby to na lepsze przygotowanie się do dyskusji.

Po zakończeniu kursu wszyscy otrzymali zaświadczenia, a osoby, które wyraziły chęć zwiedzenia bibliotek londyńskich, zostały skierowane do Zarządu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Angielskich w Londynie celem uzyskania listów polecających.

Nie będę pisała o tym jak cenną imprezą jest tego rodzaju kurs. Omówił to wyczerpująco B. Świdorski w *Przeglądzie Bibliotecznym* z 1957 r. (s. 369—373).

Dodałabym tylko od siebie, że atmosfera, jaka panowała na kursie, utwierdziła mnie w przekonaniu, jak silna jest więź zawodowa, łącząca bibliotekarzy, niezależnie od tego, jakim językiem mówią i pod jaką szerokością geograficzną żyją.

E-ka Uniwersytecka
W Warszawie

Hanna Zasadowa

SPROSTOWANIE

W poprzednim numerze naszego czasopisma w artykule M. Dembowskiej o *Wakacyjnym Seminarium Bibliotekarskim* na s. 290 w wierszu 11 od dołu zamiast:

wicedyrektor Czesław Kozioł i nac. Stefania Draczkó
powinno być:

wicedyrektor Czesław Kozioł i nac. Stefan Bzdęga, nac. Stefania Draczkó

DRAHOSLAV GAWRECKI: De la collaboration internationale concernant l'architecture des bibliothèques.

Le problème de l'architecture des bibliothèques n'est pas encore résolu d'une manière définitive. Les bâtiments et leur construction ne correspondent pas toujours aux besoins de l'activité des bibliothèques. Autrefois les architectes construisaient des bâtiments de représentation négligeant les vœux des bibliothécaires et les besoins des lecteurs. Aujourd'hui les architectes en faisant les plans des bibliothèques tâchent de prendre en considération toutes les demandes des bibliothécaires. Pour y réussir il est nécessaire d'élargir les connaissances concernant ce domaine, ce qui exige à son tour l'organisation des centres méthodiques ou des bureaux de plans architectoniques.

Les épreuves de ce genre ont eu lieu en U.R.S.S., en U.S.A. et en France, mais les autres pays ont laissé les bibliothèques ainsi que les personnes qui s'intéressent à ce problème à leurs propres efforts et à leurs propres moyens.

L'auteur propose de créer en chaque pays un centre national pour l'architecture, l'installation et l'équipement technique des bibliothèques. Les devoirs de ce centre seraient: échange des matériaux et des expériences, publication des bibliographies et des travaux spécialisés, consultation des plans architectoniques, propagande des nouvelles idées et travaux théoriques concernant l'architecture, rédaction des plans individuels et typiques, des prototypes et des produits industriels, enfin production industrielle d'équipement technique ainsi que des matériaux de construction.

La seconde étape consisterait dans une organisation de collaboration internationale. Cette organisation pourrait tracer un programme basé sur une division conforme du travail ainsi que sur les meilleures expériences. Un symposium international organisé par les bibliothécaires et les architectes de U.R.S.S. donnera l'occasion d'établir en commun les principes de cette collaboration.

JANINA PELCOWA: La bibliographie et la documentation dans République Populaire Chinoise.

L'auteur — qui a fait un voyage d'un mois en Chine (Pékin, Nankin et Changhai) décrit l'organisation de la bibliographie nationale chinoise, la bibliographie des périodiques, imprimerie centrale des fiches, le problème des bibliographies spécialisées, les bulletins d'acquisition de diverses bibliothèques, les catalogues centraux des livres, des périodiques et par matières.

L'auteur souligne le caractère pratique des bibliothèques chinoises ainsi que leur liaison stricte avec la vie sociale, politique et économique.

KAROL MUSIOL: Les bibliothèques musicales en Autriche.

Pendant son séjour en Autriche l'auteur a visité les collections musicales suivantes: Bibliothèque et Archive de la Société des Amis de la Musique (Bibliothek und Archiv de Gesellschaft der Musikfreunde). Collection musicale de la Bibliothèque Nationale d'Autriche (Musiksammlung der Österreichischen Nationalbibliothek), Section musicale de la Bibliothèque Municipale (Musiksammlung der Wiener Stadtbibliothek), Académie de la Musique et de l'Art dramatique (Akademie für Musik und Darstellende Kunst), Archive et Bibliothèque Internationale „Mozarteum" (Internationale Stiftung Mozarteum). L'article décrit toutes ces collections.

ANIELA KOEHLER: Louise Dobrzyńska-Rybicka (1868—1958).

Née en 1868 à Brzezawa, Mme Dobrzyńska-Rybicka fit ses études à la Faculté de Philosophie de l'Université de Zurich et reçut le degré de docteur en philosophie en 1909. En 1920 elle fit son second doctorat à l'Université Jagellonne à Cracovie. Depuis 1919 jusqu'à 1939 elle fut chargée de cours à l'Université de Poznań, dès 1921 — comme agrégé et dès 1933 — comme professeur. En même temps, dès 1919 à 1939, elle fut employée à la Bibliothèque de la Société des Amis des Sciences à Poznań, depuis 1919 nommée directeur de cette Bibliothèque. Elle avait publié beaucoup d'ouvrages dans les domaines de philosophie, sociologie et bibliothéconomie (entre autres l'histoire de la Bibliothèque de la Société des Amis des Sciences de Poznań). Elle prenait une part très active dans la vie professionnelle et culturelle du pays.

BOLESŁAW ŚWIDERSKI: Thadée Ziołkowski. Nécrologie.

Tadeusz Ziołkowski, conservateur à la Bibliothèque Univervitaire de Poznań, est mort le 27 février 1959. Né à Lwów en 1906, il a fait ses études d'histoire à l'Université de Poznań (1930). Il entra dans la profession en 1931 à la Bibliothèque de l'Université de Poznań. En 1948 il fut nommé chef du département d'information bibliographique de celle-ci.

TREŚĆ — TABLE DES MATIÈRES

Artykuły — Articles:

DRAHOSLAV GAWRECKI: O międzynarodową współpracę w zakresie budownictwa bibliotecznego — De la collaboration internationale concernant l'architecture des bibliothèques	305
JANINA PELCOWA: Prace bibliograficzne i dokumentacyjne w Chińskiej Republice Ludowej — La bibliographie et la documentation dans République Populaire Chinoise	312
KAROL MUSIOL: Biblioteki muzyczne Austrii — Les bibliothèques musicales en Autriche	326
ANIELA KOEHLERÓWNA: Ludwika Dobrzyńska-Rybicka 1868—1958 — Louise Dobrzyńska-Rybicka	333
BOLESŁAW ŚWIDERSKI: Tadeusz Ziolkowski. Wspomnienie pośmiertne — Thadée Ziolkowski. Nécrologie	345

Recenzje i sprawozdania — Comptes - rendus:

PAVLINA HAMANOVA: Z dějin knižni vazby od nejstaršich dob do konce XIX stol. Praha 1959 (*Anna Lewicka-Kamińska*). — M. B. NABATOWA, T. S. STUPNIKOWA: Bibliotekowiedzenie i bibliografija za rubieżom. Moskwa 1958 (*Halina Zaręba*). — R. DOUCET: Les bibliothèques parisiennes au XVI siècle. Paris 1956 (*Stanisława Bielińska*). — SLOVNIK KNIHOVNICKÝCH TERMINŮ V ŠESTY JAZYCICH: ČESKY-RUSKY-POLSKY-NEMECKY-ANGLICKY-FRANCOUZSKY. Praha 1958 (*Elżbieta Słodkowska*). — MARIAN PALUSZKIEWICZ: Wiedza o książce. Warszawa 1956 (*Witold Wieczorek*). — STRATY ARCHIWÓW I BIBLIOTEK WARSZAWSKICH W ZAKRESIE RĘKOPIŚMIENNYCH ŹRÓDEŁ HISTORYCZNYCH. T. 1. Warszawa 1957 (*Wanda Świącicka*). — ZYGMUNT DULCZEWSKI: Z dziejów prasy ludowej w Wielkim Księstwie Poznańskim 1848—1850. Warszawa 1957 (*Stanisław Szereda*). — ROBERT ŚMIELA: Dziennik Górnośląski. Katowice 1957 (*Stanisław Szereda*). — HENRYK BARANOWSKI: Bibliografia kopernikowska 1509—1955. Warszawa 1958 (*Janina Jaworska*). — REGINA FLESZAROWA: Retrospektywna bibliografia geologiczna Polski. Cz. 1. Warszawa 1957-8 (*Janina Ja-*

worska). — ALBERT MONTEFIORE HYAMSON: A dictionary of universal biography of all ages of all peoples. London 1951 (<i>Wanda Polakowska</i>). — JOHN L. THORNTON, R. I. J. TULLY: Scientific books, libraries and collections. London 1956 (<i>Krystyna Pieńkowska</i>). — SUSAN GREY AKERS: Simple library cataloging. Chicago 1954 (<i>Krystyna Pieńkowska</i>). — HANDBOOK OF THE INTERNATIONAL EXCHANGE OF PUBLICATIONS. Paris 1956 (<i>Zofia Hiszpańska</i>). — DAVID GRENFELL: Periodicals and serials. London 1953 (<i>Krystyna Pieńkowska</i>). — EDMUND CRASTER: History of the Bodleian Library 1845—1945. Oxford 1952 (<i>Krystyna Pieńkowska</i>). — ARCHER TAYLOR: A history of bibliographies of bibliographies. New Brunswick N. J. 1955 (<i>Wanda Polakowska</i>). — A. D. ROBERTS: Introduction to reference books. London 1952 (<i>Wanda Polakowska</i>). — MARGARETHE ROTH-BARTH, ULRICH HELFENSTEIN: Bibliographie internationale des travaux historiques publiés dans les volumes de Melanges 1880—1939. Paris 1955 (<i>Zofia Dreszerowa</i>)	348
Wyjaśnienie	369

Z życia — Actualités:

Odznaczenia	371
Nagroda im. Sevensma	371
Z żałobnej karty	371
XXV Sesja Rady IFLA w Warszawie (<i>Maria Dembowska</i>)	372
Sprawozdanie Komisji dla spraw bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego za lata 1957—1959 (<i>Jan Warężak</i>)	378
Kurs bibliotekarski w Birmingham (<i>Hanna Zasadowa</i>)	380
Sprostowanie	382
Résumés:	383

Nakład 1300. Zam. 469. Obj. ark. druk. 5+2. Pap. druk. sat. kl. V, 60 g, 70×100. Oddano do składu 2.XII.59. Druk ukończono w lutym 1960 r. — C-84

Warszawska Drukarnia Naukowa, Warszawa, ul. Śniadeckich 8.